

**FÖLDGÁZ NAGYKERESKEDELMI MODELL-
ALTERNATÍVÁK 2015 UTÁN MAGYARORSZÁGON**

A tanulmány a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium megbízásából készült

Készítette: REKK Energiapiaci Tanácsadó Kft.

Levelezési cím: 1093 Budapest, Fővám tér 8

Telefon: +36 1 482-7070 Fax: +36 1 482-7037

E-mail: rekk@uni-corvinus.hu

2013. március

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS JAVASLATOK

A hatékony földgázpiaci verseny tényérését a hazai földgázpiacon három fő tényező gátolja: (i) az egyetlen piaci szereplő kezében lévő jelentős méretű LTC szerződés, mely a nagykereskedelmi piac koncentrációját megalapozza; (ii) a nyugati határösszekötő vezetékek korlátozott kapacitása, mely az európai főpiac számára elérhető, eltérő árazású gázforrások hazai hozzáférhetőségét korlátozza; (iii) a piac fejlődését korlátozó szabályozási problémák.

A hatékony gázpiaci versenyt akadályozó piacszerkezeti problémák 2015 után jelentős részben enyhülhetnek. A hazai fogyasztás túlnyomó többségét lefedő hosszú távú LTC szerződés 2015 után kifut, miközben a nyugati földgázforrások elérhetősége a szlovák-magyar határösszekötő vezeték megépítése esetén jelentős mértékben megnőhet. Az évtized második felében a hazai nagykereskedelmi piacon megnyílik a lehetőség egy kevésbé koncentrált, többszereplős, versenyzőbb nagykereskedelmi gázpiac kialakítására.

A hazai földgázszektor kedvező adottságokkal rendelkezik ahhoz, hogy működése a fenti strukturális problémák enyhülését követően versenyzőbb piaci modell alapján szerveződjön. A hazai piacon hosszú ideje jelen lévő, komoly európai háttérrel rendelkező földgázipari cégek, a jól kiépített, jelentős határkeresztező szállításokat lehetővé tévő infrastruktúra, a piaci verseny terén nyert kereskedői és szabályozói tapasztalatok felhalmozódása, és a piaci intézmények kiépülése stabil alapokat biztosít a későbbi piaci versenyhez.

A verseny kibontakozását ugyanakkor számos szabályozói kockázat terheli. Az osztrák-magyar határösszekötő kapacitások diszkriminatív kiosztása, az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók ellátási láncának hatósági felügyelete, a szükséges források hatósági eszközökkel történő allokációja és árának szabályozása, a rendszerhasználati (szállítás, elosztás), illetve a stratégiai tárolói díjak fogyasztói szegmensek szerinti differenciált megállapítása, valamint az energiakereskedelmet terhelő jelentős mértékű különadók alááshatják a piaci szereplők bizalmát a szabályozás kiszámíthatóságában és versenysemlegességében.

A hazai földgázpiaci modellváltás számára rendkívül kedvező körülményeket teremtettek az európai földgázpiacokon (ún. főpiacokon) az utóbbi években lejátszódó folyamatok. A 2008-as gazdasági válság hatására visszaeső kereslet és az amerikai gázárak „összeomlását” követően Európába érkező LNG források a kontinens nyugati felén jelentős túlkínálatot teremtettek. A spot piaci földgázárak drasztikusan zuhantak, miközben a piacról „kiárazott”, hagyományosan olajárindexált LTC szerződések komoly veszteségeket okoztak az európai inkumbenseknek, s egyúttal szerződés-újratárgyalási folyamatot indítottak el a nagy beszállítók (Oroszország, Norvégia) és európai szerződéses partnereik között.

A fenti folyamatok hatására a nyugat-európai energetikai vállalkozások szerződéses stratégiája átalakult: a hosszú távú szerződések mérete és futamideje némiképp csökkent, árazásukban pedig teret nyert a spot piaci indexálás. A spot piaci tranzakciók volumene és a nyugat-európai földgáz hubok likviditása rohamléptekben növekedett, megteremtve annak lehetőségét, hogy a földgázárak indexálása fokozatosan elszakadjon az olajáraktól.

A piaci átalakulások és az ezzel párhuzamos uniós szintű szabályozási változások hatására az európai földgázpiacok versenyző volta és integrációja jelentősen növekedett. A piaci alapú szállítóvezetési kapacitásallokációs és szűkületkezelési szabályozásnak az üzemi és kereskedelmi szabályzatokba történő közelgő beépülése 2015 után újabb lökést ad a határkeresztező földgáz-kereskedelemnek, és tovább szűkíti a nemzeti piacokat kontroll alatt tartani szándékozó energiapolitikai törekvések mozgásterét.

A 2015 utáni hazai földgázpiaci modellváltásra három fő üzleti modell képzelhető el: (i) a piaci mechanizmusokra és visszafogott szabályozásra építő nagykereskedelmi versenymodell; (ii) a - versenyzőbb nagykereskedelmi piac irányába történő - fokozatos átmenetet képviselő, az egyetemes szolgáltatás rendszerét magába integráló, szabályozott ESZ + versenypiac modellje; (iii) a hazai földgázpiac erős, egyetlen szereplő dominanciáját feltételező domináns nagykereskedői modell.

A nagykereskedelmi versenymodell nem feltételez speciálisan a magyar piacra kötött, „dedikált” LTC szerződést, sem pedig szabályozott egyetemes szolgáltatói szektort. A forrásellátottságot a jelenleg is piacon lévő, illetve később belépő földgázkereskedők biztosítják, részben saját nemzetközi portfóliójukon keresztül. A kapacitásallokáció és az árképzés piaci mechanizmusokon keresztül valósul meg, igen visszafogott szabályozói kontroll mellett.

Az ESZ + nagykereskedelmi versenypiac modell annyiban tér el a fenti tisztán versenypiaci modelltól, hogy megőrzi a szabályozott egyetemes szolgáltatás intézményét, melynek lényeges eleme egy kisebb (maximum 3 mrd m³-es), piaci árazású LTC szerződéssel is rendelkező ESZ nagykereskedő. A tenderen, vagy más transzparens módon 1-5 évre kiválasztott ESZ nagykereskedő feladata az egyetemes szolgáltatói igények egységes, a szabályozó által is elismerhető, versenyző beszerzéseken keresztül kialakuló áron történő kielégítése.

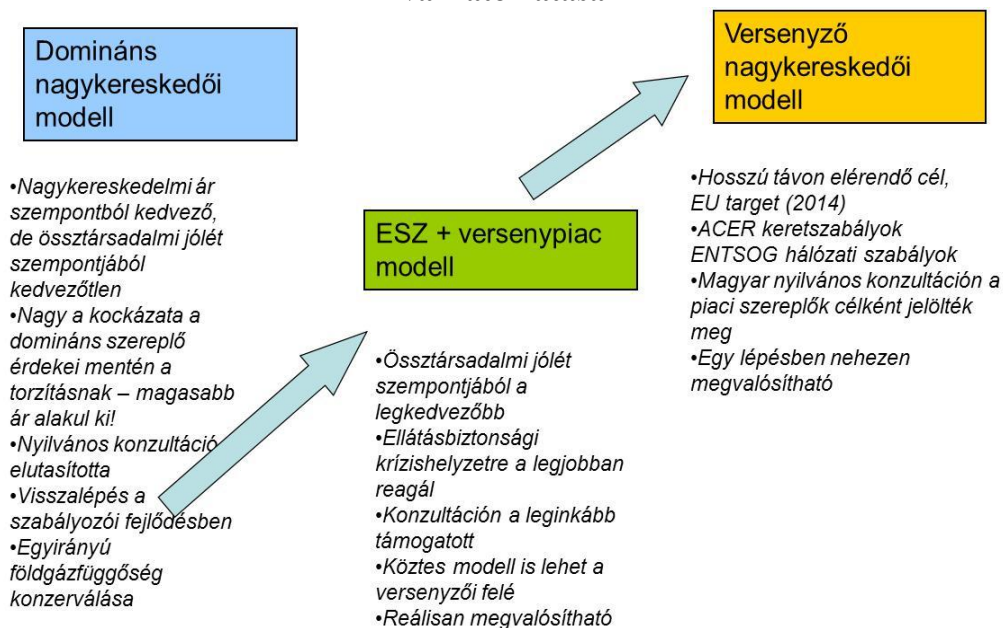
A domináns nagykereskedői modell a versenypiaci modellektől alapvetően eltérő, a piaci mechanizmusokkal szemben erősen bizalmatlan, beavatkozó szabályozói környezettel jellemezhető modellváltozat. A hazai földgáz-kereskedelem ez esetben egyetlen, nagy méretű (szélsőséges esetben a teljes hazai importigény többségét lefedő, akár 8 mrd m³-es) LTC szerződéssel rendelkező domináns szereplőre épül. A piaci mechanizmusok érvényesülése korlátozott, különösen, ha a modell a piaci versenyt korlátozó (erőfölényes) vállalati és/vagy szabályozói magatartással párosul. Utóbbi esetben a hazai földgázár szint a domináns szereplő és a szabályozó közötti alkuk eredményeként alakul ki.

A fenti modellek értékelésekor vizsgáltuk az egyes modellek megvalósításához szükséges feltételeket, az azzal járó előnyöket és hátrányokat, illetve a jelentősebb kockázatokat. A modellek értékelése során figyelembe vettük az NFM által kezdeményezett iparági konzultáció során írásban és szóban elhangzott észrevételeket és a REKK által kifejlesztett Duna-régiós földgázpiaci modell (DRGMM) különböző modellváltozatokra történő futtatásainak eredményeit. A modellezés során vizsgáltuk az egyes modellek esetén várható földgázpiaci árszintet, a LTC szerződésen keletkező várható nyereség/veszteség mértékét, az összetársadalmi jólét nagyságát, az ellátásbiztonságot veszélyeztető forráskiesésekkel szembeni ellenálló képesség mértékét, illetve a regionális hub szerepkör elérésének esélyeit.

A modellek értékelése során az ESZ + versenypiac modellje bizonyult a legkedvezőbb földgázpiaci modellnek. A modell várható előnyei (magas piaci likviditás, a nyugati főpiacokhoz igazodó árdinamika, nagyfokú transzparencia, hatékony piaci működés, mérsékelt szabályozási költségek) megközelítik a nagykereskedelmi versenymodell esetén elérhető lehetőségeket, miközben a lehetséges kockázatok jóval korlátozottabbak. A modell megvalósításához szükséges feltételek jelentős részben rendelkezésre állnak; a jelenlegi modell megreformálásával, a piaci mechanizmusok és a szabályozás közötti egyensúly felborulása nélkül megvalósítható, így a piaci szereplők és a szabályozó közötti konszenzus is megteremthető.

A szabályozott egyetemes szolgáltatás és a versenypiac együttélésére épülő modell a nagykereskedelmi versenymodell felé vezető úton egyfajta köztes állomásként is értékelhető (lásd az 1. ábrát). Az előzetes számítások eredményei azt mutatják, hogy egy 3 mrd m³-es, piaci árazású LTC szerződéssel rendelkező köztes modell eredményezi a legmagasabb társadalmi jólétet, a modell kevésbé sérülékeny egy ukrán irányú, ellátásbiztonsági kockázatot hordozó forráskieséssel szemben, miközben a regionális hub szerepkör betöltéséhez szükséges forgalom is elérhető. A LTC szerződést birtokló kereskedő veszteségének kockázata e változatban a legalacsonyabb. A piaci szereplők többsége a jelenlegi adottságok ismeretében ennek a modellnek a megvalósítását tartja a legkívánatosabbnak.

1. ábra: A piaci szereplők modellpreferenciáinak sorrendisége és az egyes modellek várható hatásai

A nagykereskedelmi versenymodell a szükséges feltételek rendelkezésre állása esetén rendkívül kedvező hatással lehetne a hazai földgázpiacra. Optimális esetben a piaci mechanizmusokra építő működési modell rendkívül sokszínű, likvid, hatékony és ellátásbiztonsági szempontból is nagyon megbízható földgázpiacot teremthet. A szükséges feltételek – pl. kiszámítható szabályozás és a piaci szereplők megfelelő elköteleződése – hiányában, vagy a külső adottságok kedvezőtlen alakulása esetén azonban igen súlyos ellátásbiztonsági és árkockázatokat hordozhat magában. A legsúlyosabb kockázatot az jelenti, hogy amennyiben a modell megteremtése érdekében tett szabályozói elköteleződést elégtelennek, vagy hiteltelennek ítélik a piaci szereplők, akkor nem építik fel azt a földgázportfóliót, amely a hazai igények kielégítéséhez és a földgázpiac hatékony működéséhez szükséges.

A domináns nagykereskedői modell kvantitatív, modellezési eszközökkel történő vizsgálata részben kedvező eredményeket adott: a jelentős méretű LTC-nek köszönhetően igen alacsony árszintet eredményezhet és jelentős földgázforgalmat generálhat. A látszólagos előnyök azonban csak a LTC szerződés birtokosának masszív vesztesége árán, alacsonyabb társadalmi jóléttel érhetőek el. A domináns nagykereskedői modell ugyanakkor rendkívüli mértékben hajlamos az erőfölényes magatartásból fakadó deformálódásra: a túlzott méretű, óriási értékesítési és árkockázatot hordozó LTC szerződés birtokosa, vagy adott esetben maga a szabályozó a versenyző földgázforrások kiszorítására (illetve azok elérhetőségét biztosító szállítókapacitások blokkolására) törekedhet. Az erőfölényesbe hajló modell az eredetinel jóval magasabb árszintet, és alacsony társadalmi jólétet eredményezhet; a szerződés birtokosának vesztesége azonban még ekkor sem feltétlenül fordul nyereségbe.

A jövőben lehetséges földgázpiaci modellek összehasonlítása során a várható előnyök és kockázatok mérlegelését követően a REKK a piaci szereplők véleményének és a modellezés eredményeinek ismeretében a szabályozott egyetemes szolgáltatás + versenypiac modelljének továbbgondolását javasolja.

FOGALMAK, RÖVIDÍTÉSEK

ACER	Agency for the Cooperation of Energy Regulators (Energiaszabályozók Együtműködési Ügynöksége) – az EU 713/2009 számú rendelete által létrehozott szervezet, célja az egységes európai energiapiacok kialakulásának elősegítése. Tagjai a nemzeti szabályozó hatóságok, székhelye Ljubjana.
ACQ	Annual Contracted Quantity (Éves szerződött mennyiség) – a hosszú távú szerződésekben megadott gázmennyiség, amit egy adott évben a vevő számára leszállít az eladó.
AGRI	Azerbaijan–Georgia–Romania Interconnector (Azerbajdzsán–Grúzia–Románia földgázszállító rendszer). A tervezett infrastrukturális beruházás az azeri gázt a Fekete-tengeren keresztül LNG állapotban juttatná el a konstancai LNG terminálba, majd szállítóvezetéken keresztül Magyarországra.
ármoratórium	A lakossági (egyetemes szolgáltatás alá eső) földgázárak 2010. július 1-jétől hatályos befagyasztása.
backhaul	Földgáz virtuális szállítása az áramlási iránnyal szemben.
betárolás	Földgáz besajtolása a tárolókba.
CAM	Capacity Allocation Mechanism (kapacitásallokációs szabályrendszer).
CCGT	Combined Cycle Gas Turbine – kombinált ciklusú gázturbina.
CEEGEX	Central Eastern European Gas Exchange, 2013 januárjában budapesti székhellyel alakult régiós gáztőzsde.
CEER	Council of European Energy Regulators (Európai Energiaszabályozók Tanácsa). A nemzeti szabályozó hatóságok önkéntes szervezete.
CEGH	Central European Gas Hub – az ausztriai Baumbertenben lévő fizikai gáz hubon, illetve az osztrák szállítóhálózat határmetszékein történő földgáz-kereskedelmet biztosító platform.
churn rate	Indikátor, amely azt mutatja meg, hogy az egységnyi földgázmennyiség hányszor cserél gazdát egy hub-on a tényleges fizikai leszállítást megelőzően.
CMP	Congestion Management Practices (szűkületkezelési szabályrendszer).
Déli Áramlat	Tervezett földgázszállító vezeték, mely orosz gázt szállítana a Fekete-tengeren, Bulgárián, Szerbián és Magyarországon keresztül az ausztriai Baumgarten gáz hub-jáig.
DRGMM	Danube Region Gas Market Model – a REKK Duna-régiós gázpiaci modellje.
EFET	European Federation of Energy Traders (Európai Energiakereskedők Egyesülete) – az európai energiakereskedelem feltételeinek javítását, a fenntartható és likvid európai nagykereskedelmi piacok fejlődését támogató szervezet.
ENDEX TTF	ENDEX Title Transfer Facility – A hollandiai virtuális gáz hubon történő határidős kereskedelmet biztosító tőzsdei platform

Energy Community	Az Európai Unió tagállamai és délkelet-európai államok által létrehozott közösség, célja az EU belső energiapiacának délkeleti irányú kiterjesztése. Székhelye Bécsben található.
ENTSO	European Network of Transmission System Operators for Gas – Földgázpiaci Szállítási rendszer-üzemeltetők Európai Hálózata. Az EU 715/2009/EK rendelete hívta életre elsősorban a határkeresztező szállítások és a 10 éves hálózatfejlesztési tervek felügyeletére.
ESZ	Egyetemes szolgáltatás.
Északi Áramlat	Tenger alatti földgázszállító vezeték, mely orosz gázt szállít Viborg (Oroszország) és Greifswaldig (Németország) között.
fogyasztói többlet	A fogyasztói többlet a keresleti görbe és a fogyasztó által fizetett ár közti területet jelenti – vagyis azon gazdasági haszon összegét, mely a fogyasztók fizetési hajlandóságánál alacsonyabb ár következtében képződik.
gas release program	Forrásfelszabadítási program. A MOL Földgázellátó Rt-t és a MOL Földgáztároló Rt-t megvásároló E.ON Ruhrgas által 2005-ben a tranzakció Európai Bizottság által történő jóváhagyása érdekében vállalt kötelezettség, ami alapján 2006 és 2013 között meghatározott mennyiségű földgázt köteles aukcióra bocsátani
GET	2008. évi XL. törvény a földgázellátásról.
HAG	Hungary-Austria Gasleitung – Magyarországot Ausztriával összekötő gázvezeték.
Henry Hub	Fizikai földgázkereskedelmi hub Louisianában, az Egyesült Államok legnagyobb likviditású hub-ja, árai az észak-amerikai régióra nézve irányadóak.
HHI	Herfindahl-Hirschman index. Az indexet a relatív piaci részesedések négyzetösszegeként számíthatjuk ki. A mutató 10 000 mellett veszi fel maximumát; minél nagyobb a HHI értéke, annál koncentráltabb a piac.
hub	Fizikai vagy virtuális földgázkereskedelmi csomópont.
Jamal	Földgázszállító vezeték, az oroszországi Jamal-félszigetet köti össze Lengyelországgal és Fehéroroszországgal.
jólét	A hatásvizsgálatok során használt modell jólét alatt a fogyasztók fogyasztói többletének, illetve a többi piaci szereplő (földgáztermelők, LTC szerződés tulajdonosok, földgáz TSO-k és földgáztároló-üzemeltetők) termelői többletének egyszerű összegét érti.
JPE	Jelentős Piaci Erő. A versenyjogban használatos gazdasági erőfölénnyel rokon fogalom. Jelentős piaci erővel rendelkező földgázpiaci vállalkozás képes tevékenységét a többi piaci szereplőtől nagymértékben függetlenül végezni. A JPE-szereplő számára a MEH a piaci versenyt segítő és a piaci erőt mérséklő kötelezettségeket írhat elő.
kitárolás	A földgáz kisajtolása a tárolókból.
KKV	Kis- és közepes vállalat.

LNG	Cseppfolyós földgáz, -162 °C hőmérsékletre lehűtve szállítják. Az LNG és a 15 Celsius fokos földgáz térfogatának aránya 1:600.
LNG terminál	A gáznemű földgázt cseppfolyóssá (liquifaction), vagy a cseppfolyós földgázt gázneművé (regasification) alakító infrastruktúra.
load factor	Adott gázvezeték átlagos kihasználtságát mutató indikátor
LTC	Long-term contract (hosszú távú szerződés). Jellemzően 10-25 évre szóló földgáz adás-vételi megállapodás.
mcm	Millió köbméter (million cubic meter).
MMBF Zrt.	Földgáztároló engedélyes, a szőregi stratégiai gáztároló üzemeltetője.
mobilgáz-kapacitás	Egy földgáztároló kereskedelmi célra rendelkezésre álló gázmennyisége, vagyis a tárolóban lévő összes földgáz és a párnagáz különbsége.
MSZKSZ	Magyar Szénhidrogén-Készletező Szövetség.
N-1 elv	Az EU 994/2010 számú ellátásbiztonsági rendeletében rögzített, a tagállami gázinfrastrukturákkal szemben támasztott követelmény, mely szerint adott földgázszállítói hálózatnak a legnagyobb gázinfrastrukturális elem kiesése mellett is teljes mértékben ki kell tudnia elégíteni az elmúlt 20 év legmagasabb napi gázfogyasztásának megfelelő gázigényt.
NBP	National Balancing Point – brit virtuális kereskedelmi pont, a leglikvidebb gáz hub Európában.
NES 2030	Nemzeti Energia Stratégia 2030.
nominálás	Adott gáznapra tervezett gázforgalom megadása a szállítási rendszerüzemeltetőnek.
nTPA	Negotiated Third Party Access (tárgyalásos harmadik feles hozzáférés). nTPA esetében az infrastruktúrához való hozzáférés díját és feltételeit két fél szerződése, és nem a szabályozó hatóság határozza meg.
olajindexált ár	A földgáz árának kőolajtermékeken alapuló ármeghatározása. Az orosz hosszú távú szerződések leginkább elterjedt árazási módja. Az olajindexált képletben egy kiinduló gázár mellett általában két kőolajtermék (gázolaj és fűtőolaj) árán alapul a földgáz ára.
Open Season	Jellemzően a beruházás megvalósulása előtt lefolytatott eljárás, melynek keretében a potenciális vevők kapacitásokat kötnek le a kiépítendő hálózati infrastruktúrán.
OTC	Over-the-Counter – tőzsdén kívüli kereskedés
Overbooking elv	A szerződéses szűkületek kezelésére szolgáló allokációs mechanizmus, melynek értelmében a historikus gázszállítási adatok alapján a maximálisnál nagyobb kapacitást értékesít a rendszerüzemeltető, arra számítva, hogy nem lesz technikai szűkület. Ha mégis lenne, akkor az el nem végzett szolgáltatásért a vevőt kártalanítják.
peak shaving	Csúcsidei fogyasztás átütemezése alacsonyabb keresleti időszakra
PGNiG	Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo – Lengyelország legnagyobb olaj- és földgázvállalata
PSV	Punto di Scambio Virtuale – olasz virtuális gáz hub

rTPA	Regulated Third Party Access (szabályozott harmadik feles hozzáférés). rTPA esetében az infrastruktúrához való hozzáférés díját és feltételeit a szabályozó hatóság határozza meg.
spot piac	Azonnali (jellemzően másnapi szállításra szóló) földgáz adás-vételi szerződések piaca.
sunset clause	A kapacitásallokációs szabályrendszerben szereplő rendelkezés, mely szerint a határkeresztező földgázszállító vezetéseken meglévő kapacitáslekötési szerződések (egyik gázhálózatból exit – másik gázhálózatba entry) öt éves türelmi idő lejártával automatikusan módosulnak, és kapcsolt kapacitáslekötési szerződéseké alakulnak.
szűkület	Szűkületről (congestion) akkor beszélhetünk, ha a lekötött, vagy a nominált szállítói kapacitások meghaladják adott hálózati infrastruktúra maximális fizikai kapacitásait.
TAG	Trans-Austria Gasleitung – Ausztria keleti felén Olaszország irányába áthaladó vezeték.
TAP	Trans Adriatic Pipeline – tervezett földgázszállító vezeték, mely Görögországot, Albániát és Olaszországot kötné össze, és Törökország szállítóhálózatához kapcsolódva szállítana gázt a Kaszpi-régióból.
termelői többlet	A termelői többlet a kínálati görbe és az ár közti területet jelenti – vagyis az összes olyan gazdasági hasznot, mely a piaci szereplők (földgáztermelők, hosszú távú szerződés tulajdonosok, földgáz TSO-k és földgáztároló-üzemeltetők) számára egy termék/szolgáltatás értékesítésekor a változó költségeiken felül jelentkezik.
Testvériség vezeték	Az Oroszországot Európával összekötő legnagyobb kapacitású földgázszállító vezeték, a gázt Ukrajnán és Szlovákián keresztül szállítja.
TOP	Take-or-pay – a hosszú távú szerződésekben alkalmazott, kötelező átvételről szóló szerződési klauzula, amely azt írja elő, hogy az importáló fél adott időszakra (évre) vonatkozóan minimálisan mekkora gázmenyiség kifizetését vállalja, függetlenül a tényleges átvételtől. A TOP mértéke jellemzően az éves szerződött mennyiség 80-90%-a.
TSO	Transmission System Operator – földgázszállítási rendszerüzemeltető .
újránominálás	A korábban leadott és jóváhagyott nominálás (rögzített eljárási rend szerint történő) módosítása.
UIOLI	Use it or lose it („használd vagy elveszíted”) – a szerződéses szűkületek kezelésére szolgáló elv. Amennyiben egy rendszerhasználó nem használja ki ténylegesen a lekötött kapacitásait, azokat elveszti, és a felszabaduló kapacitások a másodlagos piacon újra értékesítésre kerülnek.
ÜKSZ	Üzemi és Kereskedelmi Szabályzat (network code) – az együttműködő földgázrendszer működtetésére és használatára vonatkozó szabályokat és eljárásokat tartalmazó szabályzat.
védendő fogyasztók	A szociálisan rászoruló, vagy fogyatékkal élő lakossági fogyasztók, akik a földgázellátásban megkülönböztetett feltételek szerint vehetnek részt.
Vhr	A GET végrehajtását szabályozó 2009/19. (I.30.) Korm. rendelet.

WACOG

Weighted Average Cost of Gas – a volt közüzemi földgáz-
nagykereskedői engedélyes súlyozott beszerzési ára

TARTALOM

FÖLDGÁZ NAGYKERESKEDELMI MODELL-ALTERNATÍVÁK 2015 UTÁN MAGYARORSZÁGON	1
I. Háttér.....	1
II. A modellváltás hazai előfeltételei	5
III. A modellváltás régiós előfeltételei.....	9
IV. Az Európai Unió szabályozási keretrendszere.....	17
V. A gázpiaci üzleti modell kulcskérdései.....	22
VI. Üzleti modell-alternatívák.....	23
VII. A modell-alternatívákkal kapcsolatos iparági preferenciák	39
VIII. A modell-alternatívák hatásvizsgálatával kapcsolatos eredmények összefoglalása..	42
Függelékek – 1. A modell-alternatívák hatásvizsgálata	
Függelékek – 2. A régiós gáztárolói piac jellemzői	
Függelékek – 3. A régiós gáz nagykereskedelmi piacok jellemzőinek áttekintése	
Függelékek – 4. Az iparági konzultációra beérkezett válaszok eredményeinek összesítése	

ÁBRAJEGYZÉK

2. ábra: Olajindexált és spot piaci gázáralakulás, 2008. január – 2013. május	2
3. ábra: Európai határösszekötő vezetékek kihasználtsága 2011-ben	6
kihasználtsága 2011-ben	6
4. ábra: Gáz nagykereskedelmi áralakulás a főbb kereskedelmi régiókban.....	9
5. ábra: Az európai gáztőzsdék fejlődésének dinamikája.....	11
6. ábra: Nagyobb európai gázipari szereplők szerződéses portfóliója, 2011*.	12
7. ábra: A nagykereskedelmi versenymodell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik	28
8. ábra: A Szabályozott ESZ + versenypiac modell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik	34
9. ábra: A Domináns nagykereskedői modell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik ...	38
10. ábra: A nagykereskedelmi modell-alternatívák piaci árszintre és a hosszútávú szerződés birtokosának jövedelmi pozíciójára gyakorolt hatása	45

Függelékek – 1. A modell-alternatívák hatásvizsgálata

1. ábra: A modellezés során használt külső árfeltételezések (€/MWh).....	6
2. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, (referencia eset) (€/MWh)	9
3. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, a domináns szerepet kihasználva, osztrák és szlovák határkapacitások lekötése esetén (€/MWh).....	11
4. ábra: Modellezési eredmények a szabályozott ESZ + versenypiac modell 2015-ben, éves 3 bcm-es oroszországi LTC szerződés mellett, €/MWh.....	12
5. ábra: Modellezési eredmények, nagykereskedelmi versenymodell 2015-ben oroszországi LTC szerződés nélkül, €/MWh	13
6. ábra: Az nagykereskedelmi árak (€/MWh) és a hosszú távú szerződésen keletkező nyereség/veszteség (milliárd Forint) a vizsgált modellalternatívákban	18
7. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 8 bcm LTC-vel jellemezhető domináns nagykereskedelmi modellben, backhaul szállítást megengedve (€/MWh) (krízishelyzeti referencia scenárió)	20

8. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 3 bcm LTC-vel jellemezhető ESZ+ versenypiaci modell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh).....	21
9. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak dedikált LTC szerződés nélkül jellemezhető nagykereskedelmi versenymodell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh)	23
10. ábra: Az infrastruktúra kihasználtság a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben	26

Függelékek – 2. A régiós gáztárolói piac jellemzői

1. ábra: Magyarország napi gázfogyasztása és a tárolókból felhasznált gáz.....	3
2. ábra: A magyar tárolók mobilgáz-kapacitásának alakulása	4
3. ábra: A tárolói kapacitás és mobilgáz-készlet alakulása 2009-2012 (a stratégiai készletek nélkül).....	5
4. ábra: A stratégiai tároló mobilgáz készleteinek alakulása az NFM rendeletek tükrében.....	6
5. ábra: A stratégiai gáztároló kitárolása, 2010-2012.....	7
6. ábra: A biztonsági készletezési díj (tagi hozzájárulás) mértékének alakulása és becsült nagysága 2013-ra.....	8
7. ábra: Tárolók elhelyezkedése a szomszédos országokban	10
8. ábra: Magyarország és a környező országok mobilgáz-kapacitása és fejlesztései.....	11
9. ábra: Régiós tárolói díjak	13
10. ábra: Szállítói tarifák 80%-os load factor és különböző lekötések mellett	14
11. ábra: A magyar tárolók versenyképessége a Ft/€ árfolyam alakulása mellett	16
12. ábra: A térség tárolóinak töltöttsége 2012 októberében.....	18

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: LTC gázszerződések jellemzői régiókban.	14
2. táblázat: A konzultációs kérdőívek eredménye	41
3. táblázat: A nagykereskedelmi modellalternatívák hatásvizsgálatának eredményei	46

Függelékek – 1. A modell-alternatívák hatásvizsgálata

1. táblázat: A modellezéshez felhasznált inputadatok	4
2. táblázat: A 3 bcm-es LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, m€/év	16
3. táblázat: a 0 bcm LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, millió €/év	17
4. táblázat a 30%-os ukrán forráskieséssel modellezett krízishelyzet nagykereskedelmi árhatása a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben	24
5. táblázat: A magyar szállító vezetéken folyó gáz mennyisége (mcm).....	25
6. táblázat: A tárolói kihasználtság az egyes modellváltozatoknál (mcm)	25
7. táblázat: A legfontosabb modellezési eredmények összefoglalása	26

Függelékek – 2. A régiós gáztárolói piac jellemzői

1. táblázat: A hazai tárolókban elérhető mobilgáz-kapacitás, ki-és betárolás (2012. december)	2
2. táblázat: Tárolói igény a régióban	12
3. táblázat: A szállítás és a tárolás díjai három lehetséges útvonalon, €/MWh	15
4. táblázat: A mobilgáz-kapacitás alapján számolt koncentráció (HHI) a régiós országokban.....	17
5. táblázat: Hozzáférési rezsimek és stratégiai tárolás	17
6. táblázat: A régió országainak nagykereskedelmi piacainak főbb jellemzői (2011)	2

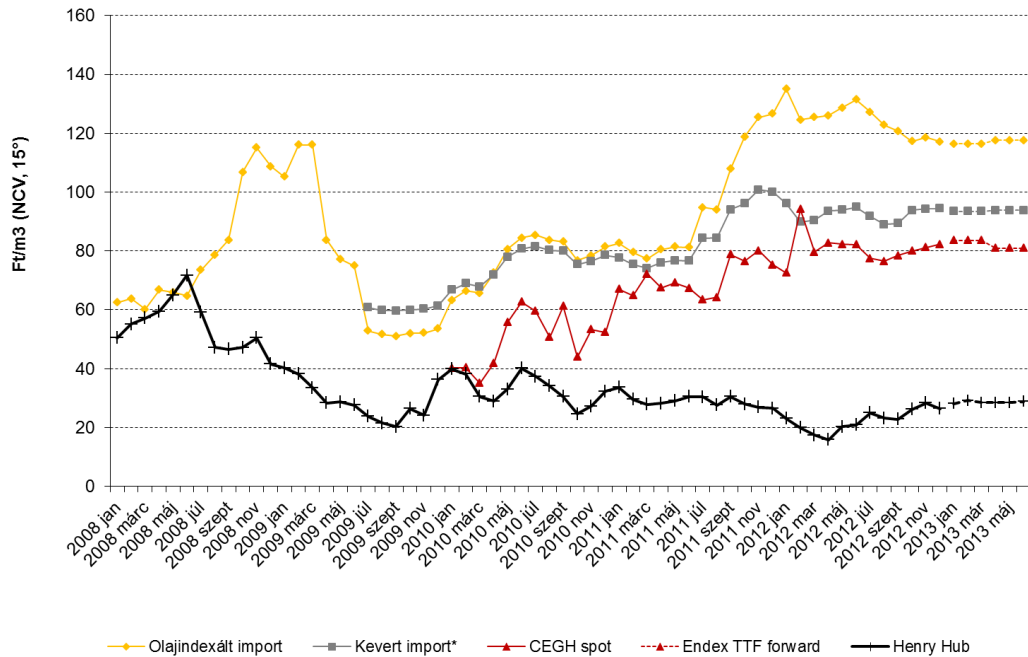
I. HÁTTÉR

1. A hazai energiaigények kielégítésében a földgáz jelentős, az európai átlagot számottevően meghaladó szerepet játszik. Ezért földgázpiacunk működésének hatékonysága a vállalkozások és a gáztüzelésű erőművek versenyképességére, valamint a háztartási fogyasztók jólétére kiemelt hatást gyakorol.
2. Fejlett belföldi gázipari infrastruktúránk, a gázipar szempontjából kedvező geológiai adottságaink és földrajzi elhelyezkedésünk ellenére hazánk földgázpiaca sérülékeny helyzetben van. Noha földgázpiacunk folyamatos fejlődésen ment keresztül a 2004. évi piacnyitás óta, működése ma még nem tekinthető kellően hatékornak.
3. Az elégtelen forrásoldali verseny és a nem kellően hatékony piaci működés következtében a hazai szabad piaci fogyasztók nyugat-európai társaikhoz/versenytársaikhoz képest jelentős felárat fizetnek a földgázért. A gazdasági válság kezdete (2008 ősze) óta az európai spot földgázpiacokon a túlkínálat és az élesedő gázpiaci verseny következtében az idehaza irányadó, olajtermék árakhoz indexáláson alapuló nagykereskedelmi árnál¹ 30-40%-kal olcsóbban lehet tartósan földgázhoz jutni. E fejleményekből a hazai fogyasztók eddig keveset tudtak profitálni.²

¹ Az E.ON gáz nagykereskedő súlyozott LTC beszerzési ára (Weighted Average Cost of Gas: WACOG).

² Árszabályozási intézkedések révén a háztartási fogyasztók számára megállapított egyetemes szolgáltatói nagykereskedelmi ár 100%-ban olajindexáltból kevert (spot – olajindexált) árrá alakult át. Emellett a magyar-osztrák (HAG) vezetéken importlehetőséghez jutó kereskedők tudtak az olajindexálnál kedvezőbb ajánlatokat adni szabadpiaci fogyasztóknak.

2. ábra: Olajindexált és spot piaci gázárak alakulása, 2008. január – 2013. május

Forrás: REKK elemzés

- A hatékony földgázpiaci verseny térnyerését idehaza három fő tényező gátolja. Ezek rendre a gázszállító hálózat kedvezőtlen, a forrásoldali versenyt akadályozó topológiája, a nagykereskedelmi piac túlzottan koncentrált jellege és a piac fejlődését korlátozó szabályozási problémák.
- A hazai gázszállító rendszer nemzetközi összeköttetései orosz-ukrán irányból az importkereslethez mérten bőséges, míg más irányokból szűkös beszállítási kapacitásokkal rendelkeznek. Ennek következtében a jelenlegi hálózati topológia nem teszi lehetővé, hogy – a hazai kitermelés mellett – az európai főpiac számára elérhető, eltérő árazású gázforrások hatékonyan versenyezzenek a hazai igények kiszolgálásáért.
- A 2011-ben elfogadott „Nemzeti Energia Stratégia 2030” (NES 2030) a hazai gáz infrastruktúra fejlesztésének, a források diverzifikálásának kiemelt célként való megjelölésével, a szlovák-magyar gáz összekötő vezeték kiemelt projektként való kezelésével megtette az első lépéseket egy a mainál versenyzőbb jövőbeni piacszerkezet megalapozásához. Az alternatív források bevonását lehetővé tevő nagy nemzetközi szállítóvezetékek és a régiókban tervezett LNG terminálok megépülése, illetve a nem-konvencionális földgáztermelés jövőbeni felfutása tovább bővítheti a hazai földgázpiac előtt álló lehetőségeket.

7. A hatékony gázpiaci versenyt akadályozó piacszerkezeti probléma alapja a hazai ellátás gerincét adó, az orosz féllel 1996-ban megkötött hosszú távú szerződés (a továbbiakban LTC)³, mely 2004 óta a hazai piaci modelleknek mindvégig meghatározó eleme volt. Az e szerződéssel rendelkező hazai piaci szereplő (a MOL, majd később az E.ON) mindig a kínálati oldal meghatározó, domináns pozícióval bíró szereplője volt. A gázpiaci modell rendre alkalmazkodott ehhez a helyzethez a közüzemi kereskedelmi, majd 2009-től az egyetemes szolgáltatói szegmens kialakításával.
8. A magyar LTC szerződés – elvileg – 2015-ben jár le.⁴ A hazai fogyasztás túlnyomó többségét lefedő szerződés kifizetésével az évtized második felében a hazai nagykereskedelmi piacon megnyílik a lehetőség egy kevésbé koncentrált, többszereplős, versenyzőbb nagykereskedelmi gázpiac kialakítására.
9. Jelen dokumentum célja néhány 2015 után megvalósítható földgáz nagykereskedelmi modell-alternatíva bemutatása és értékelése. A modell-alternatívák kialakításakor figyelembe vettük a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium által 2012 harmadik negyedében lefolytatott iparági konzultáció során megfogalmazott véleményeket.⁵ A dokumentumban a jelenlegi szabályozási környezet azon elemeire is rámutatunk, amelyek a nagykereskedelmi piac fejlődését akadályozhatják.
10. A 2015 után megvalósuló földgáz nagykereskedelmi piaci modellnek az alábbi feltételeket kell kielégítenie:
 - a modell garantálja a biztonságos hazai gázellátást;
 - a modell ösztönözzön arra, hogy a végső fogyasztók a lehető legkedvezőbb áron jussanak földgázhoz, miközben az iparági szereplők gazdaságos működése is garantált;
 - a modell támogassa, hogy Magyarország régiós gázelosztó (hub) szerepe erősödjön.

³ A továbbiakban a hosszú távú, bizonyos mennyiségi rugalmassággal rendelkező és kötelező átvételi (take or pay: TOP) klauzulával ellátott szerződéseket az egyszerűség kedvéért „LTC” szerződésnek nevezzük. A rövid távú, mennyiségi rugalmasság nélküli szerződésekre a „spot” megnevezést használjuk.

⁴ Az utóbbi néhány évben felhalmozódott „átvételi deficit” miatt az E.ON-nak vagy az azt felváltó állami tulajdonú gáz nagykereskedelmi szereplőnek a 2015-öt követő néhány évben is rendelkezésére állhatnak kisebb, a LTC-ből származó szerződéses mennyiségek.

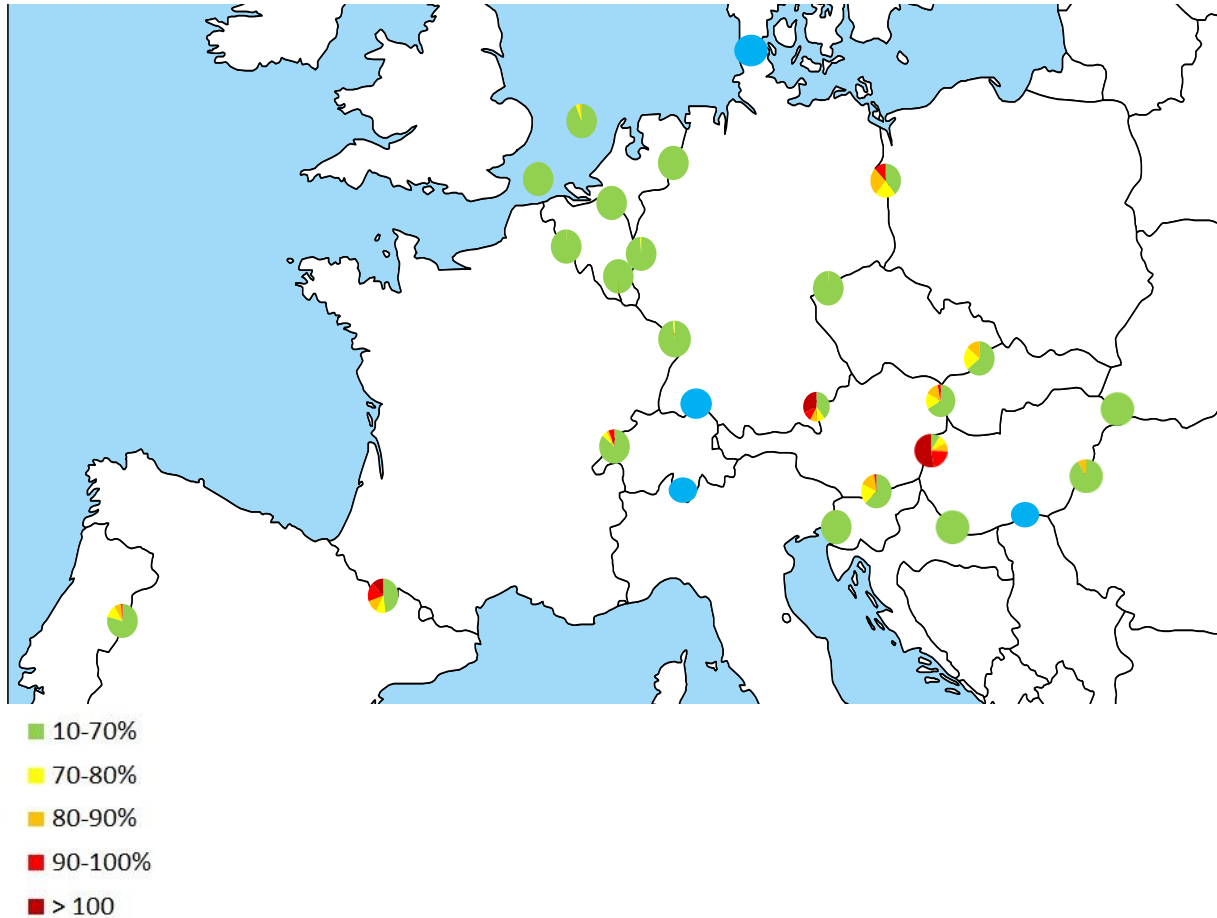
⁵ A konzultációhoz kapcsolatos dokumentumok elérhetők a <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/hirek/magyar-gaz-forum-a-nagykereskedelmi-foldgazpiac-uj-modelljenek-kialakitasa> oldalon.

11. Jelen dokumentum a NES 2030 által kijelölt célokat szem előtt tartva tekinti át a 2015 után rendelkezésre álló lehetőségeket.

II. A MODELLVÁLTÁS HAZAI ELŐFELTÉTELEI

- 12.** A hazai földgáz kereslet az utóbbi 5 évben csökkenő trendet mutatott, a háztartások fogyasztáscsökkenésének és az ipari termelés stagnálásának köszönhetően. A tartósan magas gázárak a földgáz alapú erőművek versenyképességét is gyengítették és felhasználásukat mérsékeltek. A fogyasztás és a hazai kitermelés trendjeinek alapján 2030-ig – figyelembe véve az energiahatékonysági javulást – évi 8 milliárd m³ körüli gázimport igényrel számolunk.
- 13.** A hazai földgázpiac a 2004. évi piacnyitás óta jelentős átalakuláson ment keresztül. A szabad piaci aktivitás kezdeti lassú növekedésének 2007-ben a feljogosított fogyasztói kör kiteljesedése, és az E.ON-MOL tranzakciót követően az Európai Bizottság által megkövetelt forrás-felszabadítási (gas release) programok elindulása adott lökést. Az E.ON által tartott aukciókon, illetve a hazai kitermelésre kötött szerződésállomány átruházásával (contract release) a szabad piacon tevékenykedő kereskedők számottevő forráshoz jutottak.
- 14.** A piaci fejlődés következő mérföldköve 2009-ben következett el. A közüzem felszámolásával és az egyetemes szolgáltatásra való jogosultság korlátozásával jelentős fogyasztói kör került a szabad piacra. Ezen események hatására a szabad piaci fogyasztás aránya 2010-re meghaladta a 60%-ot, ami további lehetőséget teremtett a kiskereskedelmi piacon tevékenykedő kereskedők számára.
- 15.** A 2009. év a nagykereskedelmi piac számára is különös jelentőséggel bírt. A nyugat-európai piacokon bekövetkező drasztikus áresés következtében hirtelen megnőtt a nyugati import versenyképessége. A HAG vezetéken szállítási jogosultságot szerző kereskedők számára olcsó spot piaci földgázforrások váltak elérhetővé, ami a nyugati irányú import felfutását és az E.ON piaci dominanciájának számottevő csökkenését eredményezte.
- 16.** Az utóbbi három évben a nagykereskedelmi verseny tényerésének döntő komponense a túlkínálatos nyugati piacról történő beszállítást lehetővé tevő HAG vezeték által biztosított importverseny volt. A kedvező árazású nyugat-európai gázkínálat következtében a nyugati reláció aránya a teljes földgázimporton belül 2011-ben 50% fölé emelkedett. A HAG 2011-ben Európa egyik legkihasználtabb gázvezetéke volt.

3. ábra: Európai határösszekötő vezetékek kihasználtsága 2011-ben

17. A kiskereskedelmi verseny szempontjából az utóbb két év vegyes képet mutatott. A közepes és nagyfogyasztók körében megmutatkozó élesedő verseny az egyetemes szolgáltatásra jogosult kisfogyasztói körre nem terjedt ki: bár 2010 óta több tízezer lakossági fogyasztó cserélte egyetemes szolgáltatóját versenypiaci kereskedőre, a szabad piaci fogyasztás részarányában mindez nem okozott érzékelhető elmozdulást. Az egyetemes fogyasztói körre vonatkozó ármatórium, illetve az egyetemes szolgáltatókhoz allokált nyomott árú földgázforrások a kisfogyasztók piacra lépési hajlandóságát és a kereskedők “kiléptetési” képességét egyaránt csökkentik.

18. A jövőbeni gáz nagykereskedelmi verseny szempontjából kedvező és lényeges tényező, hogy a MOL és az MVM mellett Európa legjelentősebb gázforrással rendelkező piaci szereplői közül négyen jelen vannak a hazai piacon (E.ON, RWE, ENI, GDF-Suez), közülük többen vertikálisan integrált érdekeltségekkel. Az aktív gázkereskedelmi engedélyesek száma meghaladja a 20-at, közöttük számos további jelentős portfólióval vagy nemzetközi háttérrel rendelkező gázkereskedőt találunk.

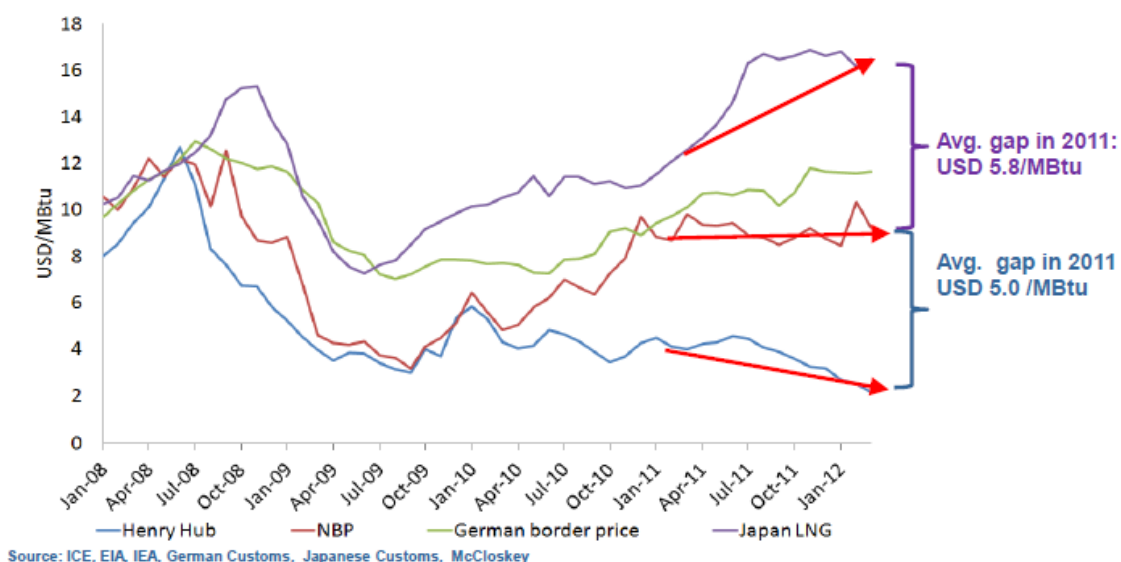
- 19.** A hazai gázipari infrastruktúra 2008 és 2010 közötti látványos bővülése is kedvező fejlemény lehet a jövőbeni nagykereskedelmi verseny szempontjából. Az említett időszakban a beregdaróci importkapacitás-bővítéssel, a magyar-horvát és a magyar-román határkeresztesző vezetékek megépítésével a csővezetékes gázimport kapacitás 72%-al, a szőregi földgáztároló kiépítésével és a zsanai tároló bővítésével a földalatti tárolók mobilgáz kapacitása 65%-al nőtt. A szlovák-magyar összekötő vezeték megépülése után a hazai piac importigénye elméletileg keleti, illetve nyugati irányból is teljes egészében kielégíthető.
- 20.** A fent említett fejlesztések a 2009. év eleji orosz-ukrán gázválság idején jellemző helyzethez képest jelentősen javították hazánk földgáz ellátásbiztonsági helyzetét. A hazai rendszer ma technikailag képes a hatályos uniós rendeletben foglalt ellátásbiztonsági előírások teljesítésére (N-1 elv, védett fogyasztók ellátási követelményei).
- 21.** A szállítói infrastruktúra fejlesztések piaci hatása kettős: rövid- és középtávon elsősorban a rendszerhasználati tarifák növekedését eredményezik, hosszú távon viszont alternatív importforrásokat tesznek elérhetővé és tényleges forgalombővülést eredményezhetnek. Ez esetben a szállítási tarifák is csökkenthetőek lesznek. Az eddigi hazai fejlesztések következtében 2005 és 2012 között a szállítási forgalmi díjak nominális értéken megduplázódtak, miközben a HAG vezeték kivételével, amely teljes kapacitáson üzemel, a többi határkeresztesző szállítói infrastruktúra kihasználtsága 2% (horvát), 18% (ukrán) és 23% (román) közötti. A fejlesztések pozitív hatása az évtized második felében, a román piac megnyitását és az észak-déli gázfolyosó kiépülését követően válhat érezhetővé.
- 22.** Hazánk régiós gázpiaci integrációjának erősítése alapvető érdekünk. Ez teremthet esélyt a kiépült infrastruktúra kihasználtságának javítására, hazánk gázelosztó szerepének erősítésére, a gázpiaci verseny élénkítésére és ellátásbiztonsági helyzetünk további javítására. Ezért a már kiépült határkeresztesző összeköttetéseink kétirányúvá tételét el kell érniük.

- 23.** A hazai földgázpiac működése számottevő szabályozói kockázattal terhelt. Ezek közül jelentősége miatt ki kell emelni a HAG-kapacitás döntő részének diszkriminatív kiosztását. További piactorzító szabályozói intézkedések az egyetemes szolgáltatás (ESZ) árának féken tartását célozzák: a stratégiai tároló forrásai egy részének ESZ szolgáltatókhoz juttatása, a teljes ESZ ellátási lánc hatósági árássá tétele, a rendszerhasználati díjak (szállítás, elosztás) fogyasztói szegmensek szerinti differenciált megállapítása mind e kategóriába tartoznak. Végül az energiakereskedelmet terhelő különadók arra ösztönzik az aktív kereskedőket, hogy az Unió más országaiban bejegyzett cégeiken keresztül bonyolítsák magyarországi tranzakcióikat is. Ez felesleges adóbevétel kiesést eredményez és mérsékli Magyarország lehetőségét arra, hogy régiós gázelosztó központtá fejlődhessen.
- 24.** A hazai földgázszektor összességében kedvező adottságokkal rendelkezik ahhoz, hogy működése az évtized második felében a jelenlegitől eltérő, versenyösebb piaci modell alapján szerveződjön. A hazai piacon hosszú ideje jelen lévő, komoly európai háttérrel rendelkező földgázipari cégek, a jól kiépített, jelentős határkeresztező szállításokat lehetővé tévő infrastruktúra, a piaci verseny terén nyert kereskedői és szabályozói tapasztalatok felhalmozódása, és a piaci intézmények kiépülése stabil alapokat biztosít a későbbi piaci versenyhez.

III. A MODELLVÁLTÁS RÉGIÓS ELŐFELTÉTELEI

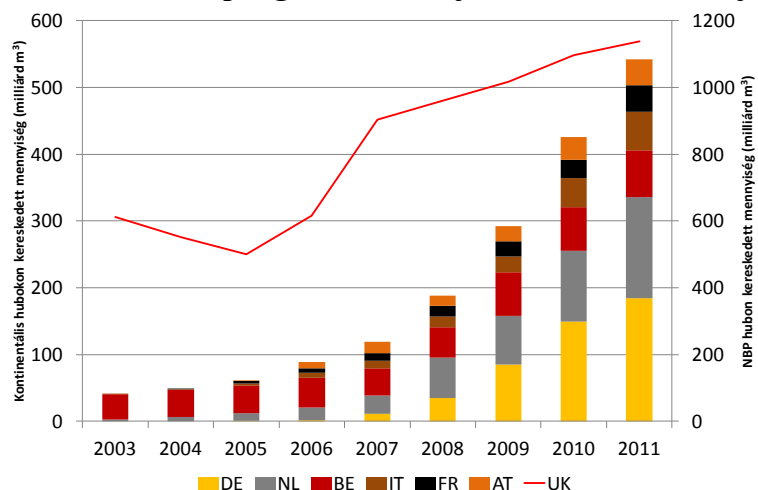
25. A földgázpiacok fontos jellemzője, hogy a szállítási nehézségekből fakadóan a többi energiahordozóval (olaj, szén, urán) ellentétben nem alakultak ki közel egységes világszerte árat diktáló árcentrumok. Az észak-amerikai, ázsiai és európai földgázpiacok árai ezért hosszú ideig egymástól függetlenül mozogtak.
26. A régiós földgázpiacok közti egyre erősödő kapcsolat a cseppfolyós földgáz (LNG) szállítások teremtették meg. Az elmúlt 5 évben a nemzetközi LNG szállítások közel 50%-kal növekedtek, ennek köszönhetően az egyes régiókban bekövetkező kereslet-kínálati elmozdulások más régiókra gyakorolt hatásai nagymértékben felerősödtek.
27. A régiós földgázárak fokozatos konvergenciájának trendje azonban 2008-ban megtört és az utóbbi négy évben a nagykereskedelmi árak szétváltak. A nyugat-európai gázfogyasztók jelenleg három-három és félszeres felárat fizetnek nagykereskedelmi szinten a gázért az USA/Kanada piacaihoz képest. Ezen felül régióink országai további jelentős, akár 30-40%-os felárat fizetnek a gázért a nyugat-európai spot piaci árakhoz képest, döntően dominánsan egyoldalú import-függőségünk, a forrásoldali verseny hiánya és a nem kellően hatékony gázpiaci verseny miatt (lásd 4. ábra).

4. ábra: Gáz nagykereskedelmi áralakulás a főbb kereskedelmi régiókban

- 28.** A fenti helyzet kialakulásában fontos szerepet játszottak a világ földgázpiacain egyidőben bekövetkező keresleti- és kínálati oldali fejlemények, melyek az elmúlt években nagyon jelentős változásokat eredményeztek a nyugat-európai gázpiacon.
- 29.** Az európai földgázpiacot a gazdasági válságot megelőző másfél évtizedben a kereslet jelentős növekedése és a földgázárak gyors emelkedése jellemezte. A helyzet megváltozását az USA nem konvencionális gáztermelésének utóbbi évtizedben tapasztalt felfutása, és ezzel párhuzamosan az USA LNG gázkeresletének visszaesése okozta, amely jelentős LNG többlet forrás megjelenését hozta Nyugat-Európa LNG fogadására képes országokban.
- 30.** Az európai piacokon megjelenő többletkínálat árcsökkentő hatását megnövelte a 2008 októberétől kibontakozó pénzügyi és gazdasági válság, mely Európa szerte a kereslet visszaesésével járt.
- 31.** Mindezek hatására az elmúlt három évben az európai földgázpiacokon jelentős túlkínálat alakult ki. Ennek következtében a nyugat-európai spot árak tartósan és nagymértékben az olajindexált gázárak alá süllyedtek.
- 32.** Részben a fenti piaci fejlemények, részben a belső gázpiac kialakítását célzó szabályok fokozatos végrehajtása következtében a nyugat-európai gázpiac dinamikusan fejlődik, likviditása a válság éveitől is ugrásszerűen nő. A földgáz-kereskedelemben lezajló változások erősségét és irányát tekintve a spot piacokra terelődő látványos likviditás a túlkínálat felszívódása után, a konjunktúra éveiben is bizonyosan magas szinten marad. Az olajindexált gázárak 2006 óta fokozatosan teret vesznek az európai kereskedelemben. A piaci árazású szerződések aránya 2010-re megközelítette az európai fogyasztás 40%-át.

5. ábra: Az európai gáztőzsdék fejlődésének dinamikája

Forrás: International Energy Agency

33. Az európai piacot domináló termelők, a norvég Statoil és az orosz Gazprom a reájuk, illetve a velük szerződéses viszonyban lévő európai partnerekre nehezedő verseny nyomásának hatására 2009 és 2012 között újratárgyalták meglévő LTC szerződéseiket. A szerződések módosítása az alábbi elemekre terjedt ki.

- A szerződésekben rögzített, kötelezően átveendő minimum mennyiséget – átmenetileg – csökkentették, jóllehet a szerződés teljes időtartama alatt átvételre kerülő földgáz mennyisége nem csökkent.⁶
- Az árképletben szereplő indulóárat csökkentették, az árképletben pedig a korábbi kizárólagos olajárindexálás mellett – szállítónként eltérő mértékben - teret nyert a spot indexálás.⁷ Ezen változtatások hatására a hosszú távú szerződések árai 2010-ben és 2012-ben is 7-10%-kal csökkentek.
- A nagyobb szállítók több piacon megjelentek korábban nem jellemző kisebb, 1-3 mrd m³-es szerződésekkel.

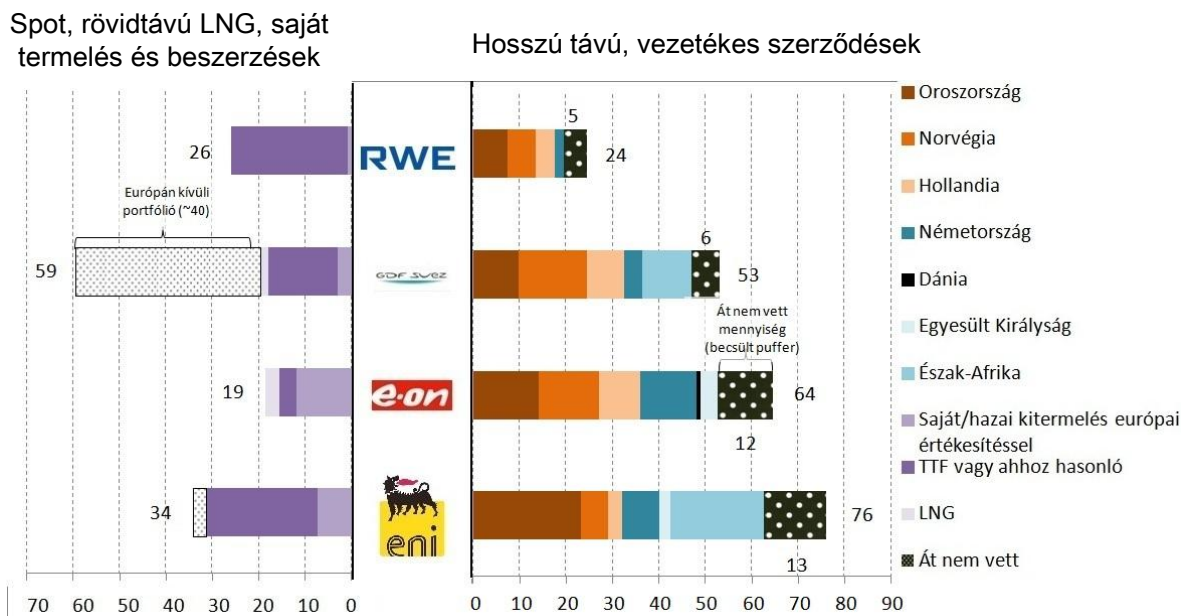
34. Az elmúlt időszak fenti fejleményei alapján valószínűnek tűnik, hogy a földgázárzás hagyományos, olajtermékekhez indexált módját Európában fokozatosan kiegészíti, majd középtávon várhatóan teljesen felváltja a gáz piaci (a kereslet és kínálat változása által meghatározott) árazása.

⁶ Becslésünk szerint a legnagyobb európai földgáz nagykereskedők szerződött LTC portfóliójuk 17%-át nem vették át 2011-ben.

⁷ A norvég Statoil több vásárlójával 100%-os spot indexálásban állapodott meg, míg az orosz Gazprom kisebb, különböző források szerint 15-40% közötti súllyal emelte be európai vásárlóival kötött LTC szerződésibe a spot indexálást.

35. Az utóbbi évek jelentős gázpiaci átalakulását és az azzal járó árkockázatot a rövid távú beszerzések súlyának látványos növelésével és az árképzés piaci alapokra helyezésével (spot indexálással) kezelik a vásárlók. A nagy európai gázipari vállalatok portfóliójában érzékelhetően csökken a hosszú távú szerződések súlya (lásd 6. ábra).

6. ábra: Nagyobb európai gázipari szereplők szerződéses portfóliója, 2011*.

* Az ábrán néhány nagyobb európai energetikai vállalat teljes európai/globális szerződéses portfóliója látható. A bal oldali oszlop a rövid távú, a jobb oldali oszlop a hosszú távú szerződésekkel lekötött források nagyságát mutatja, milliárd m³-ben.

Forrás: REKK becslés 2011-es nyilvános adatokból (2011-es szerződéses viszonyok alapján)

36. A szerződéses szerkezet átalakulására és a piaci árképzés tényerésére vonatkozó várakozások nem jelentik azt, hogy a spot piaci gázárak mindenkor törvényszerűen alacsonyabbak lesznek a hosszú távú LTC szerződések részben, vagy egészben olajárakhoz kötött áránál. A kirajzolódó változások viszont minden bizonnyal azt eredményezik, hogy az európai földgázár-alakulást középtávon sokkal inkább a kereslet-kínálati viszonyok alakulása, mintsem az olajárak mozgása határozza majd meg.

- 37.** Az olajárindexált LTC szerződésekre való kizárólagos támaszkodás ennél fogva jelentős árkockázatot eredményez a nyugat-európai főpiacok árát egyre erősebben meghatározó vegyes, alapvetően piaci árazású szerződéses portfóliókhoz képest. A kockázat nem abból fakad, hogy az olajárindexálás a jövőbeni árcentrumnak tekinthető spot piaci áraknál törvényszerűen magasabb LTC árakat eredményez, hanem abból, hogy a főpiaci ártól eltérő árakat eredményez. A kockázatot tehát elsősorban az árcentrumtól való eltérés ténye, és nem annak iránya jelenti.⁸
- 38.** A nagy nyugat-európai földgázvásárlók mellett az európai piacra szállító termelők is fokozatosan alkalmazkodtak a megváltozott piaci viszonyokhoz. Európa második legnagyobb földgázszállítójának, a norvég Statoil földgázértékesítéseinek mintegy fele már spot piaci kondíciók mellett történik (ez az új LTC szerződésekből gyakorlatilag 100%-os spot indexálást jelent). Az orosz Gazprom ezzel szemben jóval korlátozottabb mértékben (különböző források szerint 15-40% erejéig) “engedte” be szerződéseibe a spot indexálást. A Gazprom jövőbeni szerződéses gyakorlatát a piaci realitások mellett a cégvezetésen belüli, az olajárindexáláshoz ragaszkodó “öreges” és a spot piaci árképzésben inkább lehetőséget látó “fiatalok” közötti belső erőviszonyok alakulása fogja meghatározni.
- 39.** A Nyugat-Európában megfigyelhető, több beszállítón, illetve eltérő árazású és időtávú szerződéseken alapuló diverzifikált szerződéses struktúra a kontinens keleti felén nem alakult ki. Régióink gázkereskedelmét a mai napig dominálja az egyoldalú orosz gázimport függés és a LTC szerződéseken nyugvó olajtermék-indexált gázárzás. Több régiós ország (Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Románia) a válság előtti években újította meg LTC szerződését Oroszországgal újabb 20-25 évre. 2012-ben Bulgária és Szerbia 10 évre szóló hosszú távú LTC szerződést kötött az orosz féllel. Az éves lekötött mennyiségek jellemzően elérik ezen országok jelenlegi fogyasztásának 60-100%-át. A régiós partnereink tehát jelentősen elkötelezték magukat az orosz szállító és a hosszú távú, alapvetően olajár-indexált szerződéstípus mellett.

⁸ A kétféle árképzés között ugyanakkor létezik némi kapcsolat, hisz a piaci szereplők mindenkor az olcsóbb árakat eredményező szerződések keretében történő beszerzéseik növelésére, és a drágább árazású piacokon történő eladásokra törekednek. A jelenlegi alacsony spot árak pl. az olajárindexált LTC szerződések keretében történő átvételek minimalizálására, a szerződések újratárgyalására és a spot piaci beszerzések növelésére készítik a piaci szereplőket, ami a kezdeti árollót némileg szűkítette. Magasabb spot piaci árak esetén ellentétes reakciók várhatóak: a szereplők olajárindexált LTC szerződéses átvételeik maximalizálására és spot piaci eladásaik maximalizálására törekednek, ami utóbbi árak bizonyos mértékű csökkenésével járhatnak.

1. táblázat: LTC gázszerződések jellemzői régiókban.

	Forrás	szállított mennyiség (2010)	ACQ	szállított/szerződött	ACQ/fogyasztás 2010	szerződéskötés ideje	szerződés lejártá
		mcm	mcm	%	%	év	év
Ausztria	RU	5440	6600	85	75	2006	2027
	NO	1080					
	DL	1460					
Csehország	RU	7000	7000	95	97	2013	2035
	NO	1057					2017
	VEMEX	500	500			2007	2012-17
Lengyelország	RU	10250	10250	97	73	2010	2037
	DL	500	500			2006	2016
Szlovákia	RU	5890	6500	89	127	2009	2029
Szlovénia	RU	530	830	63	75	1992	2035
	RU-2		900				
Horvátország	IT	1200	1200		30	2010	2013
Bulgária	RU	2650	2500	106	100	1997	2012
Szerbia	RU	1765	2210	80	100	évente	
Románia	RU	2270	3500	65	26	2007	2030

Forrás: REKK elemzés

- 40.** A Gazprom régiós szerződéses gyakorlatát hosszú ideje diszkriminatív árazás, illetve az árkérdések egyéb kérdésekkel (atomerőműépítés, szállítóvezetékek építése, tranzitvezetékek tulajdonjoga stb) történő összekapcsolása jellemzi. A régió országainak az orosz féllel kötött hosszútávú szerződéseinek átlagára 2012 első felében igen széles 30 és 43 €/MWh közötti sávban szóródott, és sok ország esetében 25-50%-al is meghaladta a Gazprom németországi szerződéses árait. A kontinens nyugati felében fontos szerepet játszó spot indexálású norvég hosszú távú szerződések, illetve versenyképes LNG forrásokból származó földgáz a kelet-közép európai régió számára nem áll rendelkezésre.
- 41.** A nemzeti piacok „bezárását” célzó politikai törekvésekhez hasonlóan azonban a Gazprom diszkriminatív szerződéses gyakorlata is erősödő uniós nyomás alá került. A Bizottság 2012-ben vizsgálatot indított az érintett cég vélelmezett/valószínűsíthető versenykorlátozó magatartása miatt, ami a közeljövőben arra készítheti a Gazprom vezetését, hogy némileg módosítsa eddigi szerződéskötési és árazási gyakorlatát, illetve a tulajdonosi befolyása alá eső nagy nemzetközi szállítóvezetékekhez való hozzáférési szabályokat.

- 42.** A forrásoldalt domináló Gazprom piaci pozíciójából fakadóan mindazonáltal nagyon komoly mozgásszabadsággal rendelkezik értékesítési stratégiája kialakításában, így szándékai meghatározóak lehetnek a hazai földgázpiac jövőbeni modelljére nézve. A több szereplős nagykereskedelmi versenyt egy – leányvállalatai révén – aktívan versenyző Gazprom segítheti, egy piaci részesedését védelmező, nagy mennyiséget egyben leszerződni kívánó Gazprom akadályozhatja.
- 43.** A nyugat-európai piacokon az utóbbi években lejátszódó folyamatok mindazonáltal régióinkban is éreztették hatásukat. A spot piacokon elérhető, hosszú távú szerződésekből “lecsurgó” földgázmennyiség ezen piacokra is eljutott, és a LTC szerződéseket birtokló inkumbensek (pl. a cseh RWE Transgas, a szlovák SPP, és a magyar E.ON Földgáz Trade stb) korábban kikezdetlennek tűnő piaci dominanciája jelentős mértékben (50-70%-os mértékűre) csökkent.
- 44.** A régiós inkumbensek piaci koncentrációjuk csökkenésével párhuzamosan masszív veszteségeket halmoztak fel, amit több esetben az agresszív hatósági árszabályozás is súlyosbított. Az említett, kedvezőtlen kondíciókkal rendelkező LTC szerződéseket birtokló régiós vállalatok földgáz-kereskedelmi üzletágai a piaci árazású gáz térnyerése, illetve az agresszív hatósági árszabályozási döntések miatt masszív veszteségeket halmoztak fel (Bulgária, Lengyelország, Szlovákia, Magyarország). Ezen fejlemények hatására több jelentős európai/nemzetközi háttérrel rendelkező szereplő (pl. RWE, E.ON, GDF) értékesítette egyes régiós földgázpiaci érdekeltségeit.
- 45.** Szabályozói oldalon az árak alacsonyan tartására, illetve adott esetben a nemzeti piac “védelmére”, a piaci integrációs folyamat lassítására vagy az inkumbens piaci pozíciójának/részesedésének megőrzésére irányuló törekvések egyaránt megfigyelhetők. Ezen szabályozói praktikák azonban egyre erősebb nyomás alá kerülnek az európai uniós szabályozás egyes intézményei, vagy épp nemzetközi szervezetek részéről, így a 2015 utáni szabályozás számos országban a mainál jóval “piacosabbá” válhat (lásd a tárolási kötelezettség megszüntetését és az inkumbens aukcióra kötelezését Lengyelországban, vagy a lépcsőzetes gázáremeléseken keresztüli liberalizációt és privatizációt Romániában).

- 46.** A tágabb értelemben vett régió országaiban hangsúlyosan megfigyelhetőek a földgázpiacokon a nemzeti szuverenitás erősítésére, illetve az egyoldalú függőség oldására irányuló állami törekvések. A gazdaságossági szempontokat gyakran figyelmen kívül hagyó állami akarat végrehajtói többnyire állami tulajdonban álló földgáz- (vagy épp villamosenergia-) ipari cégek, akik adott esetben LNG terminálok kiépítésére, - nem-konvencionális - hazai földgázmezők felkutatására és kitermelésére, vagy alternatív forrásokat elérhetővé tevő nemzetközi szállítóvezetékek megépítésére irányuló beruházásokban vesznek részt (lásd Lengyelország, Ukrajna, Románia vagy Litvánia esetét).
- 47.** Régióink országainak nagykereskedelmi piacai a nyugati piacokhoz képest továbbra is kevés szereplővel rendelkeznek, piacszerkezetük koncentrált. A jövőbeni hazai modellalkotás szempontjából alapvető kérdés, hogy a döntően hosszú távú LTC szerződésekkel és koncentrált nagykereskedelmi piacszerkezettel jellemezhető régiós piaci környezetben hazánk milyen eséllyel tud a mainál versenyzőbb gáz nagykereskedelmi piacot teremteni.
- 48.** A 2015 utáni nagykereskedelmi piaci modell szempontjából döntő kérdés az alternatív szállítási/import útvonalakhoz történő hozzáférésünk garantálása. A hazai energiastratégia jelenleg kiemelt helyen kezeli az új szlovák-magyar összekötő vezetékét, mely – a Testvériség vezetékhez történő kapcsolódás révén – jelentős volumenű gázkereskedelmi tranzakciók lehetőségét teremti meg a német és a magyar piacok között. E vezeték szlovák és cseh szakaszán azonban lényeges tulajdonosi változások és a jövőbeni kereskedelmi lehetőségeket befolyásoló fejlesztések zajlanak. Folyamatos elemzést igényel annak megítélése, hogy a jelenleg zajló folyamatok mennyiben akadályozhatják a magyar gázpiaci diverzifikációs stratégia sikeres megvalósítását. Az alternatív szállítási/import útvonalakhoz történő hozzáférésünk garantálása emellett folyamatos diplomáciai erőfeszítést igényel, és nem csak az említett német-szlovák-magyar relációban.

IV. AZ EURÓPAI UNIÓ SZABÁLYOZÁSI KERETRENDSZERE

- 49.** Az Európai Unió villamosenergia- és földgáz-szektorra vonatkozó szabályozása az utóbbi néhány évben jelentős változásokon ment keresztül. Egyrészt a korábbi, elsősorban irányelveken keresztüli –“közvetett”– szabályozás mellett egyre erőteljesebben jelent meg a rendeleti úton történő –“közvetlen”–szabályozás. Míg az irányelvek hazai jogrendbe történő átültetése során a tagállamoknak mindig volt bizonyos mozgásterük a keretszabályok értelmezésében, addig a hazai jogrendbe automatikusan beépülő, az azzal ellentétes hazai szabályok felett álló rendeletek kizárják a szabályozás felpuhítását.
- 50.** Másrészt az unió életre hívta és hatáskörrel látta el azokat a szervezeteket, melyek az uniós jogszabályok (irányelvek és rendeletek) részletszabályainak kidolgozásában és kikényszerítésében játszanak szerepet. Megalakult az európai regulátorok közös szervezete, az ACER (hivatalos nevén az Energiaszabályozók Együtműködési Ügynöksége), illetve az európai földgázszállítók együttműködését intézményesítő ENTSOG (hivatalos nevén Földgázpiaci Szállítási rendszer-üzemeltetők Európai Hálózata).
- 51.** A fenti szervezetek az utóbbi egy-két évben tekintélyes előrehaladást értek el a földgázszállító hálózatokhoz való hozzáférést szabályozó rendelet (715/2009/EK) részletszabályainak megalkotásában. Az ACER iránymutatása alapján az ENTSOG kidolgozza az üzemi és kereskedelmi szabályzatokat, melyek – a magyar ÜKSZ azokkal ellentétes szabályait felülírva – a hazai földgázszektor operatív működését szabályozzák. Ezen szabályzatok többek között kiterjednek a kapacitásallokáció, a szűkületkezelés, az egyensúlyozás és a földgázrendszerek együttműködésének szabályaira.
- 52.** A fenti szabályzatok közül a hazai földgáz nagykereskedelem jövője szempontjából kiemelt jelentősége van a közeljövőben hatályossá váló kapacitáselosztási és szűkületkezelési szabályoknak. E szabályok meghatározó jellemzője a diszkrimináció mentesség és a piaci alapú megoldások (elsősorban határkapacitás aukciók) előtérbe helyezése.

- 53.** A kapacitásallokációs szabályrendszer (CAM-Capacity Allocation Mechanism) legfőbb célja, hogy a szállítói kapacitások elosztásának hatékonyságát növelje, míg a szűkületkezelési szabályrendszer (CMP-Congestion Management Practices) az allokálható kapacitások mennyiségének növelésére irányul.
- 54.** Jelenleg a határösszekötő vezetékek kapacitásai a határok két oldalán különböző időtávra szóló, különböző szerkezetű kapacitástermékek formájában, különböző időpontokban lezajló és különböző (nem piaci) allokációs módszerek alapján zajló allokáció keretében kerülnek kiosztásra. A kapacitásallokációs iránymutatás szerint ezzel szemben a jövőben kis számú, standardizált kapacitástermék kerül allokálásra, szigorúan piaci aukciós mechanizmus alapján.
- 55.** A határ két oldalán lévő kapacitást egyetlen ún. összekapcsolt (bundled) termékként, a szállítási rendszerüzemeltetők által kialakított közös platformon fogják értékesíteni. Az értékesítésre kínált kapacitások túlnyomó többségét éves termékként, legfeljebb 15 évre előre hirdetik meg, a kapacitások 10%-át várhatóan éves, de legfeljebb 5 évre előre megvásárolható termékként, 10%-át pedig egy évnél rövidebb időre szóló (negyedéves, havi, napi és napon belüli) kapacitástermékként értékesítik.
- 56.** Az összevont kapacitások kialakítása és fenti szabályok szerinti allokációja kezdetben csak a már meglévő vezetékek szabad kapacitásaira történik meg. A CAM hatályba lépését követő 5 éven belül azonban a már meglévő vezetékeken korábban allokált kapacitástermékek szerkezetét is hozzá kell igazítani a szabályzat rendelkezéseéhez, hogy azok későbbi felszabadulása, vagy kereskedelme esetén ugyanezen szabályok mentén kerüljenek piacra (Sunset clause).
- 57.** A kapacitások allokálásának fenti szabályai várhatóan a 2014/2015 gázévtől kezdődően valamennyi meglévő határösszekötő vezetékre érvényesek lesznek (a még nem allokált kapacitások mértékéig), kivéve a harmadik feles hozzáférés alól mentesített, illetve az Open Season keretében allokációra kerülő új kapacitásokat. A hazai földgázpiaci versenyt a jövőben meghatározó importkapacitások jelentős részének allokációja tehát minden bizonnyal átlátható és megkülönböztetéstől mentes módon, aukció keretében történik majd, jóllehet az alkalmazás részletszabályaiban maradtak még nyitott kérdések.

- 58.** Az egységes szűkületkezelési szabályok megalkotását a határösszekötő földgázvezetékek használatával kapcsolatos problémák és visszásságok miatt határozta el a Bizottság. A hosszú távra lekötött kapacitások gyakori és jelentős mértékű kihasználatlansága szerződéses szűkületeket okozott. A szűkületek kialakulásáért sok esetben a rendszerhasználó szükségleteit szándékoltan meghaladó kapacitás-lekötés, a tudatos (stratégiai) kapacitás-visszatartás a felelős.
- 59.** A szűkületkezelési szabályok szigorítása a rendszerhasználók számára allokálható kapacitások mennyiségének növelésére irányul: ezt részben a szállítói rendszerüzemeltetők által értékesített kapacitások “túl-allokálásával”, részben a kihasználatlan kapacitások – másodlagos - piacra történő visszaterelésével próbálja elérni. Az allokálható kapacitások “mesterséges” növelése a légitársaságok által is alkalmazott túljegyzés intézményének bevezetésével történik (overbooking elv). A szállítói rendszerüzemeltető adott határösszekötő vezetéken ténylegesen rendelkezésre álló szabad kapacitásokat meghaladó kapacitáshasználati jogot allokál a rendszerhasználók számára, amennyiben statisztikailag bizonyítható, hogy adott vezetéken kiosztott kapacitások kihasználtsága lényegesen elmarad a vezeték technikai kapacitásaitól.
- 60.** A kihasználatlan kapacitások visszavétele a “használd, vagy veszítsd el” (use-it-or-lose-it) elv alkalmazásával történik. Ez a rövidtávú kapacitásjogok esetében a kapacitásokkal rendelkező rendszerhasználók újranominálási jogainak korlátozásával, a hosszú távú kapacitásjogok esetében a tartósan kihasználatlan kapacitások visszavételével valósul meg. A nem újranominálható kapacitásokat másnapi, a visszavett kapacitásokat éves kapacitáshasználati jogként értékesíti a szállítási rendszerüzemeltető.
- 61.** A CMP rendelkezéseit jelenleg uniós rendelet tartalmazza, azok jogilag hatályos rendelkezések, jóllehet alkalmazásuk részletszabályai még meglehetősen kidolgozatlanok. A túljegyzés intézményét a 2013-as gázévtől, az újranominálási jog korlátozására és a kihasználatlan kapacitások visszavételére vonatkozó rendelkezéseket a 2016-os gázévtől kezdődően kell alkalmazniuk a szállítási rendszerüzemeltetőknek és a regulátoroknak.

- 62.** A fenti részletszabályoknak az üzemi és kereskedelmi szabályzatokba történő beépülésével, illetve a többi szabályozási elem egységesülésével az európai földgázpiacok integrációja 2015 után érezhetően felgyorsul. A jövőbeni európai földgázpiac a regulátorok elképzelése szerint így “olyan entry/exit zónák összessége lesz, melyek mindegyike egy virtuális hub-bal rendelkezik, és mely zónákat korlátozott számú, standardizált, kapcsolt (bundled), aukció keretében allokált kapacitástermék kapcsolja össze egymással”.
- 63.** Az egységes európai földgázpiacról alkotott regulátori vízió a kapacitásallokációs és szűkületkezelési szabályok alkalmazásával részben valóra válik. Az entry-exit zónák nagy száma ugyanakkor továbbra is objektív akadály lehet az integrációnak, ezért az európai regulátorok szövetsége, a CEER az integráció célmodelljét bemutató anyagában ezen zónák fokozatos összeolvasztását javasolta.
- 64.** A CEER mesterséges, felülről vezérelt “szabályozói” integrációs modellje mellett létezik egy organikusabb, alulról építkező “piaci” integrációs elképzelés is. Az európai kereskedők szövetsége, az EFET a piaci szereplők hozzáállását jobban tükröző elképzelése szerint az integrációs folyamatok eredményeképp a jövőben egy “organikusan kialakuló, összeolvadó szabályozási zónákban kialakuló likvid hubok közti rugalmas kereskedelemre épülő európai piac” jön létre.
- 65.** Azt egyelőre nehéz megjósolni, hogy az európai földgázpiaci integráció melyik utat járja be. Az viszont bizonyos, hogy a közeljövőben alkalmazásra kerülő szabályrendszer alól egyik uniós tagállam sem vonhatja ki magát, és ennek következtében a jelenleg még többé-kevésbé elkülönülő nemzeti piacok közötti kereskedelmi kapcsolatok érezhetően szorosabbá válnak, és a piaci mechanizmusok egyre erőteljesebben meghatározzák ezen piacok működését.
- 66.** Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy 2015 után a hazai gázpiacon az eddiginél sokkal erőteljesebben érvényesül az uniós szabályozás. Alkalmazásra kerülnek a földgázpiaci irányelv, a szállítóvezetékhez való hozzáférést szabályozó rendelet, az ellátásbiztonsági rendelet, valamint a nagykereskedelmi piacok monitoringját szabályozó rendelet előírásai.

- 67.** A meglévő infrastruktúrához történő hozzáférést és a kapacitások allokációját, különösen az összekötő vezetékeket illetően, az addigra elfogadott európai üzemi és kereskedelmi szabályzat (Network Code) előírásai határozzák majd meg. Egységesülnek továbbá és fokozatosan alkalmazásra kerülnek a szűkületkezelés, az interoperabilitás, az egyensúlyozás és a szállítói tarifaképzés szabályai.
- 68.** Az évtized második felében tehát a hazai földgázpiac egy, a mainál sokkal egységesebb szabályozás mentén működő, a jelenleginél integráltabb európai földgázpiachoz fog kapcsolódni.

V. A GÁZPIACI ÜZLETI MODELL KULCSKÉRDÉSEI

69. A jövőbeni gázpiac működési kereteit leíró üzleti modellnek tisztáznia kell, kik a modell főbb résztvevői, milyen piaci és szabályozási környezetben működhetnek majd és milyen jellegű üzleti tranzakciókra léphetnek egymással. Ezért a modell az alábbi kérdéskörökre keres választ:

Nagyker
piacszerkezet

- Milyen legyen a jövőbeni gáz nagykereskedelmi piac szerződéses szerkezete (LTC szerződés, tőzsde, egyéb kétoldalú szerződések aránya) és a piaci koncentráció szintje (piaci szereplők száma)? Milyen módon határozódik meg a nagykereskedelmi földgázár a különböző modellekben? Elsősorban piaci alapon, sok szereplő sok tranzakcióján keresztül, vagy inkább diplomáciai alkuk által befolyásolt bilaterális tárgyalások eredményeképpen?

ESZ, hazai
termelés

- Milyen szereplőkön keresztül, milyen árképzés (piaci vagy hatósági) mentén történjen a lakossági és kisfogyasztói szegmens ellátása? Legyen-e speciális szabályok alapján és kiemelt szereplőkön keresztül megvalósuló, hatósági árszabályozás alá eső Egyetemes Szolgáltatás?

Infrastruktúra,
TPA

- Milyen lesz a hazai gáz infrastruktúrához, ezen belül különösen a kereskedelmi és stratégiai tárolókhoz, a határösszekötő vezetékek kapacitásaihoz valamint a szállítói kapacitásokhoz történő, az uniós szabályozással konform hozzáférés rendszere és árazása? Milyen szabályozás vonatkozik majd az új infrastrukturális fejlesztések ösztönzésére, költségük árszabályozásban történő elismerésére?

Ellátás-
biztonság

- Milyen piacszerkezési mód, milyen kereskedelmi és szerződéses rendszer és milyen infrastrukturális háttér garantálja az ellátásbiztonságot az egyes modellekben?

Szabályozási
környezet

- Milyen piaci és jogi intézmények, szabályozói környezet garantálja a hazai gáz nagykereskedelelem hatékony és biztonságos működését az egyes változatokban? Inkább a piaci intézményekre (gáztőzsde, gázelosztó szerep erősítése, hatékony piacfelügyelet) vagy a bürokratikusabb megoldásokra (például egy domináns vállalat és az államigazgatás közötti együttműködés és kiterjedt, aprólékos, a piaci mechanizmusokat helyettesíteni hivatott szabályrendszer) támaszkodjunk?

VI. ÜZLETI MODELL-ALTERNATÍVÁK

Az alábbiakban három lehetséges üzleti modell alternatívát mutatunk be. Ezek döntően a nagykereskedelmi piac koncentrátságában, a piaci szereplőkre, mechanizmusokra és intézményekre való ráutaltságban, a forrásszerkezetet és az áralakulást meghatározó szerződések jellegében, az egyetemes szolgáltatás (ESZ) definiálásában és ellátási módjában, az ESZ hiány/többlet kezelésének módszereiben és az árképzés módjában különböznek egymástól.

A modellek közös eleme, hogy a piaci szereplők importforrásaikhoz az uniós tagállamokat összekötő vezetékeken diszkriminációmentes és piaci alapú kapacitás lekötési rendszer mellett jutnak hozzá. Az első két modell, a nagykereskedelmi versenymodell, illetve a szabályozott ESZ + versenypiac - működőképességének alapvető feltétele továbbá, hogy vagy a szlovák-magyar összekötő vezeték 2015 év végére üzemképes legyen, vagy a HAG vezeték bővítése elkészüljön.

Nagykereskedelmi versenymodell

- 70.** Ez a modell a jelenlegi LTC szerződés lejárta után nem feltételez új, speciálisan magyar piacra kötött, nagy méretű LTC szerződést valamely kiemelt hazai piaci szereplő révén. A hazai piacot a már itt lévő, hazai és nemzetközi tulajdonú szereplők és esetleges új belépők saját (nemzetközi) portfóliójukból látják el, melyben (kisebb) LTC szerződések és spot piaci beszerzések egyaránt megtalálhatóak.
- 71.** A kibővült nemzetközi összekötő vezetékeknek köszönhetően (szlovák-magyar összekötő megépülése, HAG vezeték kapacitásnövelése) a piaci szereplők rendelkezésére álló gázimport kapacitások keleti és észak-nyugati irányokból külön-külön is lehetővé teszik a hazai importigény teljes körű kielégítését.

- 72.** A hazai kitermelés szabadon értékesíthető mind bel- és külföldön. Az 1998 előtt termelésbe vont mezőkön folyó kitermelésen keletkező járadék megtartása vagy esetleges elvonása nem érinti a modell működését. A járadéknak a központi költségvetésbe történő terelése, vagy célzott, a rászoruló fogyasztók támogatására történő felhasználása a versenypiac működését nem korlátozza, mert adók formájában érvényesül. A járadéknak a jelenlegi egyetemes szolgáltatói fogyasztókhoz történő közvetlen eljuttatása azonban a nagykereskedelmi versenymodell esetén nem tartható fenn, mert az túlzott piactorzuláshoz és a verseny indokolatlan korlátozásához vezetne.
- 73.** A hazai gáztőzsde – CEEGEX – a többszereplős, változatos szerződéses szerkezettel rendelkező piacnak köszönhetően számottevő forgalomnövekedésre számíthat. A tőzsde a ráterelő tranzakciók által kiváltott likviditásbővülésnek köszönhetően megbízható árjelzést adó piaccá válhat, ezáltal erősítheti a hazai és régiós piac ártranszparenciáját.
- 74.** Az egyetemes szolgáltatás jelenlegi rendszere és az ahhoz kapcsolódó ex-ante hatósági árszabályozás megszűnik. A háztartási fogyasztók is a szabadpiaci földgázkereskedőktől / szolgáltatóktól kapnak ajánlatokat és vásárolnak szolgáltatást. A szolgáltatók közti verseny lehetőségét a felajánlási kötelezettséggel rendelkező domináns szereplő hiánya és a szolgáltatók eltérő forrásszerkezete teremti meg.⁹
- 75.** A verseny esetleges diszfunkcióinak megelőzése érdekében a nagykereskedelmi versenymodell nem zárja ki az utólagos (ex-post) árfelügyeleti/árellenőrzési jogkör megőrzését. A kereskedők számára kevésbé vonzó fogyasztói kör szolgáltatásból való kiszorulásának megelőzése érdekében szükséges lehet az ellátási/szerződéskötési kötelezettség valamilyen formában történő megőrzése.
- 76.** A szociálisan rászoruló fogyasztók támogatása nem az árszabályozáson, hanem a szociális ellátórendszeren keresztül, az érintett fogyasztói kör célzott támogatásával történik. A szociális kérdések elkülönült kezelése mindazonáltal nem zárja ki, hogy a szükséges források előteremtésében a földgázszektor (és ezáltal a földgázfogyasztó) is részt vállaljon. A támogatás által érintett fogyasztói kör korlátozott méretéből fakadóan azonban ezen intézkedések pénzügyi terhe vélhetően nem haladja meg a jelenlegi árszabályozás költségeit.

⁹ Hasonló rendszerben történik ma a háztartási fogyasztók kiszolgálása Ausztriában, Csehországban és Szlovéniában.

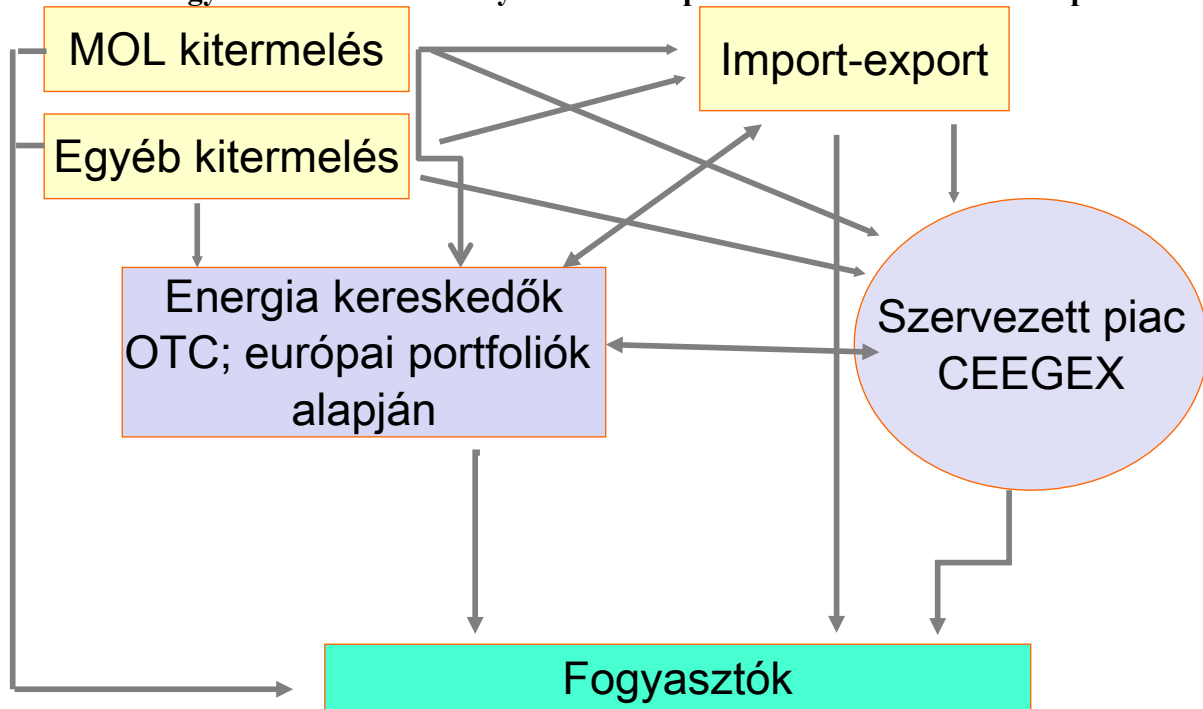
- 77.** A nagykereskedelmi versenymodell alkalmazásának alapvető feltételei a diszkriminációmentes hálózati hozzáférés rendszere, a megfelelő piaci intézményrendszer megléte, valamint a hiteles és kiszámítható szabályozás.
- 78.** A verseny kulcsfontosságú elemei az infrastrukturális hozzáférési szabályok (csatlakozás, kapacitás lekötés, zsúfoltság kezelés, árazás) diszkrimináció mentessége és a piaci alapú allokációs és szűkületkezelési megoldások (kapacitásaukciók és másodlagos kapacitáspiacok) alkalmazása. A szabályozott hozzáférés biztosítása és a diszkriminációmentes allokáció kiemelt fontosságú a határösszekötő vezetékek esetében, melyek a verseny alapját képező importforrások elérhetőségét biztosítják.
- 79.** A versenymodell működéséhez a piaci intézményrendszer megfelelő kiépítettsége és megbízható működése is szükséges. Ezen intézményrendszer kulcsfontosságú elemei az összekötő kapacitások piaca, a likvid OTC piac és gáztőzsde, a hazai földgáztárolói piac és a kiegyenlítő gázpiac.
- 80.** A versenypiaci modell működése a jelenlegitől eltérő szabályozást környezetet igényel. A piaci mechanizmusok helyettesítését célzó aprólékos és gyakran eseti részletszabályok helyett (lásd a felajánlási kötelezettség végrehajtására, vagy az árképzésre vonatkozó részletszabályozást) a piaci intézmények megfelelő működését segítő szabályrendszerre, és versenyfelügyeleti funkciójában megerősített szabályozó hatóságra van szükség. A szabályozásnak azt is garantálni kell, hogy árképzésbe történő beavatkozásra kizárólag szabályozói piacelemzés és/vagy versenyhatósági vizsgálat alapján kerülhessen sor.
- 81.** A nagykereskedelmi versenymodell előnye, hogy sokszereplős, versenyző nagykereskedelmi piac kialakítása révén várhatóan régiós viszonylatban is versenyképes földgáz árak alakulnak ki. A piaci verseny nem eredményez feltétlenül a környező országokénál alacsonyabb árakat, de azt hatékonyan képes biztosítani, hogy a likvid nyugat-európai földgázpiacokhoz képest jelenleg megfigyelhető ártöbblet jelentősen csökkenjen, s ezáltal a nagy ipari fogyasztók és a földgáztüzelésű erőművek versenyképessége javuljon.

- 82.** A nagy számú piaci szereplő jelenléte számottevő forrás- és szerződéses diverzifikációt és ebből fakadóan magas szintű ellátásbiztonságot eredményezhet. A nagyszámú szerződéses partner léte jelentősen csökkenti annak veszélyét, hogy egyetlen szerződő fél, vagy szállítási útvonal ellehetetlenülése veszélybe sodorja a teljes hazai fogyasztói kör ellátását. Normál piaci működés mellett e modell ellátásbiztonsági kockázata nem nagyobb, mint egy nagymennyiségű LTC szerződéssel jellemzett megoldásé. Válsághelyzet (pl. szállítási útvonalon előálló problémák) kezelésére pedig a földalatti gáztárolókban elhelyezett (stratégiai) gázmennyiség nyújt megoldást.
- 83.** A nagykereskedelmi versenymodell megvalósulása esetén Magyarország gázelosztó (hub) szerepe és infrastruktúrájának kihasználtsága (tárolók, tranzit) az aktív és nagyszámú kereskedői részvétel révén vélhetően erősödne. A változatos szerződéses struktúra (különbféle kifutású és árazású szerződések összessége) nagyobb lehetőséget, és nagyobb készletet teremt a portfóliók optimalizálására és finomhangolására.
- 84.** A nagykereskedelmi versenymodellben elérhető piaci likviditás a versenyző villamosenergia-piacon működő földgáztüzelésű erőművek számára is nagyon fontos tényező. Ezen erőművek gyakori terhelésváltoztatása rövid időn belül jelentős földgázigény-növekedést vagy csökkenést eredményez. Ezen igényváltozásokat csak megfelelően likvid, változatos termékszerkezettel rendelkező földgázpiacok képesek kezelni.
- 85.** Nagyon fontos annak hangsúlyozása, hogy sokszereplős, versenyző nagykereskedelmi piac csak akkor képes kialakulni, ha kellő számú piaci szereplő kötelezi el magát az aktív részvétel mellett. Elköteleződést azonban csak kölcsönös bizalom képes szavatolni. A szabályozónak bíznia kell abban, hogy a piaci verseny révén kialakuló árak versenyképessége és az ellátásbiztonság mértéke semmiben sem marad el attól, mint ami egy kiemelt szereplőn nyugvó, erősen szabályozott rendszerben elérhető. A piaci szereplőknek pedig bízniuk kell abban, hogy a szabályozó tiszteletben tartja az előzetesen rögzített szabályokat és tartózkodik a versenytorzító beavatkozásoktól.

- 86.** A versenymodell robusztusságát a piaci szereplők száma, aktivitása és az így kialakuló kiegyensúlyozott szerződéses szerkezet adja. Amennyiben a piaci szereplők nem vállalják hosszabb távú kitettséget/elköteleződést megjelenítő hosszú távú LTC szerződések megkötését, azzal a szerződéses szerkezet nagyon erősen eltolódik a rövid távú (spot) szerződések irányába, ami a hazai földgázpiacot túlzottan kiszolgáltatottá teheti az átmeneti piaci kilengéseknek.
- 87.** A nagykereskedelmi versenymodell kockázata, hogy a rövid távú szerződések túlzott dominanciája esetén a piaci igények kielégítésének nincs hosszú távú explicit mennyiségi garanciája. Az ellátásbiztonsági kockázat azonban ez esetben sem elsősorban a fizikai ellátás kielégítésével kapcsolatos, hanem annak árszintjével. Túlkeresletes piaci szituációk esetén a rövid távon elérhető források ára jelentősen megnövekedhet, így az ellátásbiztonság szavatolása átmenetileg magas árakon valósulhat meg. Megnyugtató lehet ezért a nagyobb piaci szereplők 'market maker' jellegű elköteleződése a modell mellett, és a rövid- illetve hosszú távú szerződések kiegyensúlyozott aránya.
- 88.** Számottevő kockázatot jelent, ha a szabályozó nem képes tolerálni a piaci viszonyok természetes változékonyságából fakadó esetleges ármozgásokat. Amennyiben a hatóságok vagy a szabályozó forráshiányos körülmények között mesterséges eszközökkel csillapítani akarja az árak átmeneti emelkedését, ezzel a piaci mechanizmusok működését lehetetleníti el, ami súlyos ellátásbiztonsági kockázatot hordozhat magában.
- 89.** A nagykereskedelmi versenymodell meglehetősen érzékeny a nagy nemzetközi infrastrukturális fejlesztések alakulására is. A hazai piac számára alternatív forrásokat, a hazai infrastruktúra számára pedig pótlólagos forgalmat biztosító fejlesztések késlekedése, vagy elmaradása (pl. az Észak-Déli földgázfolyosó, vagy a Nabucco) a hazai piacon kialakuló verseny lehetőségeit is korlátozza. Ugyancsak problémákat okozhat, ha bizonyos fejlesztések (pl. a Déli Áramlat) hatására a Testvériség vezetéken szállított (és a hazai kereskedők számára a spot piacon elérhető) földgáz mennyisége jelentősen visszaesne.

90. A lakossági és kisfogyasztók számára az árszabályozás megszüntetése akkor jelenthet kockázatot, ha szolgáltató-váltási hajlandóságuk alacsony. Ez esetben olyan (más piacokon is megfigyelhető) helyzet alakulhat ki, melyben az aktív, tudatos fogyasztók a szolgáltató-váltás révén alacsony árakra tesznek szert, miközben a passzív, kevésbé tudatos fogyasztók eredeti szolgáltatójuknál maradva esetleg magasabb árral szembesülnek.

7. ábra: A nagykereskedelmi versenymodell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik

Szabályozott ESZ + versenypiac

91. A szabályozott egyetemes szolgáltatás (ESZ) és a versenypiac együttes megvalósulását feltételező piacmodell a többszereplős nagykereskedelmi versenymodellre épül. A piaci versenyben kiszolgáltatottabb, kisebb alkuerővel rendelkező lakossági és kisfogyasztói kör védelme érdekében azonban megőrzi az egyetemes szolgáltatás intézményét. Az egyetemes szolgáltatás keretében a speciális ESZ engedéllyel rendelkező szolgáltatókat szabályozott áron történő ellátási kötelezettség terheli a szolgáltatás igénybevételére jogosult kisfogyasztói körrel szemben.

- 92.** E modellváltozat leglényegesebb különbsége a nagykereskedelmi versenymodellhez képest az, hogy az ESZ fogyasztók ellátásához szükséges földgáz egységes és versenyképes áron történő piaci beszerzése érdekében kiválasztásra kerül egy ESZ nagykereskedő. A kiválasztott ESZ nagykereskedő kizárólagos joga és kötelessége az egyetemes szolgáltatók ellátása.
- 93.** Az ESZ nagykereskedő nyílt, átlátható kiválasztási folyamat során 3-5 éves időtartamra kerül kijelölésre. A kiválasztásra kerülő kereskedőnek az ESZ piac méretével (kb. 3 Mrd m³/év) megegyező földgáz mennyiséget biztosító, azt nem meghaladó mértékű szerződéses portfólióval kell rendelkeznie. A kijelölésnek nem feltétele a teljes ESZ mennyiség előzetes leszerződése, az ESZ ellátásához szükséges portfólió jelentős részének kialakítása a kijelölést követően történik meg.
- 94.** Az ESZ nagykereskedő szerződéses portfóliója egyaránt tartalmazhat hosszú távú, részben olajár-indexált LTC szerződést, illetve rövidebb időtávra szóló (spot piaci) szerződéseket. A mennyiségi és árkockázatok enyhítése érdekében a várható ESZ mennyiség 50-60%-át a kijelölés teljes időtartamára (3-5 évre előre) le kell szerződnie, alapvetően hosszú távú, meghatározott mennyiségi rugalmasságot biztosító LTC szerződés keretében. Az igények fennmaradó részét elegendő a vonatkozó gázévet 1-2 évvel megelőzően, illetve a gázév folyamán rövidebb időtávra szóló szerződések keretében beszereznie. Az ESZ nagykereskedő földgázportfóliójával szembeni közös követelmény, hogy annak kialakítása versenyző beszerzéseken keresztül történjen.
- 95.** Az ESZ nagykereskedő kizárólagos feladata az egyetemes szolgáltatói igények kielégítése, ezért portfóliójának mérete nem haladhatja meg a várható ESZ igények mértékét. A korlátozás célja a szabályozott (ESZ nagykereskedelmi) és a versenypiaci tevékenységek közti keresztfinanszírozás elkerülése, és annak megelőzése, hogy adott piaci szereplő az ESZ nagykereskedői engedély birtokában piaci erőfölényre tegyen szert.
- 96.** A nagykereskedő a kijelölés időtartamára teljes körűen ellátja az egyetemes szolgáltatók forrásbeszerzési és portfóliógazdálkodási tevékenységét. Az ESZ nagykereskedő tevékenységét a legjobb piaci gyakorlatnak megfelelően, átlátható módon végzi. Az egyetemes szolgáltatási árak szabályozása az ESZ nagykereskedő piaci beszerzési árainak (és portfóliógazdálkodási, kockázatkezelési tevékenységéből származó járulékos költségek és hasznok) figyelembe vételével (azok elismerésével) történik.

- 97.** Az ESZ nagykereskedő kiválasztásának alternatívája lehet, ha az ESZ fogyasztói kör ellátását szolgáló gázmennyiség beszerzésére a Magyar Energia Hivatal (MEH) által felügyelt nyilvános versenykiírás alapján kerül sor, melyen a nyertes rövidebb időszakra, 1-3 évre nyeri el az egyetemes szolgáltatók kizárólagos ellátási jogát. A tenderen nyertes kereskedő (ez külföldi kereskedő is lehet) a szerződésben rögzített árazási és rugalmassági feltételek mellett vállalja a kiírásban szereplő földgázmennyiség leszállítását az egyetemes szolgáltatók részére.
- 98.** A hazai kitermelésből származó földgáz e modellben is szabadon értékesíthető bel- és külföldön egyaránt. Az 1998 előtt termelésbe vont mezőkön keletkező járadék megtartása, vagy a központi költségvetésen keresztüli elvonása a modell működését nem érinti. A szóban forgó földgázforrások egyetemes szolgáltatásba történő terelésével ugyanakkor a szolgáltatás ára csökkenthető, és az ESZ nagykereskedő árkockázata, illetve az ESZ fogyasztók szolgáltató váltási szabadságából fakadó mennyiségi és árkockázata adott esetben teljesen megszüntethető. Alkalmazása politikailag vonzónak tűnhet, és az ESZ nagykereskedő pozícióját is stabilizálhatja, ám a modellben megvalósuló verseny mértékét jelentősen szűkítheti.
- 99.** Az ESZ nagykereskedőnek az egyetemes szolgáltatók felé ellátási kötelezettsége van, az egyetemes szolgáltatókat az ESZ nagykereskedő irányában pedig szerződéskötési kényszer terheli. A feleket terhelő kölcsönös szerződéskötési kötelek a mennyiségi- és árkockázatok ésszerű megosztását szolgálják.
- 100.** A szerződéses kényszer kiküszöböli azt a kockázatot, hogy a piaci ármozgásokat kihasználva az egyetemes szolgáltatók olcsóbb forrással helyettesítsék az ESZ nagykereskedő által biztosított forrásokat. Az olcsó forrásokhoz hozzájutó versenyipiaci kereskedők ajánlatai sok fogyasztót az ESZ szektor elhagyására ösztönözhetnek, ami a fogyasztás időjárás-függőségével párosulva az egyetemes szolgáltatók mennyiségi igényeit jelentősen megváltoztathatja. A szerződéskötési kényszer tehát a nagykereskedő által érzékelt mennyiségi kockázatot csökkenti.

- 101.** Az ESZ kiszolgálásával kapcsolatos fenti mennyiségi kockázat megosztására az ESZ nagykereskedő kiválasztásától függően két megoldás kínálkozik. Az első esetben az ESZ igények kielégítéséhez szükséges földgázmennyiség beszerzésére rövidebb időtávra, 1-3 évre előre nyílt tenderen kerül sor, ahol az egyetemes szolgáltatókat ellátó nagykereskedő kiválasztásának elsődleges szempontja az ár. A szerződés rugalmasságából fakadó mennyiségi kockázatot ez esetben alapvetően a tendernyertes nagykereskedő viseli, aki az ESZ igényszint ingadozása miatt kialakuló többleteinek értékesítését, vagy hiányainak csillapítását a hazai vagy külföldi piacokon kezdeményezett ügyletekkel kezelheti.
- 102.** A második esetben az ESZ nagykereskedő kiválasztása hosszabb időre, 3-5 évre előre történne. Az ESZ igények kielégítéséhez szükséges portfólió nagysága, összetétele és ára ekkor az ESZ igényektől függően értelemszerűen ingadozik. A mennyiségi kockázat kezelésének költségét ez esetben az ESZ fogyasztók viselik: az ESZ nagykereskedő földgáztöbbleteinek értékesítéséből, vagy a hiányzó földgázmennyiség beszerzéséből fakadó veszteség/nyereség automatikusan megjelenik az ESZ árakban. Az ESZ portfólió árának ingadozását a szabályozás csak akkor ismerheti el, ha az ESZ nagykereskedő portfóliójának kialakítása versenyző módon történik, az ESZ fogyasztáson felüli többleteit, illetve esetleges hiányát pedig kizárólag transzparens módon, tőzsdei úton értékesíti/szerzi be. Az ESZ nagykereskedő tevékenysége ekkor kizárólag az ESZ portfólió biztosítására és kezelésére korlátozódik, vagyis kizárt a nagykereskedői és versenypiaci portfólió keveredése, és a szabályozott és versenypiaci tevékenység közötti keresztfinanszírozás. Az ESZ nagykereskedői portfólió a MAVIR zöld mérlegköréhez, vagy az olasz Acquirente Unico működéséhez lenne hasonlítható, mely utóbbit az Európai Bizottság is az uniós joggal összhangban álló, a kislefogyasztók ellátását biztosító intézményi megoldásnak minősítette¹⁰.

¹⁰ Az Európai Bizottság 2006-ban vizsgálatot indított az Acquirente Unico (AU) létrehozatalát és működését szabályozó törvényi rendelkezésekkel kapcsolatban, a szabályozás uniós joggal való szembenállását vélelmezve. 2012-ben a vizsgálatot lezárták, majd nem sokkal később egy, a Bizottság által létrehozott munkacsoport jelentésében a piac transzparencia és a kislefogyasztói érdekek védelmének egyik jó példjaként mutatta be az AU-t. (Working Group Report on Transparency in EU Retail Energy Markets – Report prepared for 5th Citizens' Energy Forum; November 2012)

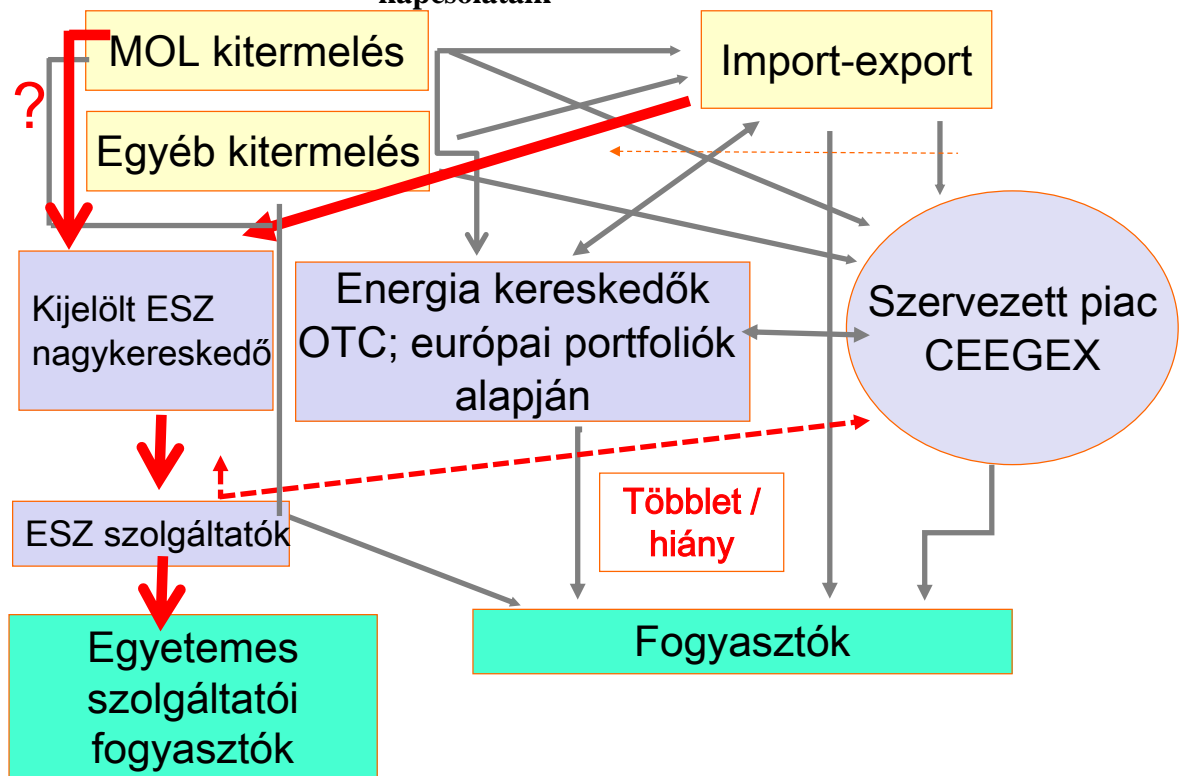
- 103.** A földgáz nagykereskedelmi árak továbbra is piaci mechanizmusok eredményeképp határozódnak meg, feltéve, hogy az ESZ nagykereskedő forrásbeszerzései nyílt, transzparens körülmények között történnek. Az egyetemes szolgáltatás árai szabályozottak, de amíg az ESZ nagykereskedő beszerzési árai nyílt piaci verseny eredményeképpen határozódnak meg, addig az árszabályozás is piaci alapon (az ESZ nagykereskedő szerződéses árainak elismerésén keresztül) történik.
- 104.** A modell előnye, hogy – a nagykereskedelmi versenymodellről szóló részben bemutatott piacfejlesztés megvalósítása és az ESZ nagykereskedő szerződéses portfóliójának korlátozása esetén – megőrzi a sokszereplős, versenyző gázpiacot Magyarországon, ugyanakkor az ESZ vonatkozásában középtávon kiszámítható árazást garantál.
- 105.** Ellátásbiztonsági oldalról előnyös eleme a modellnek, hogy az ESZ nagykereskedői szerepkör megalkotásával és megfelelő szabályozásával létrejön egy évi több milliárd köbméteres, a szabályozás által kiemelten kezelt piaci szegmens, melynek kiszolgálására a szabályozás előzetes mennyiségi garanciát kap.
- 106.** Az egyetemes szolgáltatás intézményét megőrző versenypiaci modell mindamelllett nem igényel teljes szakítást a jelenlegi szabályozással, így a versenyzőbb nagykereskedelmi piaci modell felé vezető út köztes szabályozási állomásának is tekinthető. Amennyiben a versenypiaci modell alkalmazásának feltételei az ESZ nagykereskedő mandátumának lejártáig megteremtődnek, a speciális szereplő kivezetésével a nagykereskedelmi versenymodellre való áttérés is megvalósulhat.
- 107.** A “köztes” modell kevésbé kitett azoknak a kockázatoknak, melyeket a versenypiaci modellre történő egylépcsős áttérés magában hordoz. A piaci szereplők elköteleződésének hiánya és a rövid távú szerződések által dominált portfólió esetleges árvolatilitása, illetve az ezt kísérő káros szabályozó beavatkozások, vagy a lakossági és kisfogyasztói szegmensben kialakuló verseny korlátozott volta és az ezt kísérő visszaélések (pl. diszkriminatív árazás, piaci erőfölénnyel való visszaélés) ebben a modellben vélhetően elkerülhetőek.

- 108.** Az ESZ nagykereskedői szerep bevezetése a szabályozó és az egyetemes szolgáltatók számára egyaránt kívánatos lehet. A szabályozónak azért lehet előnyös, mert az ESZ nagykereskedő nyilvános, szabályozott keretek között végzett földgázbeszerzési tevékenysége hozzájárulhat a piaci transzparencia növekedéséhez és hiteles árszabályozási centrumként működhet mindaddig, amíg a hazai földgázpiac alacsony likviditásánál és transzparenciájánál fogva nem képes megbízható összehasonlító árat adni az árszabályozásnak. Az egyetemes szolgáltatók számára szintén kívánatos lehet, amennyiben az ESZ nagykereskedő beszerzési árainak elismerésével leveszi vállukról a jelenleg nagymértékű árszabályozási kockázatot.
- 109.** A modell egyik legsúlyosabb kockázata, hogy nem megfelelő, vagy torzulásokat szenvedő szabályozás esetén (pl. az ESZ nagykereskedő szerződéses portfóliójára vonatkozó korlátok figyelmen kívül hagyásával, vagy a piaci szereplők elköteleződését és a hazai piacra szánt szerződéses portfóliók felépítését akadályozó szabályozói beavatkozásokkal) a tevékenységét eredetileg az ESZ szektorra korlátozó nagykereskedő a teljes piacra kiterjedő dominanciával rendelkező JPE nagykereskedővé válhat, a köztes modell pedig ezáltal – az elkövetkezőkben ismertetésre kerülő – domináns nagykereskedői modellbe csúszhat át.
- 110.** Az egyetemes szolgáltatók ellátási kötelezettségéből fakadóan az ESZ nagykereskedő (és tulajdonosa) jelentős pénzügyi (mennyiségi- és ár-) kockázattal szembesülne, ha azt az egyetemes szolgáltatókat terhelő szerződéskötési kötelezettség nem enyhítené. Az egyetemes szolgáltatók kereskedelmi szabadságát explicit módon korlátozó rendelkezés ugyanakkor komoly jogi aggályokat vethet fel, jóllehet léteznek az ESZ nagykereskedő működésének az uniós joggal összhangban álló intézményi megoldásai (lásd a 97 pontban írtakat).
- 111.** Az ESZ nagykereskedő kiválasztására vonatkozó részletszabályok további kérdéseket és dilemmákat vetnek fel. Az ESZ nagykereskedő rövid időtávra (1-3 év) történő kijelölése könnyebben kivitelezhető és nagy valószínűséggel azt eredményezi, hogy a kiválasztott kereskedő rövid távú spot szerződés keretében biztosítja a szükséges forrásokat. Ezen szerződések árkockázata csekély, viszont mennyiségi rugalmassága meglehetősen korlátozott, ami az ESZ fogyasztás erős időjárás függése miatt komoly mennyiségi kockázatot eredményezhet. Ilyen rövid időtávon azonban a rugalmas szerződések által biztosított lehetőségek sem használhatóak ki teljesen.

112. A hosszabb időre (5 év) szóló kiválasztás esetében nagy valószínűséggel közép távú LTC szerződés is szerepel az ESZ nagykereskedő portfóliójában, amely rugalmasságából fakadóan bizonyos mennyiségi eltéréseket képes kezelni, a szerződés árazása viszont komoly árkockázatot hordozhat. Az is kétséges, hogy az 5 éves kijelölés hossza elegendő-e ahhoz, hogy adott kereskedő LTC szerződést rendeljen mögé. A 10 év szerződési oldalról elegendő lenne, viszont szabályozásilag kezelhetetlen kockázatot eredményezhet, amellyel hosszú időre megnehezíti a modellváltást.

113. Lényeges kérdés a kiválasztás módja is: amennyiben nem kellően nyílt és transzparens a folyamat, a kiválasztás folyamata kijelöléssé egyszerűsödhet, ami komoly jogi aggályokat vethet fel. A tenderen történő kiválasztás, ahol a legolcsóbb (illetve legkedvezőbb) ajánlatot tevő kereskedő nyeri el az egyetemes szolgáltatók ellátásának jogát, ilyen aggályokat nem vet fel, sőt, árszabályozási oldalról kimondottan kedvezőnek tűnhet. Ugyanakkor egy 1-3 évre szóló tender alkalmasabb egy meghatározott mennyiséget leszállító kereskedő kiválasztására, mint egy teljeskörű ellátási felelőséggel rendelkező ESZ nagykereskedő kijelölésére.

8. ábra: A Szabályozott ESZ + versenypiac modell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik

Domináns nagykereskedői modell

- 114.** A domináns nagykereskedői modell a korábbi piaci modell szerves folytatása. Ekkor a jogalkotó kijelöl egy nagykereskedőt, aki jelentős, 4-5 Mrd m³/év-es (szélsőséges esetben akár évi 8-10 Mrd m³/év), elsősorban a hazai igények hosszú távú kielégítését szavatoló LTC szerződést köt az orosz partnerrel. A szerződés mérete következtében a nagykereskedő jelentős piaci dominanciával rendelkezik majd 2015 után a hazai piacon.
- 115.** Az 1998 előtt termelésbe vont mezőkön folyó hazai kitermelésen keletkező járadéknak a domináns nagykereskedő portfóliójába történő csatornázása az ESZ árak mérséklése érdekében mind politikailag, mind a komoly kockázatot futó nagykereskedő szempontjából meglehetősen vonzó alternatíva. Alkalmazásával tovább növelhető a domináns nagykereskedő piaci dominanciája, és nő a szabad piaci verseny torzításának veszélye.
- 116.** A domináns nagykereskedőnek az ESZ szolgáltatók felé az ESZ fogyasztás mértékéig felajánlási kötelezettsége van. A nagykereskedő értékesítési kockázatának enyhítése érdekében az egyetemes szolgáltatókat az ESZ nagykereskedő irányában szerződéskötési kényszer terhelheti (jóllehet az egyetemes szolgáltatók beszerzési szabadságának korlátozása jogi aggályokat vethet fel).
- 117.** Az ESZ nagykereskedő értékesítési kockázatának az egyetemes szolgáltatókkal történő megosztásának azonban objektív korlátai vannak. Az új LTC szerződés pénzügyi kockázatát – amely abból fakad, hogy a részben olajárindexált LTC versenyképessége elmaradhat a konkurens kereskedők aktuális ajánlataitól, és azt eredményezi, hogy az ESZ fogyasztók nagy számban lépnek ki az egyetemes szolgáltatásból –, és az ezzel összefüggő mennyiségi kockázatot túlnyomó részben a domináns nagykereskedő kénytelen viselni.
- 118.** A domináns nagykereskedő az ESZ fogyasztáson felüli többletét tetszőleges módon értékesítheti; mivel a LTC szerződés nem tisztán az ESZ igények kielégítésére szolgál, szükségtelen és életszerűtlen az ESZ nagykereskedő teljes maradék portfóliójának tőzsdére történő terelése. Piaci dominanciája okán azonban a hatóság előírhat számára meghatározott mértékű nyilvános értékesítési kötelezettséget.

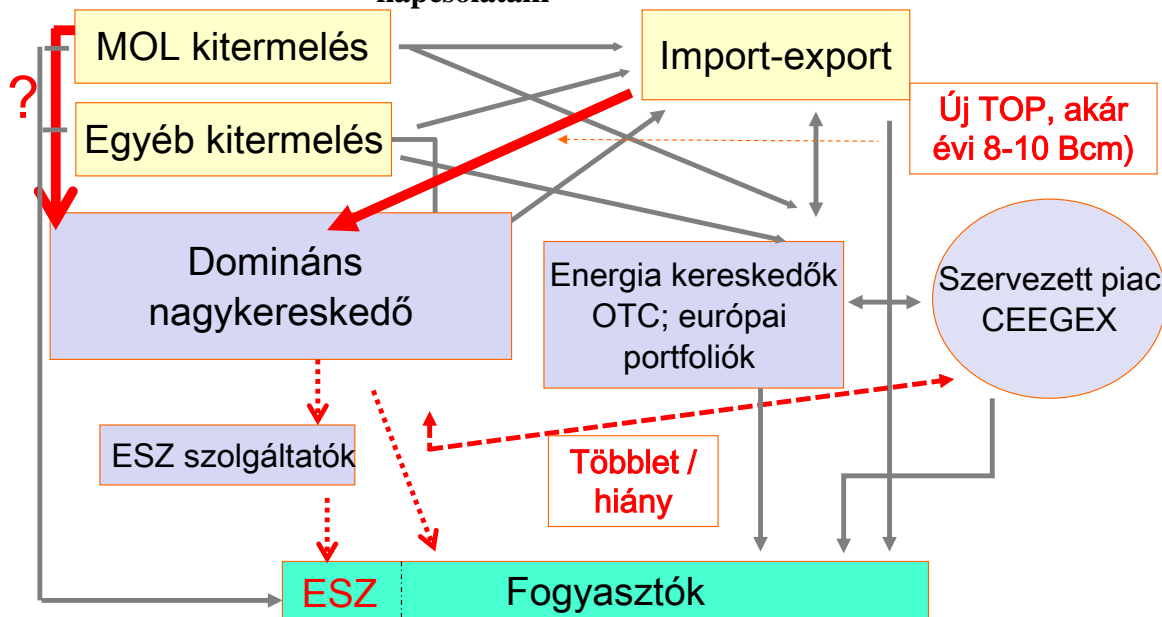
- 119.** A domináns nagykereskedő piaci (túl)súlya, illetve a nagyméretű LTC szerződésből fakadó értékesítési kényszere miatt ármeghatározó helyzetbe kerülhet a hazai földgáz piacon. A jelentős portfólióból fakadó értékesítési és árkockázatok mérséklése érdekében a domináns nagykereskedő forrásainak egy részét a nyugati betáplálási pontokon szállítja, hogy a spot piaci források elérhetőségét csökkentse. Az értékesítési kényszerben lévő domináns szereplő azonban eleve visszatárhathatja a piaci szereplőket attól, hogy jelentős portfólióval jelenjenek meg a hazai piacon. Szerepvállalásuk alapvetően azokban az időszakokban erősödhet fel, amikor a spot piaci árak jelentősen és tartósan alatta maradnak a domináns nagykereskedő hosszú távú szerződéses árának. A piaci likviditás ezért ebben a modellben korlátozott marad, ebből kifolyólag a piaci árjelzések gyengék és megbízhatatlanok lesznek. A földgáz árakat ebben az esetben nem a piaci verseny, hanem a domináns nagykereskedő árpolitikája határozza meg.
- 120.** Az egyetemes szolgáltatói árszabályozás ebben a modellben is fennmarad, még hozzá a szabályozó hatóság erőteljes ármeghatározó tevékenységével párosulva. Mivel az ESZ nagykereskedő nagyméretű LTC szerződése csak részben szolgál az egyetemes szolgáltatói igények kielégítésére, jelentős részben pedig szabad piaci fogyasztók ellátására fordítódik, az ESZ árak meghatározása nem egyszerűsíthető le a LTC szerződés árának automatikus elismerésére.
- 121.** Szabályozói oldalon a modell a jelenlegihez hasonló, "piachelyettesítő" típusú beavatkozásokat igényel. A domináns nagykereskedői modellben a forrásallokációt és az árképzést vezérlő piaci mechanizmusok gyengék, ezért a szabályozó aprólékos részletszabályokkal (lásd a volt közüzemi nagykereskedőre vonatkozó, jelenleg érvényes felajánlási kötelezettségre vonatkozó részletszabályokat, vagy az európai versenyhatóságok által alkalmazott forrásfelszabadítási és szerződésmegosztási kötelezettségeket) és kiterjedt árszabályozással helyettesíti azokat.
- 122.** Az infrastrukturális hozzáférési szabályok ebben a modellben sem térhetnek el a hamarosan elfogadásra kerülő üzemi és kereskedelmi szabályzatban szereplő rendelkezésektől. A kapacitásokhoz való hozzáférés diszkriminációmentes, piaci alapú allokációs és szűkületkezelési szabályok mentén határozódik meg. A határkeresztező vezetékekhez való szabad, torzítatlan hozzáférés, és a lehetséges importverseny ugyanakkor jelentősen megnöveli a domináns nagykereskedő piaci kockázatait, így megkérdőjelezheti a modell fenntarthatóságát.

- 123.** A modell előnye, hogy a hosszú távú, jelentős volument lefedő (LTC) szerződéses elkötelezettség révén explicit mennyiségi garanciát ad a hazai fogyasztói igények kielégítésére. A kiemelkedően magas ellátásbiztonsághoz az is hozzájárul, ha az LTC szerződés keretében földgázt szállító fél (pl. Gazprom) saját kitermelésből származó földgázforrással (és saját földgázszállító vezetékkel, valamint tárolóval) rendelkezik, így szerződéses kötelezettségeinek teljesítése nem függ saját beszállítóinak teljesítésétől.
- 124.** A magas szintű ellátásbiztonság mellett nem elhanyagolható előny, hogy kielezett piaci helyzetekben, amikor a szabad források elérhetősége jelentősen beszűkül, áruk pedig megugrik, a hosszú távú szerződés keretében leszállításra kerülő földgáz közel változatlan árak mellett áll rendelkezésre; sőt, a szerződésben megállapodott rugalmasság mértékéig az átvételre kerülő földgáz mennyisége növelhető is.
- 125.** Árszabályozási oldalról kedvező adottságnak tekinthető, hogy a hazai földgázárakat alapvetően meghatározó szerződéses viszonyrendszerben gyakorlatilag csak két szereplő van jelen: a beszállító és a domináns nagykereskedő. A hazai árszint befolyásolására így mindig nyitva áll bizonyos mértékű – bár korlátozott – tárgyalásos lehetőség.
- 126.** A valamilyen mértékben olajárindexált szerződésen alapuló domináns nagykereskedelmi modell ugyanakkor jelentős árazási kockázatot, és ehhez kapcsolódó mennyiségi kockázatot hordoz magában. Az európai földgázpiacokon kialakuló túlkínálatos szituációkban a spot árak az olajárindexált szerződéses árak alá zuhanhatnak, ami nagyon komoly piacvesztéssel és/vagy pénzügyi veszteséggel járhat a domináns nagykereskedő számára. A nagy mennyiségű LTC szerződés kockázata csak akkor elviselhető mértékű, ha az abban kialakított árazási formula jelentős mértékben piaci indexálású (vagyis korlátozott az olajár-indexálás mértéke).
- 127.** A nagy ipari fogyasztók és a villamosenergia-piacon tevékenykedő vállalkozások számára a domináns nagykereskedői modell azt a veszélyt hordozza magában, hogy a hosszú távú, kisebb-nagyobb részben olajárindexált szerződés által meghatározott földgázárak gyakran elszakadhatnak a nyugat-európai főpiaci áraktól. A gyakori árkülönbözetek – függetlenül azok irányától – az érintett vállalkozások számára mindenképpen versenyképességi kockázatot jelentenek.

128. A nagy méretű LTC szerződésben rejlő jelentős ár- és mennyiségi kockázatok egy további veszélyt rejtenek magukban: megnövelik a “piacvédő” szabályozói beavatkozások kockázatát. A jelentős kitettséggel rendelkező nagykereskedő folyamatos nyomást gyakorolhat a szabályozóra annak érdekében, hogy az különböző eszközökkel csökkentse értékesítési kockázatait. Ezen ad-hoc beavatkozások azonban tovább csökkentik a hazai földgázpiac vonzerejét az esetleg piacra lépni szándékozó kereskedők számára, gyengítik a piac “fegyelmező” erejét, és növelik a domináns nagykereskedőre való ráutaltságot.

129. A domináns nagykereskedőre építő piaci modell elbizonytalaníthatja a sokszereplős, versenyző gázpiacot Magyarországon, ellentétes a diverzifikációs törekvésekkel, és gyengíti az ország esetleges hub szerepét, valamint azzal a következménnyel jár, hogy más nagykereskedők piacra lépési hajlandósága csökken.

9. ábra: A Domináns nagykereskedői modell szereplői és főbb kereskedelmi kapcsolataik

VII. A MODELL-ALTERNATÍVÁKKAL KAPCSOLATOS IPARÁGI PREFERENCIÁK

- 130.** A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012. október 17. – november 30. között három szóbeli és egy – kérdőíven alapuló – írásbeli konzultációt folytatott le jelen anyag tartalmi kérdéseiről az érintett iparági szereplőkkel. A beérkezett 12 nyilvános írásos vélemény alapján e pontban röviden összefoglaljuk a gáz nagykereskedelmi modell alternatívákra vonatkozó iparági preferenciák jellemzőit. A konzultáció legfontosabb eredményeinek összefoglalását jelen anyag 4. Függeléke tartalmazza.
- 131.** Az írásos vélemények majd' egyöntetűen a nagykereskedelmi versenypiaci modellt tekintik az európai egységes energiapiaci célok eléréséhez vezető, a jelenlegi európai szabályozásnak megfelelő, a hosszú távú európai elképzelések és a magyar fogyasztói érdekek szempontjából is legjobb megoldásnak. Elsődleges preferenciaként öt válaszadó ezt a modellt jelölte meg. Indoklásukban elsősorban a verseny által kialakuló transzparens ár, az állam szerepének piacfelügyeleti és szabályozói szerepkörben való megjelenése és az európai energiapolitikai irányokkal való összhang jelent meg. Bár az állami beavatkozás lehetősége a végfelhasználói árak befolyásolására ebben a modellben a legcsekélyebb, a források elérhetősége és a tényleges gázpiaci tendenciákhoz való alkalmazkodás képessége Magyarország szempontjából itt adja meg azt a lényeges mozgásteret, ami az egyoldalú importfüggőséget enyhíteni képes.
- 132.** Ugyanakkor a nagykereskedelmi versenymodellre történő gyors áttérés a piaci szereplők szerint túl nagy kockázatot jelent a magyar piac szempontjából. Ez a jelenlegi piaci körülmények és a gázpiacok átalakulása által jelentett bizonytalanságokkal, az infrastrukturális adottságok korlátozott voltával, a nagy nemzetközi szállítói vezetékek megvalósulása körüli bizonytalansággal áll összefüggésben. Ezért a véleményt nyilvánítók zöme átmenetileg az ESZ + versenypiac modell alkalmazását javasolja a 2015. évet követő időszakban (elsődleges és másodlagos preferenciaként is öten jelölik meg). Az ESZ + versenypiac modell esetében a lehetséges rész-megoldások közötti preferenciák megoszlanak, illetve különböző fontos feltételeket jelöltek meg a válaszadók a megvalósíthatóság feltételeként.

133. A domináns nagykereskedelmi modellt egyetlen válaszadó jelölte meg elsődleges preferenciaként, jó pár szereplőnek (főleg a kereskedőknek) azonban kompromisszumként sem fogadható el. Több válaszadó részletesen körülírt saját modelljavaslatot is tett. Ezek részletei az NFM honlapján érhetők el.

134. Tekintettel a kérdésnek a konzultáció szempontjából kiemelt jelentőségére, a válaszadói preferenciákat táblázatosan is összefoglaljuk. Az alkalmazott színek: zöld = preferált modell; sárga = átmenetileg elfogadható, másodlagos preferencia; piros = nem támogatja; szín nélkül = nem nyilvánít explicit véleményt.

2. táblázat: A konzultációs kérdőívek eredménye

Név	1. nagyker versenypiac	2. ESZ+verseny	3. domináns nagykereskedői
GDF Suez Magyarország	ez a preferált, de csak 3 éves átmeneti periódus utáni bevezetéssel	átmeneti jelleggel, max 3 Mrd m ³ -es hosszú távú szerződéssel, mely az ESZ jogosult fogyasztók szükségletét fedezi.	
E.ON	jelenleg kockázatos; hosszú távon, ha van több forrás és a piac fejlettebb, ez a kívánatos	preferált, ha az ESZ nagykereskedő kijelölése tender keretében történik	
ETE- Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület	nem	csak a mai formában realitás	preferált, nagy szerződéssel, JPE eszközökkel kordában tartva
Főgáz		preferált, ha a kijelölt ESZ nagykereskedő általi kötelező forrásbiztosítás mellett az ESZ forrásválasztási szabadsága megmarad	
Magyar Telekom	preferált	átmenetileg megfelelő	nem
MEKSZ - Magyar Energiakereskedők Szövetsége		ezt tartja reálisnak	
MOL	2014/15-ben korai, de hosszú távon ez a legkedvezőbb, mert ez biztosítja a legkedvezőbb árat, a másik két modellel összevethető ellátási garancia mellett	átmenetileg ezt tartja megvalósíthatónak	nem
Nitrogénművek Zrt.	bármilyen modell is legyen, a határkeresztező kapacitások hozzáférhetősége alapfeltétel		
Shell Hungary	preferált		
TIGÁZ	preferált	átmenetileg, feltételekkel: csak ha az eladási ár összhangban van a vételi árral	nem
Centrex	2014/15-ben korai, csak olyan országban reális, ahol van forrásdiverzifikáció	preferált	centralizált energetikai ágazatot vázol fel.
MOL Energiakereskedő Zrt.	preferált		

VIII. A MODELL-ALTERNATÍVÁK HATÁSVIZSGÁLATÁVAL KAPCSOLATOS EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

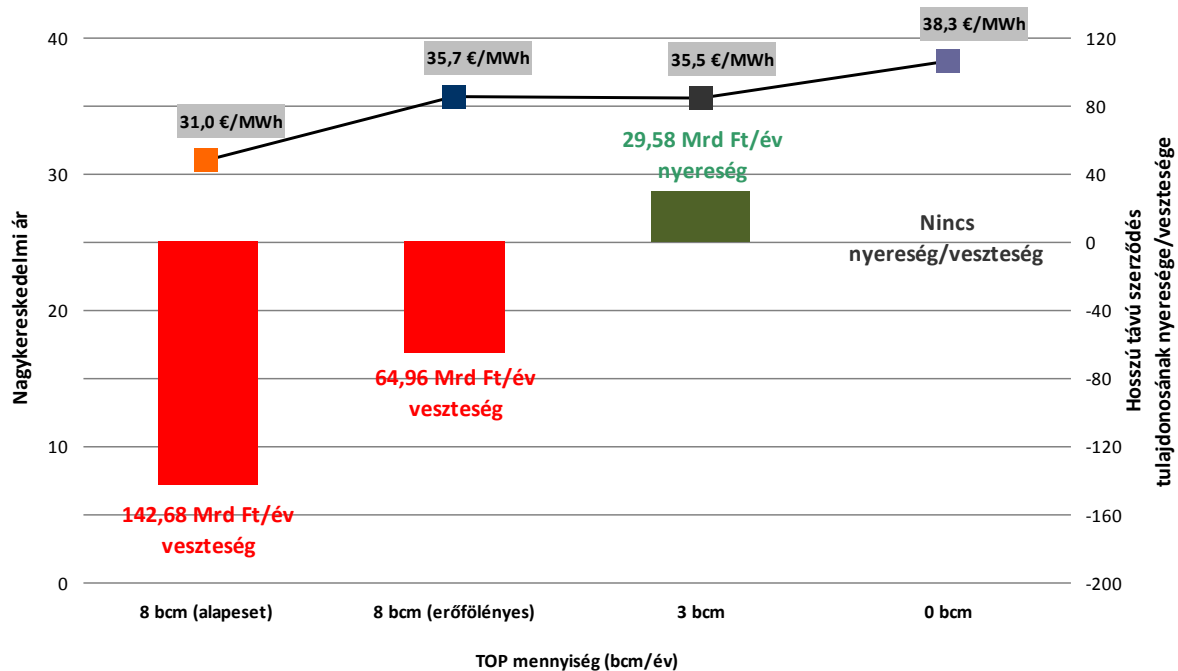
- 135.** A REKK Duna-régiós gázpiaci modelljével (DRGMM- Danube Region Gas Market Modell), amely a régió gázpiacainak dinamikus, versenyzői egyensúlyi modellje, a jelen tanulmány hatásvizsgálatának részeként modellfuttatásokat végeztünk. A DRGMM bemutatása, a modellezés során alkalmazott feltételezések ismertetése és az eredmények részletes bemutatása az 1. függelékben található.
- 136.** A modellezés eszközével azt vizsgáltuk, hogy az NFM által lefolytatott szakmai konzultáción tárgyalt három modelljavaslat (nagykereskedelmi versenymodell, szabályozott ESZ + versenypiac modell, domináns nagykereskedői modell) esetében (i) milyen nagykereskedelmi árszint kialakulása várható, (ii) hogyan hatnak a modelljavaslatok a hazai ellátásbiztonságra, és (iii) a regionális hub szerep betöltésére.
- 137.** A különböző modellekben várható nagykereskedelmi árszint a DRGM havi egyensúlyi határárainak (marginal price) éves átlagaként határozódik meg. Az árszintek mellett azt is megvizsgáltuk, hogy az egyes modellváltozatok hogyan hatnak a társadalmi jólétre (a fogyasztók, a termelők, a tárolói üzemeltetők, a hosszú távú szerződések tulajdonosai és szállítói üzemeltetők együttes jólétére).
- 138.** Az ellátásbiztonságra gyakorolt hatások vizsgálata során egy olyan szituációt elemeztünk, amely során januárban az Ukrajna irányából érkező földgáz 30 %-a kiesik, mind Magyarország, mind a környező országok számára. Az egyes modellekre jellemző ellátásbiztonsági szintet jelen esetben a forráskiesés árnövelő hatásával szembeni ellenálló képességük határozta meg.
- 139.** A regionális hub szerep vizsgálatára például a piaci likviditás mérésére általánosan használt ún. churn rate megragadására (utóbbi indikátor azt mutatja hogy egységnyi fizikailag leszállításra kerülő földgáz leszállítása előtt hányszor cserél gazdát), a modell kevésbé alkalmas. Ugyanakkor a modell az infrastruktúra kihasználtságára (szállítói és tárolói) szolgál eredményekkel. Mivel a regionális hub szerep kialakulásának szükséges, de nem elégséges feltétele, hogy az infrastruktúrán minél nagyobb gázmenyiség váljon elérhetővé, mi ebből a szempontból hasonlítjuk össze a modellalternatívákat.

- 140.** A hazai földgázpiac konzultáció során tárgyalt három lehetséges jövőbeni modelljének komplexitását modellezési eszközökkel nehéz visszaadni, ezért a modellezés során egyszerűsítő feltevésekkel éltünk. A három piaci modellalternatívát az egyes modellekben várható hosszú távú LTC szerződés mérete (mrd m³, a továbbiakban bcm) és árazása alapján (piaci vagy olajárindexált) különböztettük meg egymástól.
- 141.** A nagykereskedelmi versenymodellt azzal az esettel azonosítottuk, melyben nincs dedikált magyar hosszú távú take-or-pay szerződés, jóllehet kisebb, piaci árazású hosszú távú szerződések kötését ez a modell sem zárja ki. A továbbiakban a nagykereskedelmi versenymodellre ezért a “0 bcm LTC” megnevezést alkalmazzuk.
- 142.** A szabályozott ESZ + versenypiac modell esetében a modellezés során az ESZ piac méretének megfelelő nagyságú, 3 bcm-es LTC szerződés megkötését feltételezzük, jóllehet ezen piaci modellben ennél kisebb LTC is elképzelhető. A modellre jellemző LTC szerződés árazása nem olajárindexált, hanem piaci (spot-indexált), tekintve, hogy egy beszerzési tenderen kialakult árról van szó. A piaci árazású LTC-re a modellben szereplő jelenlegi TTF árnál 10%-kal magasabb árat feltételeztünk, amit korigáltunk a szállítói tarifákkal. A „versenyző” LTC ára ennek megfelelően a modellezés során 26,78 €/MWh.
- 143.** A domináns nagykereskedői modell dedikáltan a magyar piacra megkötött, nagyméretű, jelen vizsgálatok során 8 bcm-es LTC szerződést feltételező verzió, ahol a LTC szerződés ára a régióban jellemző orosz szerződéses ár, 32,2 €/MWh. A domináns nagykereskedői modellnek a modellezés során két a esetét vizsgáltuk.
- Az első esetben azt feltételezzük, hogy a LTC szerződésben rögzített mennyiség 80%-a az ukrán határon, 20 %-a pedig Ausztria felől érkezik az országba, így a nyugati piacok felé nem foglal le kapacitást a versenyző spot gázforrások elől. Erre a modellalternatívára a továbbiakban “8 bcm LTC” megnevezést használjuk.
 - A második vizsgált esetben abból indulunk ki, hogy a domináns nagykereskedő saját pozícióját a versenyző nyugati spot források kiszorításával, vagyis az osztrák, illetve a szlovák határokon eszközölt kapacitás-lekötésekkel próbálja javítani. Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy a LTC szerződésben rögzített mennyiségnek mindössze 20%-a érkezik Ukrajna felől, 40%-a az Ausztria, 40%-a pedig Szlovákia irányából

érkezik. Erre a modellalternatívára a továbbiakban “8 bcm LTC (erőfölényes)” megnevezést használjuk.

- 144.** A következőkben a modellezési eredmények fő tanulságait foglaljuk össze. Bemutatjuk, hogy az egyes modelleket milyen nagykereskedelmi árszint és milyen társadalmi jóléti szint jellemzi. Áttekintjük a piaci árszint és a LTC szerződés birtokosának jövedelmi pozíciója közti összefüggést, bemutatjuk, hogy az egyes modellek forráskieséssel szembeni ellenálló képessége milyen ellátásbiztonságot eredményez, és bemutatjuk, hogy a hub szerep szempontjából lényeges szállítóvezetési forgalom a különböző modellekben milyen mértékű lehet. A modellezés során a 8 bcm-es LTC szerződést feltételező domináns nagykereskedői modellt tekintjük alapesetnek; a többi modell (beleértve az alapmodell erőfölényes változatát) esetében megvalósuló árakat, jóléti és ellátásbiztonsági szintet ezen alapmodellben várható értékekhez viszonyítjuk.
- 145.** Normál gázellátási körülmények között a 8 bcm LTC-t feltételező domináns nagykereskedői modell esetében várható a legalacsonyabb nagykereskedelmi piaci ár kialakulása, annak ellenére, hogy az LTC szerződés várható ára magasabb, mint a spot piaci árszint. Ez annak köszönhető, hogy ebben a modellben a kínálati görbe elején nagyon jelentős mennyiségű (a LTC szerződésben rögzített éves kötelező átvételi szintnek megfelelő), értékesítési kényszer alá eső földgázforrás kerül. A fogyasztók számára az értékesítési kényszerből fakadó többletkínálat ugyan kedvező árakat eredményezhet, de a hosszú távú szerződés birtokosa –a szerződésében meghatározott szerződéses árhoz képest nyomott piaci értékesítési árak következtében - az előzetes számítások szerint évi 143 milliárd forint veszteséget szenvedne el.
- 146.** A domináns nagykereskedői modellben ezért fennáll annak a veszélye, hogy a LTC szerződés birtokosa veszteségei csökkentése érdekében a nyugati irányú határkeresztező kapacitások lekötésével próbálja az importversenyt korlátozni, és ezáltal a piaci árszintet növelni. A domináns nagykereskedői modell fenti “erőfölényes” magatartással párosuló változata azzal a komoly kockázattal jár, hogy az eredeti domináns nagykereskedői modellhez képest jóval (kb. 15%-al) magasabb ár alakul ki, miközben a hosszú távú szerződésen továbbra is jelentős, évi 65 milliárd forintos veszteség keletkezik. A fentiek együttesen jelentős (120 millió Euró) jóléti veszteséget okozhatnak az erőfölényes magatartás nélküli eredeti modellváltozathoz képest.

10. ábra: A nagykereskedelmi modell-alternatívák piaci árszintre és a hosszú távú szerződés birtokosának jövedelmi pozíciójára gyakorolt hatása

forrás: REKK modellezés eredménye

147. A jóléti szempontú vizsgálat eredményeképpen Magyarország összjóléte (mely a fogyasztók, termelők, tárolói és szállítói üzemeltetők és a hosszú távú szerződés tulajdonosának “forintosítható” jóléteiből adódik össze) a 3 bcm LTC-t feltételező szabályozott ESZ + versenypiac modell esetében a legnagyobb. Ekkor ugyan a fogyasztók az áremelkedés hatására a 8 bcm LTC-vel rendelkező domináns nagykereskedői alapmodellhez képest veszítenek a jólétükből, de ezt a veszteséget ellensúlyozza a többi szereplő jólétének növekedése, ami a hosszú távú szerződés tulajdonosa esetében a szerződésen elszenvedett veszteségek nyereségbe fordulásának köszönhető. Ez a nyereségessé válás ugyan a fogyasztók jólétének kárára valósul meg, de míg mindez a fogyasztói többlet 3,2%-os csökkenésével jár, addig a hosszú távú szerződésen a 432 millió euró/év veszteség helyett 102 millió euró/év nyereség keletkezik.

148. Az ellátásbiztonsági szempontú vizsgálatok a szabályozott ESZ + versenypiac modell esetében adják a legkedvezőbb eredményt. A 3 bcm LTC mellett az ukrán irányú kapacitáskorlátozás hatására sem emelkedtek meg jelentősen a januári árak, vagyis a kisebb LTC-vel jellemezhető modellek (beleértve a nagykereskedelmi versenymodellt is) az ilyen típusú sokkokkal szemben meglehetősen ellenállónak bizonyultak. Ez a rezisztencia jórészt abból fakad, hogy a tárolók kihasználtsága ebben az esetben a legnagyobb, ami ellátásbiztonsági krízishelyzetben kedvező alkalmazkodási képességet biztosít a piacnak. A nagyobb LTC-vel rendelkező domináns nagykereskedői modell érzékenyebb volt a forráskiesésre: a januári árak számottevő mértékben (14%-al) emelkedtek, mert magasabb határkölségű spot forrásokkal kell helyettesíteni az ukrán irányból kieső LTC forrásokat.

149. A regionális hub szerepre lehetőséget adó gázáramlás a nagyméretű - 8 bcm LTC-vel rendelkező - domináns nagykereskedői modellben bizonyult a legnagyobbnak a magyar szállítóvezetéken. Ez azonban nem a klasszikus hub szerep javulásából adódik, vagyis a fizikai forgalom növekedése nem a nagyobb kereskedelem és a likvidebb piac következménye. A magasabb szállítóvezetési földgázforgalom abból fakad, hogy a túlkötött LTC szerződés kötelezően átveendő mennyiségét a nagykereskedő csak veszteséggel képes továbbértékesíteni a szomszédos piacokon.

150. Az alábbi táblázat a nagykereskedelmi modellalternatíváknak a nagykereskedelmi árszintre, a társadalmi jólétre, az ellátásbiztonságra és a hub szerepre gyakorolt hatásait összegzi.

3. táblázat: A nagykereskedelmi modellalternatívák hatásvizsgálatának eredményei

Magyarország	mértékegység	8 bcm bh alap	8 bcm bh erőfölényes	3 bcm bh	0 bcm bh
Éves nagykereskedelmi ár	€/MWh	31,0	35,7	35,5	38,3
Jóléti változás a 8 bcm-hez képest	millió €	0	-120	+298	-126
Krízisszituációban a januári árak emelkedése	€/MWh	4,6	nem vizsgáltuk	0,6	0,4
Tárolói készlet	Millió m ³	2 274	nem vizsgáltuk	2 649	2 095
Gázáramlás	Millió m ³	22 368	nem vizsgáltuk	20 045	18 390

forrás: REKK modellezés eredménye

FÜGGELÉKEK – 1. A MODELL-ALTERNATÍVÁK HATÁSVIZSGÁLATA

A függelék tartalma

<u>Inputadatok és főbb feltételezések</u>	3
Infrastruktúra feltevések.....	4
Ár- és tarifa feltételezések:.....	5
Modellezési feladat.....	6
Modellezési eredmények a nagykereskedelmi árak és a társadalmi jólétváltozás, az ellátásbiztonság és a hub szerep vizsgálatára az egyes modellalternatívák mellett.....	8
A nagykereskedelmi árak modellezése	8
A modellalternatívák jóléti szempontú összehasonlítása	15
Ellátásbiztonsági modellvizsgálat	19
A modellalternatívák HUB szerepre való hatásának vizsgálata.....	23
Összefoglalás.....	25

Ábrajegyzék

1. ábra: A modellezés során használt külső árfeltételezések (€/MWh).....	6
2. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, (referencia eset) (€/MWh).....	9
3. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, a domináns szerepet kihasználva, osztrák és szlovák határkapacitások lekötése esetén (€/MWh).....	11
4. ábra: Modellezési eredmények a szabályozott ESZ + versenypiac modell 2015-ben, éves 3 bcm-es oroszországi LTC szerződés mellett, €/MWh	12
5. ábra: Modellezési eredmények, nagykereskedelmi versenymodell 2015-ben oroszországi LTC szerződés nélkül, €/MWh.....	13
6. ábra: Az nagykereskedelmi árak (€/MWh) és a hosszú távú szerződésen keletkező nyereség/veszteség (milliárd Forint) a vizsgált modellalternatívákban.....	18
7. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 8 bcm LTC-vel jellemezhető domináns nagykereskedelmi modellben, backhaul szállítást megengedve (€/MWh) (krízishelyzeti referencia scenárió).....	20

8. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 3 bcm LTC-vel jellemezhető ESZ+ versenypiaci modell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh 21	21
9. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak dedikált LTC szerződés nélkül jellemezhető nagykereskedelmi versenymodell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh)..... 22	22
10. ábra: Az infrastruktúra kihasználtság a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben..... 25	25

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A modellezéshez felhasznált inputadatok..... 4	4
2. táblázat: A 3 bcm-es LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, m€/év 16	16
3. táblázat: a 0 bcm LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, millió €/év 17	17
4. táblázat a 30%os ukrán forráskieséssel modellezett krízishelyzet nagykereskedelmi árhatása a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben..... 23	23
5. táblázat: A magyar szállító vezetéken folyó gáz mennyisége (mcm)..... 24	24
6. táblázat: A tárolói kihasználtság az egyes modellváltozatoknál (mcm) 24	24
7. táblázat: A legfontosabb modellezési eredmények összefoglalása 25	25

A MODELL-ALTERNATÍVÁK HATÁSVIZSGÁLATA

A REKK gázpiaci modelljével (DRGMM- Danube Region Gas Market Modell), amely a régió gázpiacainak dinamikus, versenyzői egyensúlyi modellje, a jelen tanulmány hatásvizsgálatának részeként modellfuttatásokat végeztünk. A modellezési eredmények a hatástanulmánynak fontos részét képezik, az eredményeket azonban a magyar és regionális piaci sajátosságok ismeretében kell értékelni. A modellezés ugyan számos, egyéb eszközökkel nem vagy csak nehezen vizsgálható eredményt ad, ezért az eredmények megfelelő értelmezéséhez annak korlátait, működési mechanizmusát mindenképp fontos ismerni.

- A modell tökéletesen versenyzői piacot feltételez, ahol a piaci szereplők árelfogadóak, vagyis a köztük lévő stratégiai interakciókat a modell nem képes megragadni. A földgáz nagykereskedelmi ára a földgázkeresleti és a különböző forrásokból összeálló kínálati görbe metszéspontjában határozódik meg. A piaci árszintet a kereslet kielégítéséhez utolsóként szükségessé váló földgázforrás ára, melyet határárnak (marginal price) nevezünk, határozza meg. Mivel az ármeghatározódást követően minden forrás (a LTC és a hazai kitermelés is) ezen az áron kerül értékesítésre, ez az ár a továbbiakban az anyagban nagykereskedelmi árként szerepel.
- A modell a külső piacok árait kívülről adottnak tekinti, amely mögött az az implicit feltevés húzódik meg, hogy ezeken a külső piacokon az áralakulás független a kelet-közép európai országok gázpiaci folyamataitól (például a németországi spot árak nem reagálnak áremelkedéssel a régió keresletének növekedésekor).
- A modell 12 egymást követő hónapra havi bontásban keresi az egyensúlyt, ezért a napi egyensúlyozási kérdések vizsgálatára nem alkalmas. A tárolók esetében például a szezonális tárolás vizsgálatát lehetővé teszi, de a napi arbitrázs lehetőségek hatását nem.
- Az eredmények alkalmasak a különböző infrastruktúra scenáriók hatásainak összehasonlítására, a jóléti mutatók elemzésén keresztül pedig a társadalmi jólét szempontjából válnak az egyes scenáriók összehasonlíthatóvá.

Inputadatok és főbb feltételezések

Minden esetben 2015-re végeztük a modellfuttatásokat. A 2015-ös alaphelyzethez a következő bemenő adatokat használtuk Magyarország vonatkozásában:

1. táblázat: A modellezéshez felhasznált inputadatok

	Mennyiség	mértékegység	adat forrása
Fogyasztás:	11,8	Mrd m3/év	REKK előrejelzés
Hazai kitermelés:	1,5 4,1	Mrd/év Millió m3/nap	
Szállítói infrastruktúra HR-HU, HU-HR HU-RO HU-SB AT-HU UA-HU	17,81 4,87 13,20 12,16 56,36	Millió m3/nap	FGSZ
Tárolói infrastruktúra <i>mobílgáz kapacitás</i> Pusztaderics (E.ON) Zsana-Nord (E.ON) Kardoskút (E.ON) Hajdúszoboszló (E.ON) Szöreg-1 (MMBF) <i>Betárolás//Kitárolás</i> Pusztaderics (E.ON) Zsana-Nord (E.ON) Kardoskút (E.ON) Hajdúszoboszló (E.ON) Szöreg-1 (MMBF)	340 2 170 280 1 640 1 900 2,5 // 2,9 17 // 28 2,4 // 3,2 11,5 // 20,8 12,7 // 25	Millió m ³ Millió m ³ /nap	E.ON, MMBF
Új infrastruktúra HU-SK, SK-HU RO-HU (kétirányúsítás) HU-AT (kétirányúsítás)	13,70 4,87 12,16	Millió m ³ /nap	Projekt tervek A meglévő kapacitások megfordítása

forrás: REKK gyűjtés

Infrastruktúra feltevések

A régió vonatkozásában minden EU-EU határon feltételeztük a vezetékek kétirányúsítását (kivéve a nagy tranzitvezetéseket), tekintettel a 994/2009 EU rendelet előírásaira, mely ezt 2014-ig kötelezővé teszi.

A nagy európai szállítóvezetéseken feltételezzük a backhaul szállítás lehetőségét, azaz ha van a vezetéken take-or-pay szerződésből adódóan szállítás, akkor amennyiben ez a szállítás a drágábbtól az olcsóbb ország felé történik, akkor az ellenirányú kereskedelem lehetséges, természetesen legfeljebb a szerződött mennyiség minimumáig. Ezt a feltételezésünket arra alapozzuk, hogy az EU minden szerződésben megszüntette az úgynevezett destination clause-t (a továbbszállítást tiltó kikötést), és a Bizottság komoly nyomást gyakorol a szereplőkre a backhaul szállítások lehetővé tételét, (ld. Lengyelország esetét), azaz a kereskedelem előtt álló akadályok megszüntetését illetően.

Minden már 2012 decemberében épülő tárolói és vezeték projektet befejezettnek feltételezünk 2015-re. Ezek a már említetteken túl a következők: román-moldáv, bolgár-román

határkeresztező vezetékek és két kisebb tároló Lengyelországban (Daszewo (PGNiG) és Bonikovo).

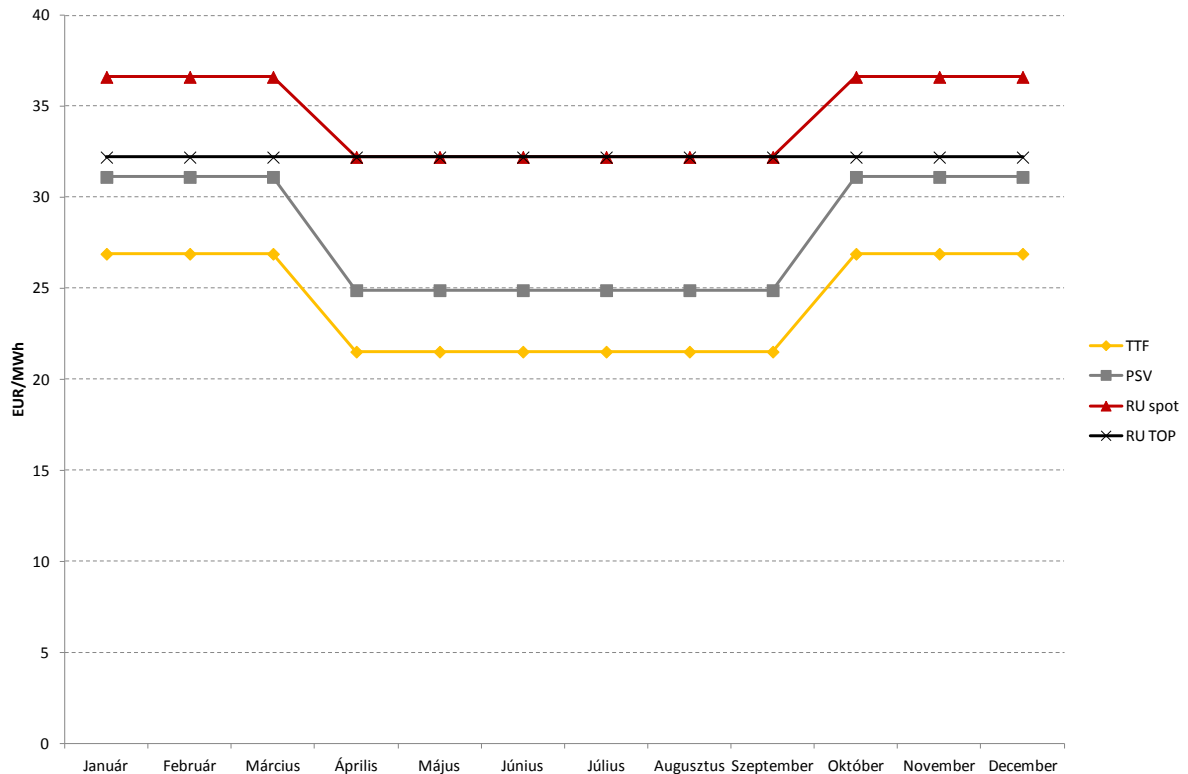
A régió országainak kereslete és hazai kitermelése az ENTSO-G, Kantoor és az Energy Community adatai alapján került beépítésre. A környező országok hosszú távú szerződéseivel kapcsolatban azzal a feltételezéssel élünk, hogy a jelenleg futó szerződések megmaradnak, a kifutó szerződéseket pedig a jelenlegi éves szerződött mennyiség 80%-án kötik újra. Ez alól természetesen a vizsgált magyar szerződés kivétel, itt 3 scenáriót futtatunk: 0 bcm LTC, 3 bcm LTC és 8 bcm LTC.

Ár- és tarifa feltételezések:

Németországban a TTF árakat feltételezzük spot árak, Olaszországban a PSV árat, Oroszországban az olajindexált gázár a „spot” ár, a LTC szerződések ára 20% spot, 80% olajindexált, az LNG ára TTF spot ár (jelenleg ez csak a görög LNG terminált jelenti). A 2015-ös scenárióban az árfeltételezések a 2012-as árakon alapulnak. Az árak abszolút mennyisége a modellezési eredményeket az érzékenységvizsgálatok szerint kevésbé befolyásolja, a különböző árak közötti spread-ek feltételezése a meghatározó. A spread feltételezések kialakításánál a historikus tény adatokból indultunk ki.

A kereslet szezonálisának megfelelően azt feltételezzük, hogy– az orosz olajindexált árak kivételével - ezen árakban is jelen megfigyelhető egy szezonális eltérés spread a téli és a nyári hónapok között, ez a modellben 4,4%.

1. ábra: A modellezés során használt külső árfeltételezések (€/MWh)

LTC ár a régióban: 20% spot, 80% olajindexált minden országra egységesen: 32,2 €/MWh.

A szállítói tarifa esetében minden országban a 2013-as szállítói tarifákat használtuk, míg a tárolói tarfiák esetében a 2012-es tárolói tarifák szerepelnek éves termékek alapján, a magyar tárolói tarifák szintjén (modellezési technikai okok miatt¹¹) befagyasztva.

Modellezési feladat

A modellezés eszközével vizsgáljuk az NFM által lefolytatott szakmai konzultáción tárgyalt három modelljavaslat (nagykereskedelmi versenymodell, szabályozott ESZ+versenypiac modell, domináns nagykereskedői modell) hatásait. A DRGMM segítségével vizsgáljuk, hogy az egyes modelljavaslatok esetében hogyan alakul a nagykereskedelmi ár, illetve elemezzük, hogyan hatnak a modelljavaslatok a hazai ellátásbiztonságra.

- (i) Az első feladatot szélesebb körben értelmeztük. Bemutatjuk a modell által számított nagykereskedelmi árakat, melyek a havi egyensúlyi határárak (marginal price) éves átlagaiként állnak elő. Önmagában a nagykereskedelmi árszintek

¹¹ . Ennek az az oka, hogy a DRGMM modell versenypiaci modell, míg a tárolók piaca (ld. a tárolói melléklete a jelen anyagnak) nagyon koncentrált, a kapacitások Ausztriában hosszú távra lekötöttek. Ha a tényleges tarifákkal futtatjuk a modellt, akkor a tényleges kihasználtságot nem adják vissza az eredmények, lévén, hogy az osztrák tárolók a magas árak miatt gyakorlatilag kiürülnének. Hosszú távon a tárolók versenyre fognak kényszerülni amit nem csupán a régiós tárolók, hanem a spot piacon beszerezhető rugalmasság is támaszt. Ezért a spot/olajindexált spread körül (ami közel egybeesik a magyar tárolói tarifa értékével) alakulhat ki majd a regionális versenyzői tárolói tarifa, ezért ezt alkalmaztuk a modellben felső korlátként.

összehasonlítása is fontos eredmény. A modellezés segítségével ugyanakkor a társadalmi jólét változásai is mérhetőek, ezért erre vonatkozó eredményeinket is bemutatjuk. Számszerűsítjük, hogy az egyes modellváltozatok hogyan befolyásolják a modellezett csoportok (fogyasztók, termelők, tárolói üzemeltetők, hosszú távú szerződések tulajdonosai és szállítói üzemeltetők) jólétében bekövetkező változásokat.

- (ii) Az ellátásbiztonság szempontjának vizsgálata során modellezünk egy olyan szituációt, amely során januárban az Ukrajna irányából érkező földgáz 30 %-a kiesik, mind Magyarország, mind a környező országok számára.
- (iii) A regionális hub szerep vizsgálatára pl. az általánosan használt Churn rate megragadására, ti. hogy a gáz leszállítása előtt hányszor cserél gazdát, a modell kevésbé alkalmas. Ugyanakkor a modell eredményei az infrastruktúra kihasználtságára (szállítói és tárolói) szolgál eredményekkel. Mivel a regionális hub szerep kialakulásának szükséges, de nem elégséges alapfeltétele, hogy az infrastruktúrán minél nagyobb gázmennyiség váljon elérhetővé, mi ebből a szempontból hasonlítjuk össze a modellalternatívákat.

A nagykereskedelmi piac három lehetséges javaslatát (nagykereskedelmi versenymodell, szabályozott ESZ+versenypiac modell, domináns nagykereskedői modell) a modellezés szempontjából a következő módon értelmezzük:

1. **Nagykereskedelmi versenymodell:** Ebben az esetben nincs dedikált magyar hosszú távú take-or-pay szerződés, ezt tehát **0 bcm LTC** esettel modellezzük, ahol a LTC szerződés beszerzési ára a régiós jellemző orosz szerződéses ár, **32,2 €/MWh**. Erre a modellalternatívára 0 bcm LTC-ként hivatkozunk a továbbiakban.
2. **Szabályozott ESZ + versenypiac modell:** Az ESZ piac méretének megfelelő mennyiség kerül LTC szerződéssel beszerzésre. A modellezési munka során ezt egy **3 bcm LTC**-t feltételező eset képezi le, jóllehet ebben a modellben (akárcsak a nagykereskedelmi versenymodellben) ennél kisebb (esetleg több) LTC szerződés is elképzelhető. A modellezésben a LTC ára exogén, amiről a 3 bcm LTC esetében feltételezzük, hogy a 8 bcm LTC esetben használt árnál lényegesen alacsonyabb, tekintve, hogy egy beszerzési tenderen kialakult árról van szó. Továbbra is feltesszük, hogy a LTC mennyiség Ukrajna felől érkezik az országba, annak árát azonban a következő módon határozzuk meg: a modellben szereplő TTF árnál 10%-kal magasabb árat feltételeztünk, amit korrigáltunk a DE-CZ, CZ-SK, SK-HU határon érvényes szállítói tarifák összegével, majd levonjuk belőle az UA-HU határon érvényesülő szállítói tarifát. Így a „versenyző” LTC ár **26,78 €/MWh**. Erre a modellalternatívára 3bcm LTC-ként hivatkozunk a továbbiakban.
3. **Domináns nagykereskedői modell:** Dedikáltan a magyar piacra megkötött, nagyméretű, jelen vizsgálatok során **8 bcm LTC**-t feltételező verzió, ahol a LTC

szerződés ára a régióban jellemző orosz szerződéses ár: **32,2 €/MWh**. Ebben az esetben két esetet vizsgálunk.

- a. Az első esetben azt feltételezzük, hogy a LTC mennyiség 80%-a az ukrán határon, 20 %-a pedig Ausztria felől érkezik az országba. Így a nyugati piacok felé nem foglal le kapacitást a versenyző spot gázforrások elől. Erre a modellalternatívára **8 bcm LTC** alapesetként hivatkozunk a továbbiakban.
- b. A második vizsgált esetben abból indulunk ki, hogy a domináns nagykereskedő saját pozícióját a versenyző nyugati spot források kiszorításával próbálja javítani. Ennek a gyakorlati megvalósítását az adja, ha a domináns nagykereskedőnek lehetősége nyílna arra, hogy a LTC szállításokra az osztrák, illetve a szlovák határokon kapacitásokat kössön le, kiszorítva ezzel a nyugati spot piacokról érkező olcsóbb gázt. Ebben az esetben azt feltételezzük, hogy a LTC mennyiségnek mindössze 20%-a érkezik Ukrajna felől, 40%-a az Ausztria, 40%-a pedig Szlovákia irányából érkezik. Erre a modellalternatívára **8 bcm LTC (erőfölényes)**-ként hivatkozunk a továbbiakban

Modellezési eredmények a nagykereskedelmi árak és a társadalmi jólétváltozás, az ellátásbiztonság és a hub szerep vizsgálatára az egyes modellalternatívák mellett

A nagykereskedelmi árak modellezése

A nagykereskedelmi árak és a jóléti változások hatását először normál piaci körülmények (azaz nincs krízishelyzet) mellett mutatjuk be.

Az alábbi ábra mutatja, hogy milyen eredményeket (nagykereskedelmi árak és gázszállítási mennyiségek a határokon) kapunk 2015-re vonatkozóan, ha az oroszországi LTC nagysága 8 bcm évente, és annak nagy része Ukrajna felől, kisebb része Ausztria felől érkezik az országba (alapeset).

2. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, (referencia eset) (€/MWh)

A régiós árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázszállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyibe üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszsal kerülnek a térképre.

A domináns nagykereskedői modell megvalósulását, vagyis 8 bcm LTC-t feltételezve a magyar piacot elsősorban Ukrajna felől jövő, orosz hosszú távú szerződéses árú gáz látja el, mivel a take-or-pay kötelezettség miatt ennek a gáznak az átvétele kötelező érvényű (a szerződéses ártól függetlenül) legalább a minimum mennyiségig. Nagyon fontos kihangsúlyozni, hogy a modell a LTC szerződéseket a következő módon veszi figyelembe. A LTC minimumáig a modell, mint egy nulla határköltségű kínálatot veszi figyelembe,

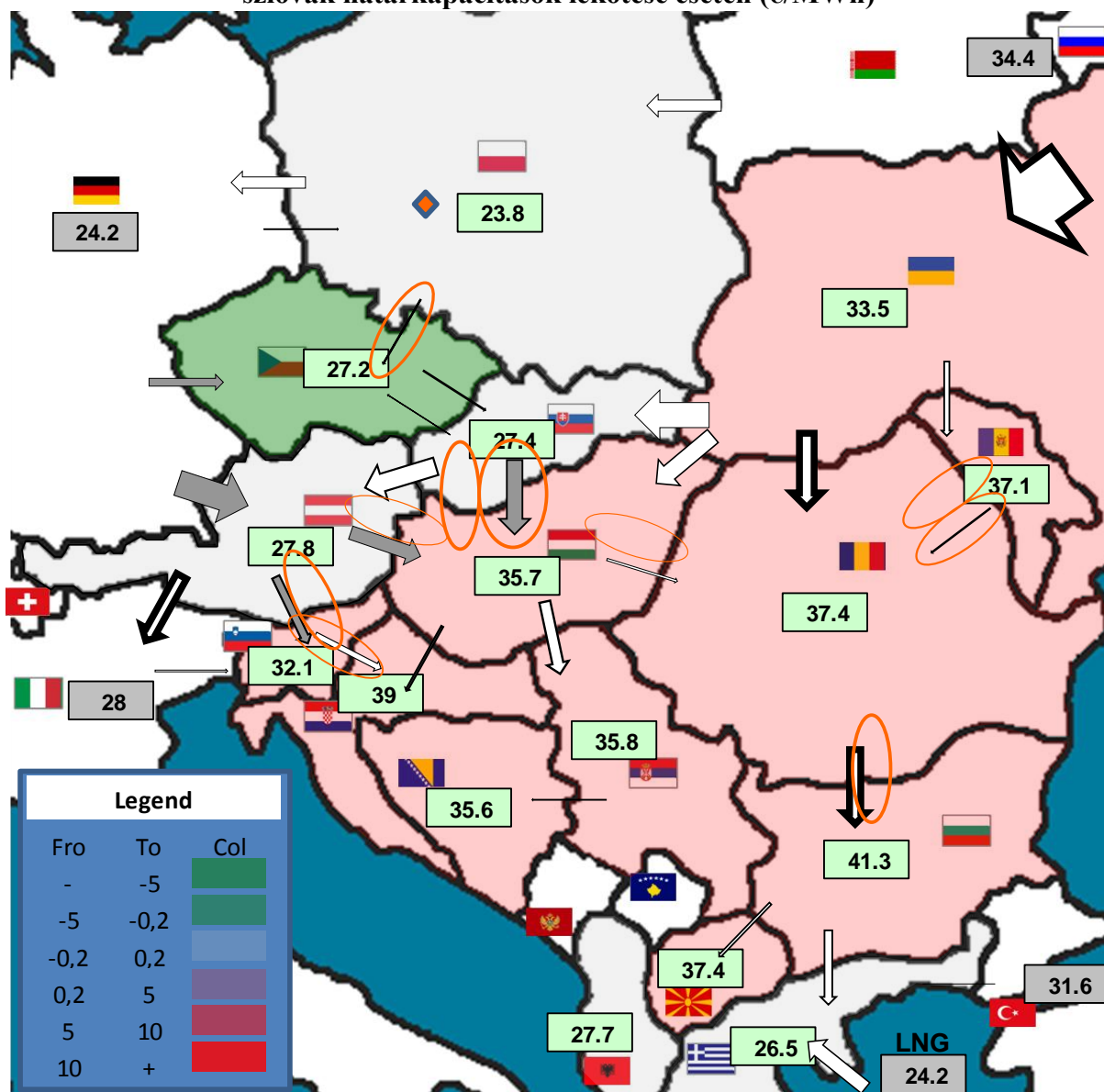
függetlenül attól, hogy egyébként megérné-e LTC szerződéssel bíró nagykereskedőnek abban a hónapban értékesíteni. Viszont a minimum feletti részben már dönthet a LTC „tulajdonosa”, hogy azt a mennyiséget behozza-e vagy sem. Ezt nyilvánvalóan csak akkor teszi meg, ha ezen a mennyiségen már nem keletkezik vesztesége. Ezért a kínálati görbében a minimum feletti mennyiség, már a tényleges költségen jelenik meg a kínálati oldalon. Mivel a minimum mennyiséget kénytelen behozni és ez jellemzően a piaci ár feletti áron teszi meg, ezért ezen a mennyiségen jelentős veszteséget könyvel el a LTC „tulajdonosa”.

Mivel a magyar-osztrák szállítási költségek olcsóbbak, mint a szlovák-magyar szállítói tarifák, ezért a spot szállításokra döntően osztrák irányból kerül sor, egészen addig, míg a határkeresztező vezeték nem telítődik. A nagyobb szerződéses mennyiségből származó többlet a román piacra történő exportként jelenik meg. E miatt az export miatt a román vezetéken is szűkület alakul ki. Ebben a scenárióban a legnagyobb a Magyarország szállítórendszerén átfolyó gáz éves mennyisége (23 779 mcm). A szállítórendszeren való átfolyó földgáz mennyisége abból a szempontból is fontos, hogy minél magasabb a szállított földgáz mennyisége, annál nagyobb a hálózatüzemeltető bevétele, így a szállítói tarifák hosszabb távon csökkenthetőek. A magyar éves nagykereskedelmi ár a drágább balkáni árak és az olcsóbb nyugati forrásokat jobban elérő osztrák és szlovák árak között helyezkedik el. A nagyon alacsony lengyel nagykereskedelmi ár annak a következménye, hogy a lengyel LTC szerződés a kereslethez képest túlságosan nagy mennyiség, a hosszú távú szerződés birtokosa kénytelen azt átvenni, és veszteséggel értékesíteni.

A magyar tárolókban tárolt gáz mennyisége 2 274 mcm.

A következő ábrán azzal a feltételezéssel élünk, hogy a domináns nagykereskedő piaci erőfölényével visszaélve LTC szállítás céljából leköti az osztrák, illetve a szlovák kapacitások jelentős részét, kiszorítva ezáltal jelentős mennyiségű nyugatról érkező olcsóbb gázt. (8 bcm LTC erőfölényes)

3. ábra: Modellezési eredmények a domináns nagykereskedelmi modell esetén 2015-ben, éves 8 bcm-es LTC szerződés mellett, a domináns szerepet kihasználva, osztrák és szlovák határkapacitások lekötése esetén (€/MWh)

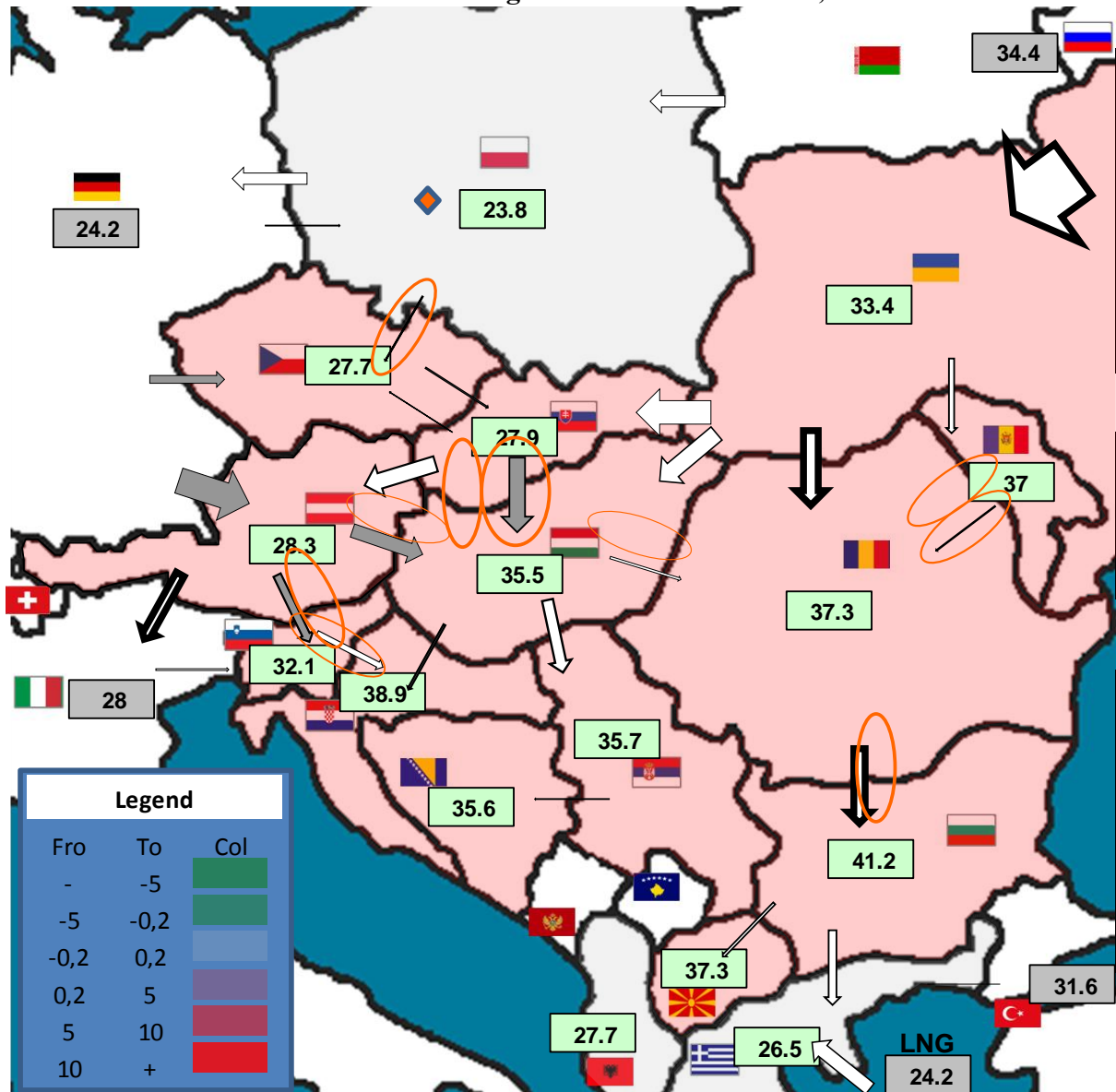

A régiós árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázszállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyiben üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszsal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesethez képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

Látható, hogy ebben az esetben a nyugati import kiszorulásának következtében a régió nagy részében az árak jelentősen (Magyarországon 4,7 €/MWh-val) magasabbak az előző, referenciaesethez képest.

3 bcm LTC-vel az eredmény:

4. ábra: Modellezési eredmények a szabályozott ESZ + versenypiac modell 2015-ben, éves 3 bcm-es oroszországi LTC szerződés mellett, €/MWh

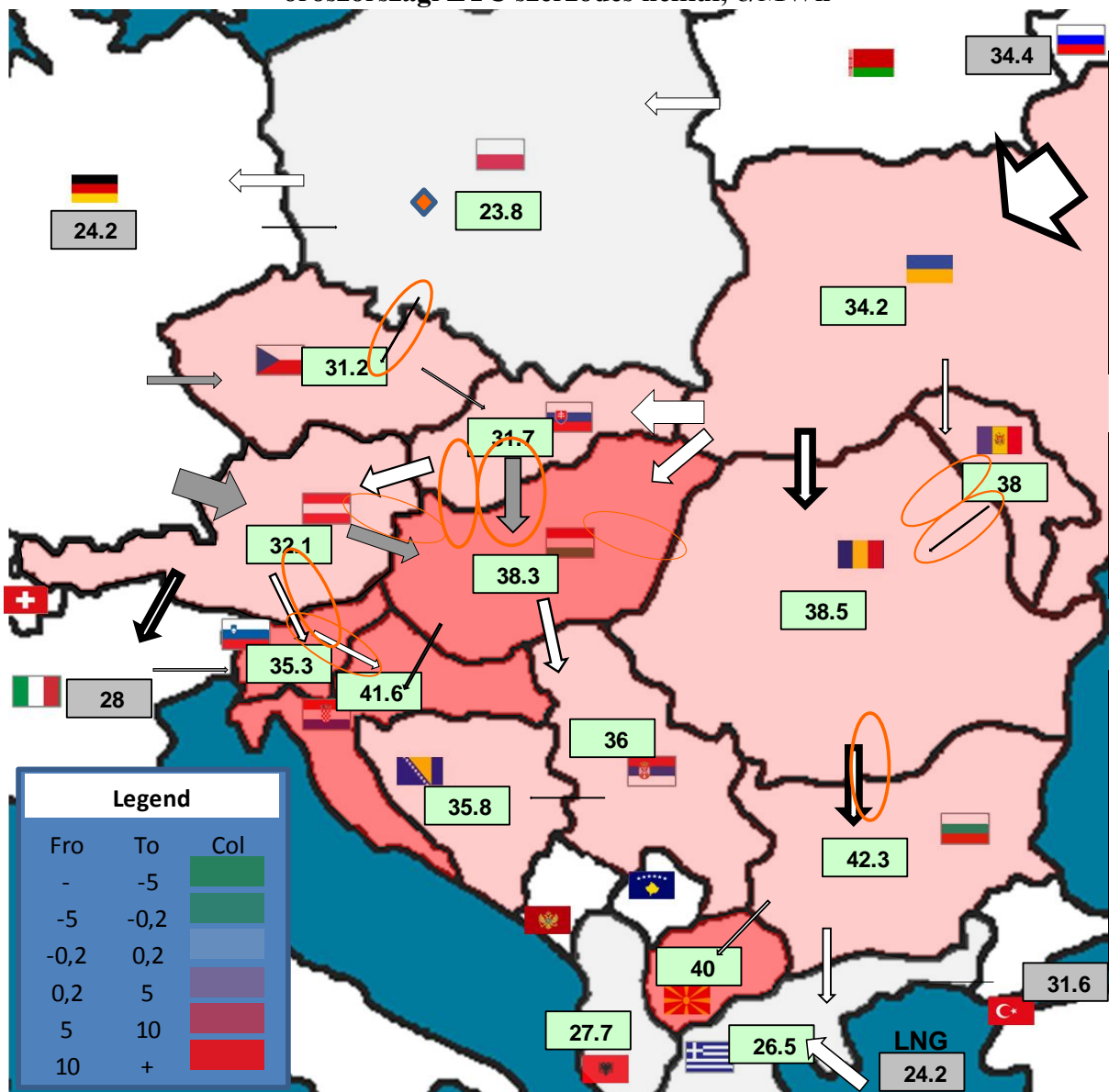
A régiós árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázzállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyiben üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga

rombusszal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesetben képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

A 3 bcm-es magyar LTC-t feltételező, szabályozott ESZ-t is tartalmazó versenypiaci modell esetén az ukrán irányú beszállítás mellett nyugati irányú spot szállítási megvalósul a szállítóvezeték maximális kapacitásáig. A szállítórendszeren összességében 20045 mcm gáz folyik, és továbbra is jelentős román és horvát irányú szállítási megvalósul meg. A magyar tárolókban tárolt gáz mennyisége 2 649 mcm.

0 bcm LTC-vel az eredmény:

5. ábra: Modellezési eredmények, nagykereskedelmi versenymodell 2015-ben oroszországi LTC szerződés nélkül, €/MWh

A régiós árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázzsállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson

működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyibe üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszsal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesethez képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

A nyugati irányú spot vásárlás a déli irányú exportot is figyelembe véve önmagában nem elégséges a magyar piac ellátására (mind az osztrák, mint a szlovák irányú vezeték teljes kapacitáson működik), ezért az orosz szállítótól orosz spot (azaz olajindexált áron) kell vásárolni 1 082 mcm mennyiséget. Mind a szállítóvezetéken átáramló földgáz mennyisége (18 390 mcm), mind pedig a tárolóban tárolt gáz mennyisége (2 095 mcm) is ebben a scenárióban a legkisebb. A nyugati és északi irányú vezetékek teljes kihasználása miatt megszűnik a román export.

Érzékenységvizsgálatok

A modellezés során megvizsgáltuk annak a hatását is, ha még további kapacitások állnának rendelkezésre a nyugati irányban. Ez azonban nem javítana a helyzeten, mivel a szűkösség a nyugati források határainkon túli fizikai elérhetőségében mutatkozik meg. A jelen helyzetben csupán a backhaul típusú –virtuális– szállítások (azaz a tranzit LTC szerződéses mennyiségek visszafelé kereskedése) teszi a nyugati piacot elérhetővé, a tényleges visszafelé irányú szállítás jelenleg nem lehetséges. Fizikai értelemben a földgáz a szlovákiai tranzitvezetéken nyugati irányba szállított orosz eredetű földgáz egy részének a HAG vezetéken keresztül történő szállításával jut el hazánkba. Ezért az olcsóbb nyugati árak hatása a magyar piac szempontjából korlátozott. Ennek a korlátnak a feloldása csak a nagy tranzit vezetékek kétirányúsításával, és az ezeken való szállítást lehetővé tevő (a DRGMM modell által nem vizsgált) a magyar érdekek szerint csak nagyon kevésbé befolyásolható nyugati országokat érintő további belső hálózati fejlesztésekkel lenne feloldható.

Mindhárom LTC mennyiségnél megvizsgáltuk a Déli Áramlat megépülésének hatását a magyar árakra. A Déli Áramlat a modellben egy olyan dedikált tranzit vezeték, amely 10 bcm/év gázt szállít Olaszországba LTC szerződéssel Bulgária-Szerbia- Magyarország-Szlovénia útvonalon és nincs rajta backhaul szállítási lehetőség. A Déli Áramlat vezeték hatása a magyar piaci árakra minimális (a 3 bcm-es LTC-vel némi csökkenés) Ugyanakkor a tárolói kihasználtságot a Déli Áramlat megépítése a 3 bcm és 0 bcm LTC esetében jelentősen növeli, míg a 8bcm esetében a Déli Áramlatnak nincs semmilyen hatása. A szállítóvezetéken folyó szállításnál a Déli Áramlat 9 bcm éves tranzitot jelent, a meglévő hálózaton a gázáramlást csak a 3 bcm LTC-esetben növeli egy kissé.

A modellalternatívák nagykereskedelmi árakra való hatásának összefoglalása

A három modellezett esetben, azt az elsőre talán meglepő eredményt kaptuk, hogy a legalacsonyabb nagykereskedelmi ár akkor alakul ki, ha a LTC szerződés minél nagyobb.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a 8 bcm alapesetben (domináns nagykereskedői modell) a viszonylagos alacsony magyar nagykereskedelmi ár annak köszönhető, hogy a fogyasztás nagy része olyan TOP szerződésből kerül kielégítésre, amelyen jelentős vesztesége keletkezik a TOP szerződés „tulajdonosának”. Ezt a veszteséget, amely **éves szinten 143 milliárd forint**ra rúg azonban végső soron a fogyasztóknak (vagy a központi költségvetésnek) kell finanszírozni. Amennyiben a TOP szerződés tulajdonos képes a nyugati kapacitások lefoglalására, ezzel a veszteségét csökkentheti, de természetesen ezzel párhuzamosan a nagykereskedelmi ár is növekszik. Fontos kiemelni, hogy ebben a piaci szempontból problémás, erőfölényes helyzetben is a nagykereskedő éves szintű vesztesége 65 milliárd forint.

Fentiek miatt mindenképpen fontos annak vizsgálata, hogy az összjólétre milyen hatással bírnak az egyes modellváltozatok. Az összjólétek változása így képes megragadni, hogy összességében melyik modelljavaslat bír a legnagyobb társadalmi jóléttel.

A modellalternatívák jóléti szempontú összehasonlítása

A három vizsgált scenárió összehasonlítását elvégeztük úgy is, hogy a jelenlegi helyzethez legközelebb álló 8 bcm-es helyzetet kiindulásnak tekintve az ehhez az alaphelyzethez képesti jóléti változást vizsgáltuk, amit a változó hosszú távú szerződéses mennyiségek (3 bcm-re, illetve 0 bcm-re történő) csökkenése okozna az egyes szereplők pozíciójában. A modell szereplői a fogyasztók, a termelők, a tároló üzemeltetők, a hosszú távú szerződések tulajdonosai, és a szállítói rendszerüzemeltetők.

A fogyasztók jóléte az általuk megvásárolt gáz mennyiségében és árában bekövetkezett változástól függően nő vagy csökken. A termelői többlet változása egyenlő a nagykereskedelmi árak különbsége, illetve a teljes termelt mennyiség szorzatával. A tárolók működtetéséből származó jólét az időszakok közötti arbitrázs lehetőségek kihasználásából származik. A tárolóknak csak akkor van profitja, ha az időszakok közti árkülönbség meghaladja a tárolással járó költségeket. A szállítóhálózat üzemeltetői (TSO-k) a határkeresztező vezeték szűkössége miatt előálló profiton osztoznak (aukciós bevétel), a szomszédos TSO-val 50-50%-os arányban. A jólétváltozás így az aukciós bevételek (azaz az árkülönbségek és a kereskedett mennyiség szorzata) változása révén alakul ki. A hosszú távú szerződés tulajdonosai a kötelezően átvett mennyiség piaci értékesíthetőségének függvényében kerülhetnek jobb vagy rosszabb helyzetbe. Az LTC szerződések tulajdonosainak jóléte megegyezik a kialakuló nagykereskedelmi ár és az LTC szerződés árának különbsége és az LTC szerződés keretében szállított földgáz mennyiségének szorzatával. A jólétváltozást minden esetben euróban mérjük.

Jóléti vizsgálat a 8 bcm-es LTC-vel (millió euro)

A kiindulási állapotnak tekintett 8 bcm-es mennyiséggel megkötött LTC szerződés (a jelenlegi helyzethez leginkább hasonló modellváltozat) esetében a magyar hosszú távú szerződés tulajdonosa (a régió más LTC szerződés tulajdonosaihoz hasonlóan) jelentős veszteséget szenved el (492 millió euro/év, 143 milliárd forint/év), mivel a piaci ár alatta marad a szerződéses árnak. A lengyel LTC a leginkább túlkötött, de tetemes veszteségeket könyvel el a modellfuttatás szerint a cseh, a szlovák, az osztrák, a magyar és a görög hosszú távú szerződés tulajdonosa is.

Az alábbi táblázatok a 8 bcm alapesethez képesti jólétben bekövetkező változásokat szereplőnként és a modellezett országonként mutatják be. A magyar LTC szerződésnek értelemszerűen hatása van a környező piacokra is.

2. táblázat: A 3 bcm-es LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, m€/év

	Fogyasztói jólétváltozások	termelői jólétváltozások	tárolói üzemeltető profitváltozások	a hosszú távú szerződés tulajdonosának jólétváltozása	TSO aukciós bevételei	Teljes társadalmi jólétváltozások
AL	0	0	0	0	0	0
AT	-36	3	0	15	99	81
BA	-10	0	0	8	0	-2
BG	-48	2	-11	23	0	-34
CZ	-37	0	1	18	22	3
GR	0	0	0	0	0	0
HR	-230	112	0	38	15	-66
HU	-534	66	0	594	172	298
MK	-23	0	0	18	0	-5
MV	-14	0	0	1	0	-13
PL	0	0	0	0	0	0
RO	-165	106	-59	39	-18	-97
SB	-118	15	0	103	0	0
SI	-28	0	0	12	29	13
SK	-20	0	0	14	109	103
UA	-454	290	-166	459	0	128
Összesen						409

A 3 bcm-es LTC Magyarország egésze szempontjából pozitív jólétváltozással jár, ami euróban is kifejezhető: 298 millió Euró/év. Ez a javulás ugyanakkor a fogyasztók rovására valósul meg, az ő jólétük (a növekvő árak miatt) jelentősen csökken (567 millió euróval), míg

a kisebb LTC jelentősen javít a hosszú távú szerződéssel rendelkező szereplő pozícióján (594 millió Euróval). Fontos megjegyezni, hogy ez az összeg a fogyasztói többlet 3,3%-os csökkenését jelenti, ugyanakkor a hosszú távú szerződések tulajdonosa, a korábbi veszteséggel ellentétben, **ebben az esetben évi 102 millió € nyereséget (30 milliárd forint /év)** könyvelhet el. A határkeresztező kapacitásokon a torlódás ugyancsak komoly jólétnövekedést eredményez a szállító hálózat üzemeltetőinek (172 millió Euró), és a magyar gázkitermelők helyzete is javul (66 millió Euró).

Az egész régiót tekintve a hatás hasonló: a 8 bcm-mel megkötött szerződés regionális szinten túlkínálatos helyzetet eredményezett, ami a hosszú távú szerződés tulajdonosainak értékesítési kényszere miatt alacsonyabb árakban nyilvánult meg. A magyar LTC csökkenése ezt a túlkínálatos helyzetet csökkenti a régió fogyasztóinak a kárára, kivétel nélkül minden modellezett országban. Ugyanakkor a régiós szintű jólét változása pozitív. A zsúfoltság a határkeresztező vezetéseken az osztrák és a szlovák szállítóvezeték üzemeltetőjének is jólétnövekedést hoz. Csehország, Szlovákia, Szlovénia és Ausztria szereplőinek pozíciója a magyar piaci szereplők jólétváltozásaival megegyezően alakulnak: míg a fogyasztók vesztesei a kisebb LTC-nek, minden más szereplő jól jár és az összjólét változása is pozitív. A legnagyobb veszteséget Románia és Horvátország szenved el; a termelői többletben és a hosszú távú szerződés tulajdonosának jólétében beálló pozitív változás nem képes ellensúlyozni a többi szereplő veszteségeit.

Végül nézzük meg, hogy a dedikált szerződés nélküli helyzetben hogyan változik a szereplők jóléte az alapesethez képest.

3. táblázat: a 0 bcm LTC-vel a jóléti változások a 8 bcm-es LTC alapesethez (referencia) képest, millió €/év

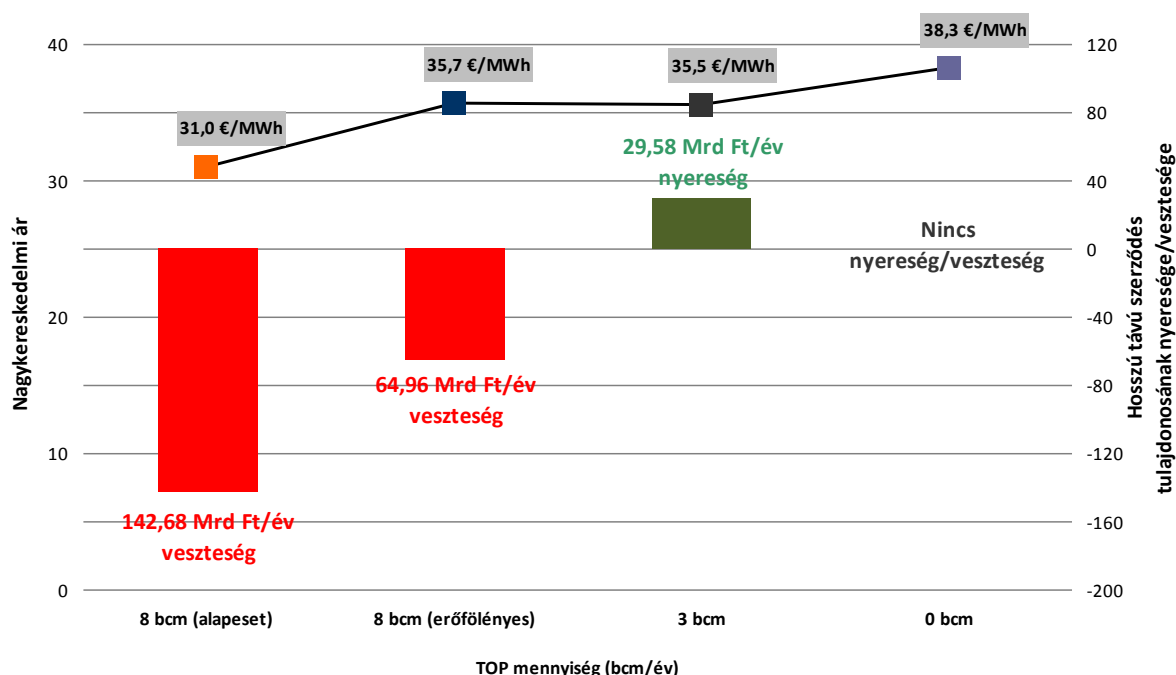
	Fogyasztói jólétváltozások	Termelői jólétváltozások	Tárolói üzemeltető profitváltozások	A hosszú távú szerződés tulajdonosának jólétváltozása	TSO aukciós bevételei	Teljes társadalmi jólétváltozások
AT	-568	51	0	244	266	-7
BA	-11	0	0	9	0	-2
BG	-100	5	-23	47	0	-71
CZ	-501	4	36	229	319	87
HR	-369	180	0	61	13	-115
HU	-852	106	0	492	151	-104
MK	-48	0	0	37	0	-11
MV	-29	0	0	1	0	-28
PL	0	0	0	0	3	3
RO	-341	221	-124	82	-19	-182
SB	-127	16	0	111	0	0
SI	-73	0	0	35	39	2
SK	-307	0	0	229	109	32
UA	-935	602	-349	954	0	272
Összesen						-126

A dedikált magyar LTC megkötése nélküli helyzet a modell szerint Magyarország és a teljes régió szempontjából is jóléti veszteséggel jár. A fogyasztók árnövekedésből származó veszteségeit Magyarországon a többi szereplő pozíciójának javulása sem képes ellensúlyozni. Magyarországhoz hasonlóan az összjólét változásában negatívba fordul Ausztria és Horvátország, míg Csehország és Szlovákia a kedvezőbb nyugati árakhoz és forrásokhoz való hozzáféréssel még ebben a helyzetben is pozitív összjólét változást mutat.

Összefoglalás

A normál körülmények közötti modellezés eredménye alapján a jelentős kínálatnövekedést eredményező 8 bcm-es LTC szerződés megkötése jár a legalacsonyabb nagykereskedelmi árral. Ez a mennyiség ugyanakkor a nagykereskedőnél komoly veszteségeket (évi 143 milliárd forint) okoz, mivel a szükségesnél nagyobb mennyiség átvételére kényszerül a LTC kötelezettsége miatt. Ezt a veszteséget azonban végső soron a fogyasztóknak (vagy a központi költségvetésnek) kell finanszírozni. Az átvett mennyiséget így áron alul kénytelen értékesíteni, részben a román piacon. Ez a többletmennyiség a magyar szállítói rendszer kihasználtságát természetszerűleg javítja, ebben az esetben a legnagyobb a vizsgált esetek közül a szállított gázmennyiség.

6. ábra: Az nagykereskedelmi árak (€/MWh) és a hosszú távú szerződésen keletkező nyereség/vesztés (milliárd Forint) a vizsgált modellalternatívákban

Összjóléti szempontból a 3 bcm LTC megkötése jár a legkedvezőbb eredménnyel, mert bár a nagykereskedelmi ár magasabb, mint a 8 bcm esetben és ezzel természetszerűleg némileg csökken a fogyasztók jóléte, a magasabb árak következtében az LTC szerződést birtokló

szereplő lényegesen jobban jár, hiszen veszteség helyett évi 30 milliárd forintnyi nyeresége képződik.

A LTC szerződés nélküli futtatási eredmények alátámasztják az ezen modellváltozattal szembeni aggályokat: a piac ellátása csak nyugati irányból a magyar kapacitások szűkössége, és a nyugati irányú (cseh és német) fizikai kapacitások hiánya miatt nem lehetséges, ezért jóval drágább források bevonására is szükség van, ami a magyar nagykereskedelmi árszint jelentős emelkedésével, egyúttal a szállítási mennyiségek visszaszorulásával és a tárolói mennyiségek csökkenésével jár.

Az eredmények értékelésekor nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a különböző méretű LTC-vel rendelkező modellek közti jóléti eltérések abszolút értékben jelentősnek tűnnek, a teljes társadalmi jóléthez képest csekély, alig 1%-os elmozdulást jelentenek. A különböző modellekben megvalósuló eltérő szerződéses portfóliók (magasabb, illetve alacsonyabb LTC) az össztársadalmi jólétben tehát mérsékelt változásokat eredményeznek.

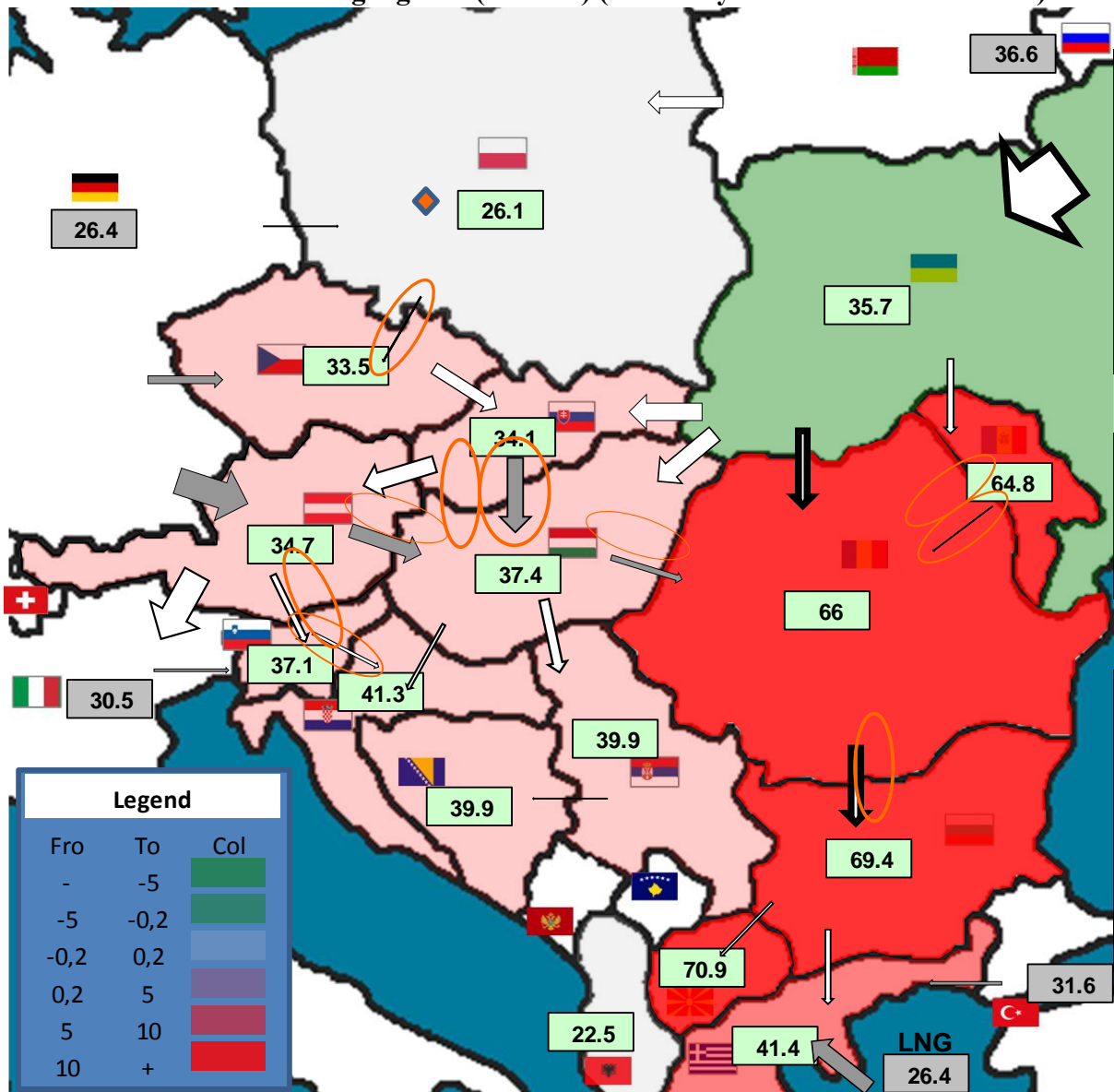
Ellátásbiztonsági modellvizsgálat

Az ellátásbiztonság szempontjának vizsgálatára a modell segítségével szimuláljuk egy januári 30%-os ukrán irányú forráskiesés hatását Magyarországra. Mivel csak Magyarország forráskiesése valószínűtlen, és a korábbi években tapasztalt gázválságok jellemzően az egész régióban egyszerre bekövetkező forráscsökkenéssel jártak, ezért minden ukrán irányból érkező forrásra végeztük el a csökkentést, és vizsgáltuk ennek hatásait.

A térképek színezésénél mindig a megfelelő méretű LTC szerződés normál körülmények közötti (azaz nem krízissituációban) futtatási eredményéhez képest vizsgáljuk az árváltozás nagyságát.

8 bcm LTC-vel backhaul szállítást megengedve az alábbi eredményt kaptuk:

7. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 8 bcm LTC-val jellemezhető domináns nagykereskedelmi modellben, backhaul szállítást megengedve (€/MWh) (krízishelyzeti referencia szcenárió)

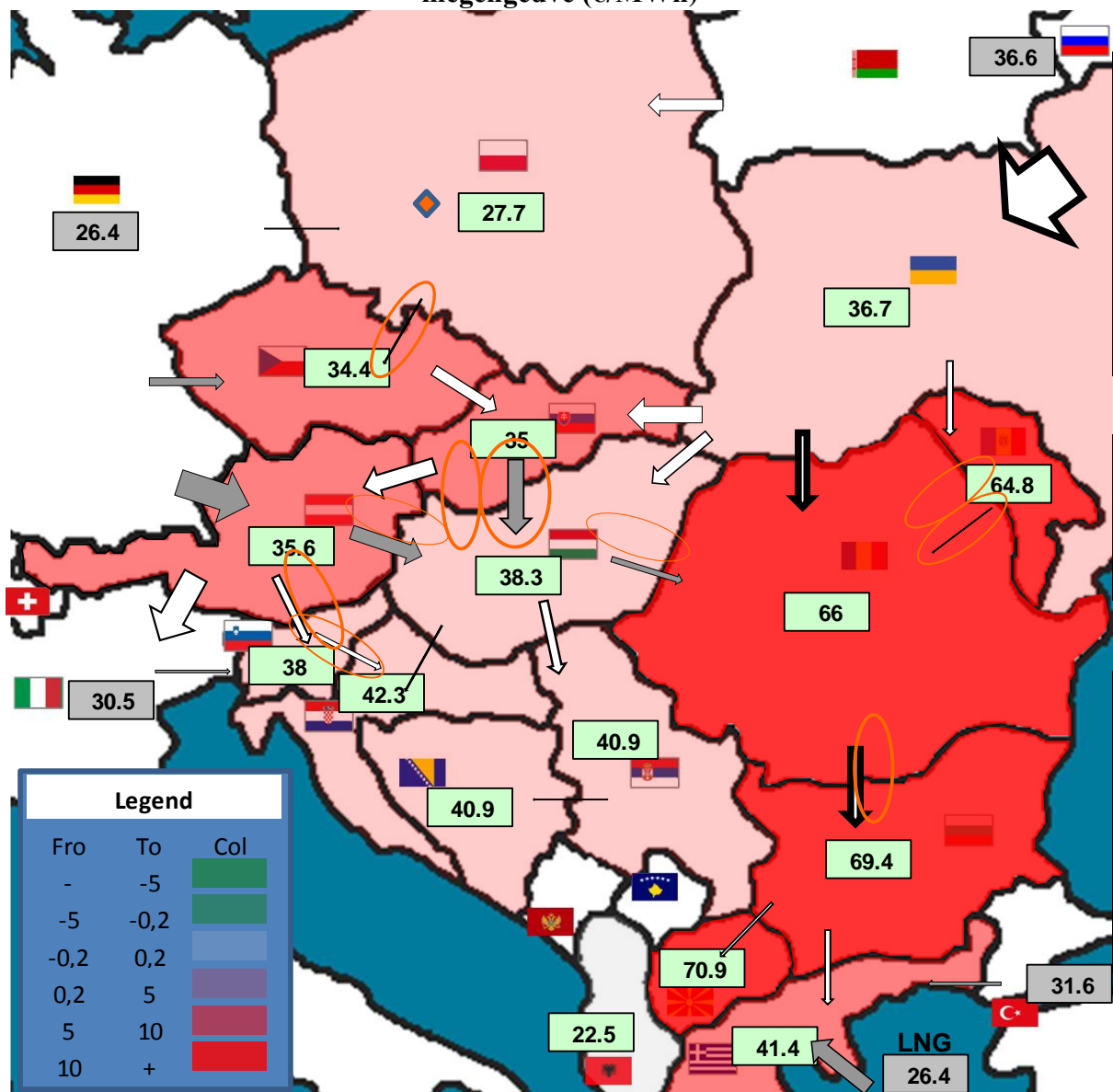
A januári régiós nagykereskedelmi árak árak zöld, a külső árak szürke mezőkben található. A nyilak a gázzállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyibe üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszsal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesethez képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

A térképes megjelenítés jól mutatja, hogy bár a forráskiesés az egész régióra hatással van, a krízis különböző mértékben sújtja a régió országait. A legnagyobb árváltozást (ami a

valóságban jelentős fogyasztáskorlátozási intézkedéseket von maga után) Románia, Moldova, Bulgária és Macedónia szenved el. Magyarországon a januári nagykereskedelmi ár 32,8-ról 37,4-re, azaz 4,6 €/MWh-val emelkedik, az éves árszintben ez 1,7€/MWh-s emelkedést jelent. A krízissituációban a szlovák magyar vezeték kihasználtsága 100%-ra emelkedik, azaz a nyugati piacokról érkeznek a kapacitások maximumáig gázmennyiség.

A 3 bcm-es LTC-vel backhaul feltételezést megengedve

8. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak 3 bcm LTC-vel jellemezhető ESZ+ versenypiaci modell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh)

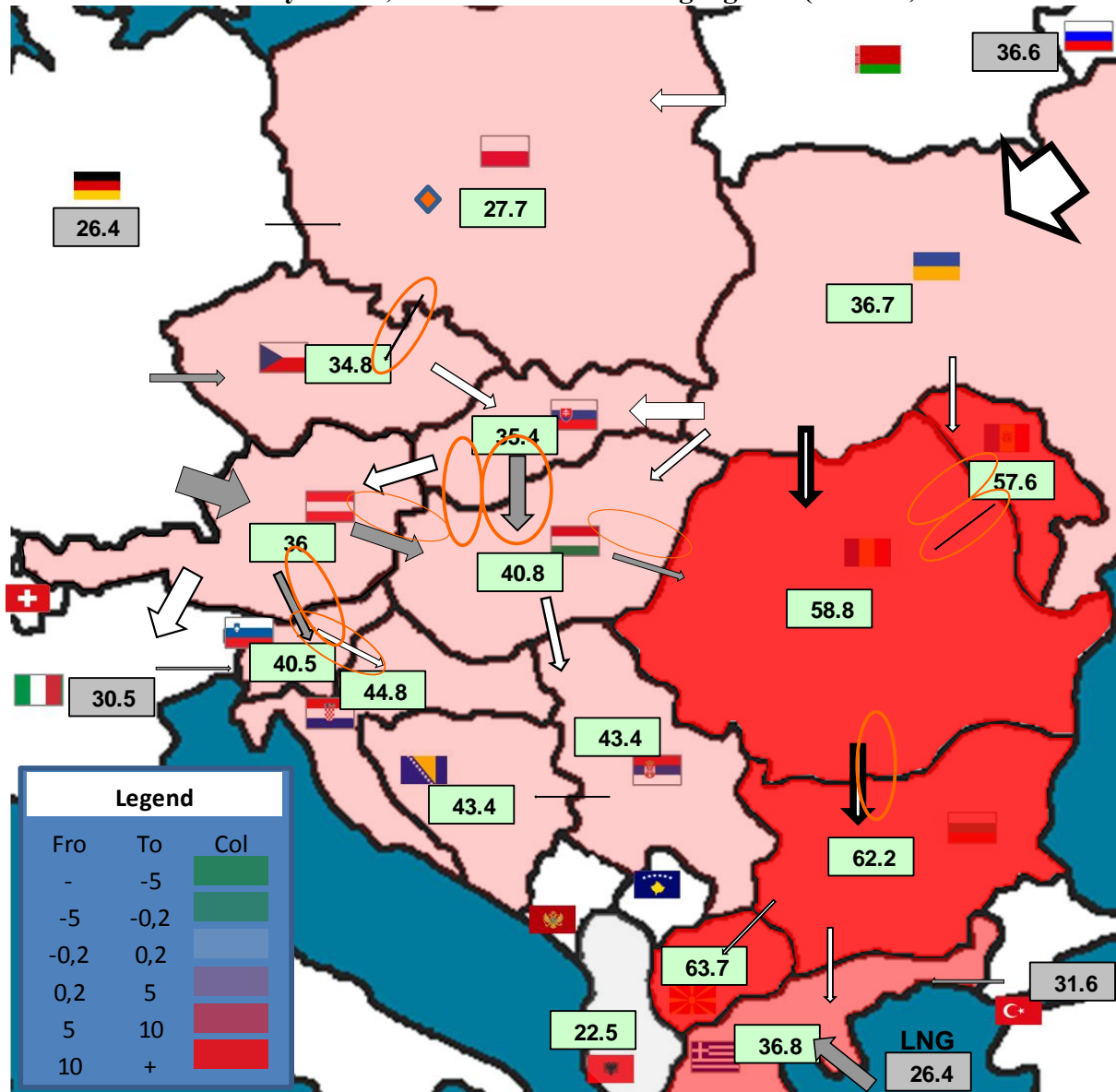
A januári régiós nagykereskedelmi árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázzállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak

jelölve, amennyibe üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesethez képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

Az eredmény régiós szinten hasonló az előbbiekhöz, a magyarországi januári árak viszont ebben az esetben enyhén (0,6 Euróval) emelkednek a normál (forráskiesés nélküli) eset januári áraihoz képest, ami éves szinten 0,3 €/MWh-t jelent. **Magyarországra ebben a helyzetben lényegesen kisebb az ukrán irányú forráskorlátozásnak hatása**, tehát ebben a szcenárióban az ellátásbiztonság nagyobb, mint a 8 bcm LTC-re épül domináns nagykereskedői modellben. Ennek az az oka, hogy a 3 bcm LTC mellett a legnagyobb a tárolók feltöltöttsége, így a válsághelyzetben jobban tud reagálni a piac.

0 bcm LTC backhaul szállítást megengedve

9. ábra: Ukrán irányú 30%-os forráskiesés mellett kialakuló januári nagykereskedelmi földgázárak dedikált LTC szerződés nélkül jellemezhető nagykereskedelmi versenymodell, backhaul szállítást megengedve (€/MWh)

A januári régiós nagykereskedelmi árak zöld, a külső árak szürke mezőkben találhatóak. A nyilak a gázszállítás irányát jelölik, a nyilak szélessége és vastagsága a mennyiséggel arányos. A vastag keretű nyilak ötszörös mennyiséget jelentenek. A szürke nyilak jelölik, ha egy vezeték teljes kapacitáson működik. Az új vezetékek narancssárga karikával vannak jelölve, amennyibe üresek, ez azt jelenti, hogy a vezetéket nem használják (kétirányúsítás esetén gyakori, amikor a vezeték megépítését ellátásbiztonsági szempont indokolta csupán). Az új tárolók narancssárga rombuszsal kerülnek a térképre. Az ország színezése piros, ha a 8 bcm LTC alapesethez képest növekszik az ár, zöld, ha csökken.

Dedikált magyar LTC szerződés megkötése nélkül a januári magyar árakban az ukrán irányú szállítás korlátozása 0,4 €/MWh-s emelkedést hoz, ami éves szinten 0,1 €/MWh-t jelent. A modellezési eredmény alapján ennek a scenáriónak az ellátásbiztonsági eredménye hasonló, mint a 3 bcm orosz LTC esetnek.

Az ellátásbiztonsági futtatások árhatásainak összefoglalása az alábbi táblázatban látható:

4. táblázat a 30%-os ukrán forráskieséssel modellezett krízishelyzet nagykereskedelmi árhatása a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben

nagykereskedelmi ár	8 bcm bh	3 bcm bh	0 bcm bh
HU éves SOS (€/MWh)	32.7	35.8	38.4
HU éves normál (€/MWh)	31.0	35.5	38.3
HU januári SOS (€/MWh)	37.3	38.3	40.8
HU január normál €/MWh	32.8	37.7	40.5

Az ellátásbiztonsági futtatások jóléti eredményei

Hasonlóan a normál működés esetében végzett jóléti vizsgálatokhoz, az ukrán vezetéken feltételezett januári szállítási mennyiség korlátozása esetére (SOS futtatás) is elvégeztük a jóléti vizsgálatot. A 8bcm LTC szerződés esetén (domináns nagykereskedői modell) végzett SOS futtatás volt itt is a referencia, az ebben a helyzetben tapasztalt jóléthez képesti változásokat foglaljuk össze a másik két (0 és 3 bcm LTC) feltételezés esetére. Az eredmények (mivel a válság hatásai csak januártól márciusig okoztak változást a normál helyzethez képest) ugyanazok, mint a normál esetben: a 3 bcm LTC mellett (szabályozott ESZ+ versenypiac) a legkedvezőbb a magyar és a régiós összjólétben bekövetkező változás, aminek a nyertesei a hosszú távú szerződés tulajdonosa és a szállító hálózat üzemeltetője, míg a fogyasztók jóléti veszteséget szenvednek el a 8 bcm esethez képest.

A modellalternatívák HUB szerepre való hatásának vizsgálata

A regionális hub szerep vizsgálatára (pl. az általánosan használt Churn rate megragadására, ti. hogy a gáz leszállítása előtt hányszor cserél gazdát) a modell kevésbé alkalmas. Mivel a regionális hub szerep kialakulásának szükséges, de nem elégséges alapfeltétele, hogy az infrastruktúrán minél nagyobb gázmennyiség váljon elérhetővé, és ezeket az eredményeket a modell számítja, mi ebből a szempontból hasonlítjuk össze a modellalternatívákat. A három modellalternatíva modellezésének eredményei a szállítói infrastruktúra kihasználtságára vonatkozóan az 5. táblázat tartalmazza összefoglalóan, míg a tárolói infrastruktúra kihasználtsága az 6. táblázatban található.

5. táblázat: A magyar szállító vezetéken folyó gáz mennyisége (mcm)

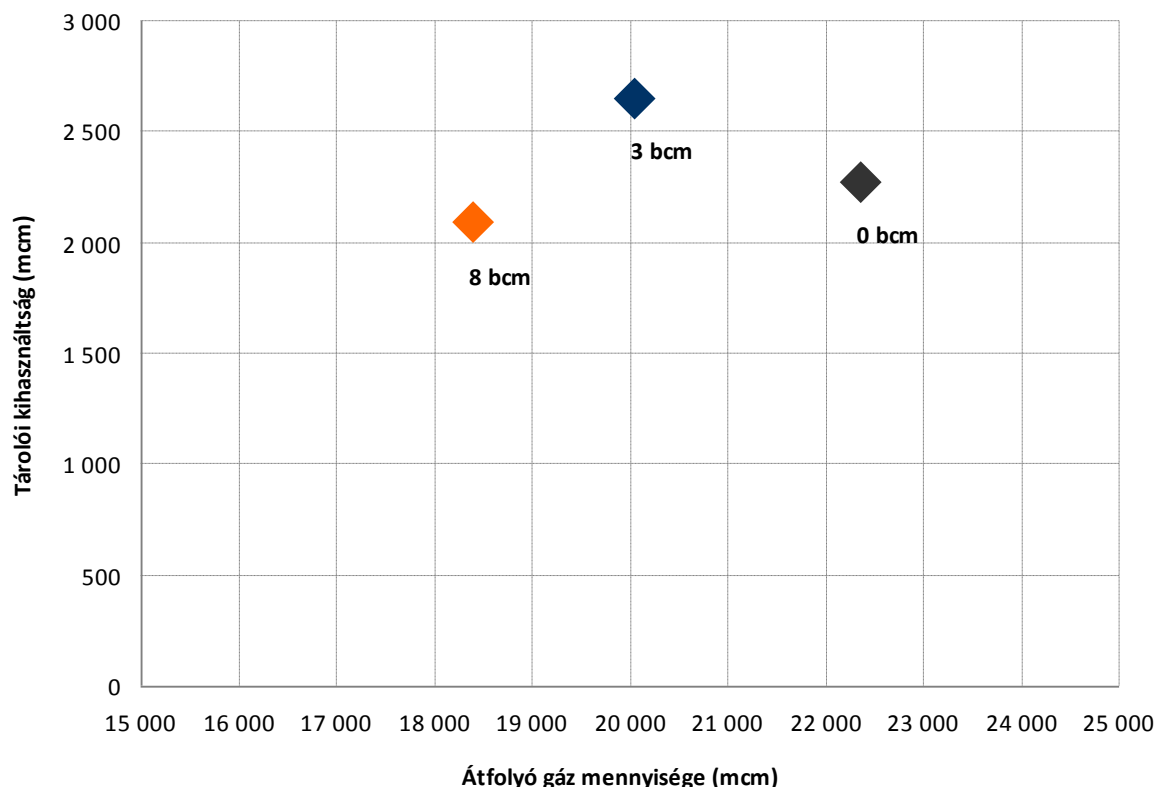
Gázáramlás	8 bcm bh	3 bcm bh	0 bcm bh	8bcmss	3bcm SS	0 bcm SS
AT-HU	4 438	4 438	4 438	4 438	4 438	4 438
HU-HR	1 470	690	701	1 470	775	702
HU-RO	1 019	778	0	940	674	0
HU-SB	3 635	3 589	3 586	3 635	3590	3 586
UA-HU	7 829	5 549	4 668	7 829	5588	4 669
SK-HU	3 977	5 001	4 996	3 898	5 001	4 996
HU (total)	22 368	20 045	18 390	22 211	20066	18 391
Déli áramlat tranzit (mcm)	0	0	0	8 925	8 925	8 925

6. táblázat: A tárolói kihasználtság az egyes modellváltozatoknál (mcm)

Betárolás és kitárolás	8 bcm bh	3 bcm bh	0 bcm bh	8bcm ss és bh	3bcm SS	0 bcm SS
HU (mcm)	2 274	2 649	2 095	2 274	2682	2 556

Az eredmények vizuális megjelenítésére a következő ábrán szemléltetjük, hogy a nagyobb mennyiségű LTC szerződés megkötése hogyan befolyásolja a tárolói kihasználtságot és a szállítóvezeték kihasználtságát. Az ábrán megfigyelhető, hogy a szállítási mennyiség növekedése a nagymennyiségű kötelező átvétellel ugyan a 8 bcm-mel jellemzett domináns nagykereskedelmi modell esetében a legnagyobb, de ez a szállítói vezeték kihasználtság ugyanakkor a piaci szereplőket a tárolók kisebb használatára ösztönzi. Ezt a (nem lineáris) hatást érdemes szem előtt tartani az infrastruktúra árszabályozásának és a regionális hub szerepet kialakítását segítő szabályozói ösztönző rendszer kialakításakor.

10. ábra: Az infrastruktúra kihasználtság a 0 bcm LTC-vel vizsgált versenyzői nagykereskedelmi modellben, a 3 bcm LTC-vel vizsgált Esz+versenypiac modellben és a 8 bcm LTC-vel vizsgált domináns nagykereskedelmi modellben

Összefoglalás

A legfontosabb modellezési eredmények számszerű összefoglalása az alábbi táblázatban található:

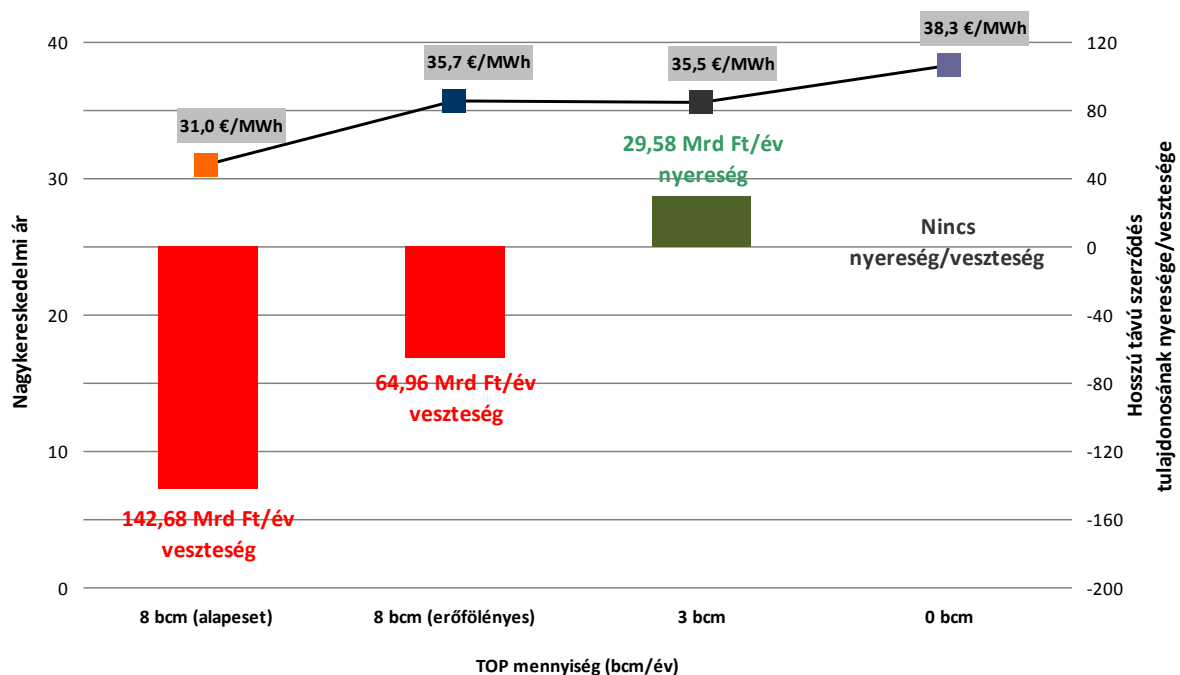
7. táblázat: A legfontosabb modellezési eredmények összefoglalása

Magyarország	mértékegység	8 bcm bh alap	8 bcm bh erőfölényes	3 bcm bh	0 bcm bh
Éves nagykereskedelmi ár	€/MWh	31.0	35.7	35.5	38.3
Jóléti változás a 8 bcm-hez képest	millió €	0	-120	298	-126
Krízissituációban januári árak változása	€/MWh	4.6	nem vizsgáltuk	0.6	0.4
Tárolói készlet	mcm	2 274	nem vizsgáltuk	2 649	2 095
Gázáramlás	mcm	22 368	nem vizsgáltuk	20 045	18 390

A modellezési eredmények fő tanulságai a következők:

Normál gázellátási körülmények között a 8 bcm LTC-t feltételező domináns nagykereskedői modell esetében a legalacsonyabb a kialakuló nagykereskedelmi piaci ár. A fogyasztók

számára ez ugyan kedvező, de a hosszú távú szerződés birtokosa **évi 143 milliárd forint veszteséget** szenved el. Ebben a modellben fennáll annak a veszélye, hogy a domináns szereplő a nyugati irányú határkeresztező kapacitások lekötésével próbálja az importversenyt korlátozni, hogy saját veszteségeit csökkentse. Ezt a valószínűsíthető magatartást (8bcm LTC erőfölényes eset) vizsgálva kijelenthető, hogy a domináns nagykereskedői modell azzal a komoly kockázattal jár, hogy az eredeti modelleképzéshez képest jóval magasabb ár és a hosszú távú szerződésen keletkező továbbra is jelentős, évi 65 milliárd forintos veszteség együttesen hatalmas (-120 millió Euró) jóléti veszteséget okoz az eredeti modellváltozathoz képest.

A jóléti szempontú vizsgálat eredményeképpen **Magyarország összjóléte** (mely a fogyasztók, termelők, tárolói és szállítói üzemeltetők és a hosszú távú szerződés tulajdonosának jóléteiből adódik össze) a 3 bcm LTC-t feltételező **szabályozott ESZ + versenypiac modell esetben a legnagyobb**. Ekkor ugyan a fogyasztók az áremelkedés hatására veszítenek a jólétükből a 8 bcm LTC-vel rendelkező domináns nagykereskedői alapmodellhez képest, de ezt a veszteséget ellensúlyozza a többi szereplő jólétének növekedése, ami a hosszú távú szerződés tulajdonosa esetében a szerződésen elszenvedett veszteségek nyereségbe fordulásának köszönhető. Ez a nyereségessé válás ugyan a fogyasztók jólétének kárára valósul meg, de míg mindez a fogyasztói többlet 3,2%-os csökkenésével jár, addig a hosszú távú szerződésen a 432 millió euró/év veszteség helyett 102 millió euró/év nyereség keletkezik.

Az ESZ + versenypiac esetben a gázfogyasztók és nem az egész társadalom (a költségvetésen keresztül) finanszírozza a gázbeszerzés költségeit, és a szerződésen keletkező nyereség

(amennyiben állami tulajdonú vállalatról van szó) részben vagy egészben a rászoruló gázfogyasztók támogatására fordítható.

A szabályozott ESZ + versenypiac modell mellett szól az is, hogy a tárolók kihasználtsága ebben az esetben a legnagyobb, ami ellátásbiztonsági krízishelyzetben kedvező alkalmazkodási képességet biztosít a piacnak; a 3 bcm LTC mellett az ukrán irányú kapacitáskorlátozás hatására sem emelkedtek meg jelentősen a januári árak.

A gázáramlás a 8 bcm LTC mellett (a domináns nagykereskedői modell) a legnagyobb a magyar szállítóvezetéken, ez azonban nem a klasszikus hub szerep javulásából adódik (a forgalomművekedés nem a nagyobb kereskedelem következménye), hanem abból, hogy a túlkötött LTC szerződés kötelezően átveendő mennyiségét a nagykereskedő csak veszteséggel képes továbbértékesíteni a szomszédos piacokon.

FÜGGELÉKEK – 2. A RÉGIÓS GÁZTÁROLÓI PIAC JELLEMZŐI

A függelék tartalma

A hazai tárolók alapvető jellemzői	2
Tárolói fejlesztések a közelmúltban	3
A földgázfogyasztás csökkenése	5
A stratégiai tároló	6
A hozzáférés módja	8
A térség tárolói piacai.....	9
Tárolói díjak a régióban.....	12
A tárolói piaci koncentráció és a hozzáférés módjának szabályozása.....	16
A tárolók kihasználtsága.....	18

Ábrajegyzék

<u>1. ábra: Magyarország napi gázfogyasztása és a tárolókból felhasznált gáz</u>	3
2. ábra: A magyar tárolók mobilgáz-kapacitásának alakulása	4
3. ábra: A tárolói kapacitás és mobilgáz-készlet alakulása 2009-2012 (a stratégiai készletek nélkül).....	5
4. ábra: A stratégiai tároló mobilgáz készleteinek alakulása az NFM rendeletek tükrében.....	6
5. ábra: A stratégiai gáztároló kitárolása, 2010-2012.....	7
6. ábra: A biztonsági készletezési díj (tagi hozzájárulás) mértékének alakulása és becslült nagysága 2013-ra.....	8
7. ábra: Tárolók elhelyezkedése a szomszédos országokban	10
8. ábra: Magyarország és a környező országok mobilgáz-kapacitása és fejlesztései.....	11
9. ábra: Régiós tárolói díjak	13
10. ábra: Szállítói tarifák 80%-os load factor és különböző lekötések mellett	14
11. ábra: A magyar tárolók versenyképessége a Ft/€ árfolyam alakulása mellett	16
12. ábra: A térség tárolóinak töltöttsége 2012 októberében.....	18

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A hazai tárolókban elérhető mobilgáz-kapacitás, ki-és betárolás (2012. december).....	2
2. táblázat: Tárolói igény a régióban.....	12
3. táblázat: A szállítás és a tárolás díjai három lehetséges útvonalon, €/MWh.....	15
4. táblázat: A mobilgáz-kapacitás alapján számolt koncentráció (HHI) a régiós országokban.....	17
5. táblázat: Hozzáférési rezsimek és stratégiai tárolás	17

A hazai tárolók alapvető jellemzői

2012. végén Magyarországon 6,3 milliárd m³ mobilgáz-kapacitással bíró földgáztároló üzemelt, ezek kivétel nélkül kimerült gázmezőkön létesített tárolók. A tárolói piac nagyobbik részét, közel 70%-át (4,43 milliárd m³) az E.ON Földgáz Storage birtokolta, a fennmaradó 30%-on a MOL és a Magyar Szénhidrogén Készletező Szövetség (MSZKSZ) osztozott. A MOL a 2009-ben épült 1,2 milliárd m³ kapacitású stratégiai gáztárolót bővítette 1,9 milliárd köbméterre, így technikailag 700 millió m³ kereskedelmi kapacitással rendelkezik. A stratégiai készleteket az MSZKSZ kezeli.

1. táblázat: A hazai tárolókban elérhető mobilgáz-kapacitás, ki-és betárolás (2012. december)

	Mobilgáz-kapacitás (mcm)	Betárolás (mcm/nap)	Kitárolás (mcm/nap)
Pusztaderics (E.ON)	340	2,9	3,1
Zsana (E.ON)	2 170	17	28
Kardoskút (E.ON)	280	2,35	3,2
Hajdúszoboszló (E.ON)	1 640	11,5	20,8
Szőreg-1 (MMBF)	1 900	12,7	25
Összesen	6 330	46,45	80,1

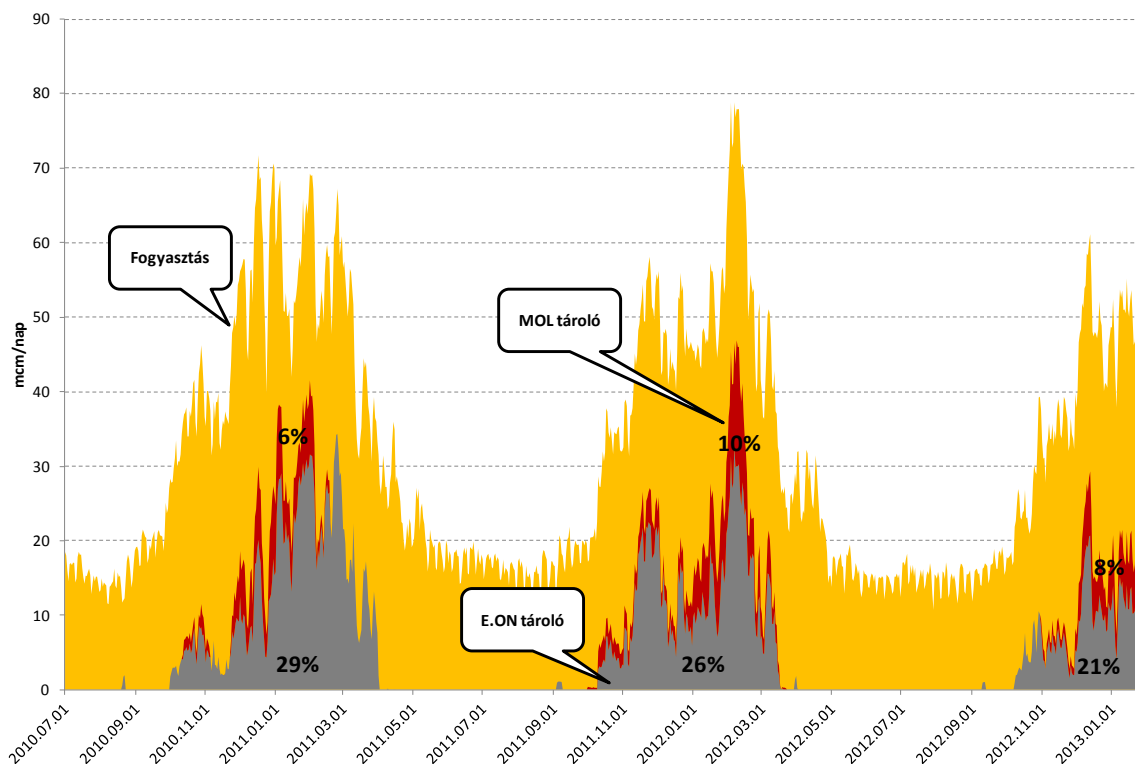
forrás: E.ON Gas Storage, Magyar Energetikai Hivatal

A magyar kapacitások nagyságát jól érzékelteti, hogy 2010/2011 tele óta a hazai napi fogyasztás egyszer sem haladta meg a 80 millió m³-t. Azaz a napi hazai fogyasztás bármiféle korlátozás nélkül fedezhető volna a tárolókból, ha a stratégiai tároló kapacitásait is figyelembe vesszük.

Habár az importforrások kieséséből fakadó vészhelyzetek nem szokatlanok a gázpiacokon, a gáztárolók jellemzően mégis inkább a fűtési idény megnövekedett fogyasztását, illetve a rendkívül hőmérsékletfüggő gázfogyasztás napi ingadozásait fedezik. Egy átlagos fűtési

időszakban a fogyasztás harmadát nyújtják a tárolók. A jellemzően leghidegebb és legnagyobb gázfogyasztással bíró január-februári időszakban a fogyasztás több mint 40%-át adják a tárolók, de egyes napokon a fogyasztás fele a tárolókból származott. 2010-2011 fűtési időszakában a két tároló-üzemeltető (E.ON és MMBF) között a kitérítés 80-20%-os arányban oszlott meg, 2011-2012-re a szabályozási háttér változásai miatt ez az arány 60-40%-ra módosult.

1. ábra: Magyarország napi gázfogyasztása és a tárolókból felhasznált gáz

forrás: FGSZ.hu

Megj.: A százalékok a gáztárolókból kisajtott földgáz relatív nagyságát a fűtési idény teljes fogyasztásához viszonyítják. A 2012-2013 téli érték azért annyival alacsonyabb a 2010-2011 és 2011-2012 téli értékeknél, mert a február havi fogyasztás – ahol a gáztárolók a leginkább kihasználtak – még nincs beleszámítva.

A földgáztárolókat 2000-tól a MOL Földgáztároló Részvénytársaság üzemeltette. 2006-ban az összes tárolót megvásárolta az E.ON Ruhrgas és megalakította az E.ON Földgáz Storage ZRt.-t. 2012 telén a magyar állam az MVM-en keresztül kezdeményezte a tárolók visszavásárlását, amiről szándéknyilatkozatot is aláírtak.

Tárolói fejlesztések a közelmúltban

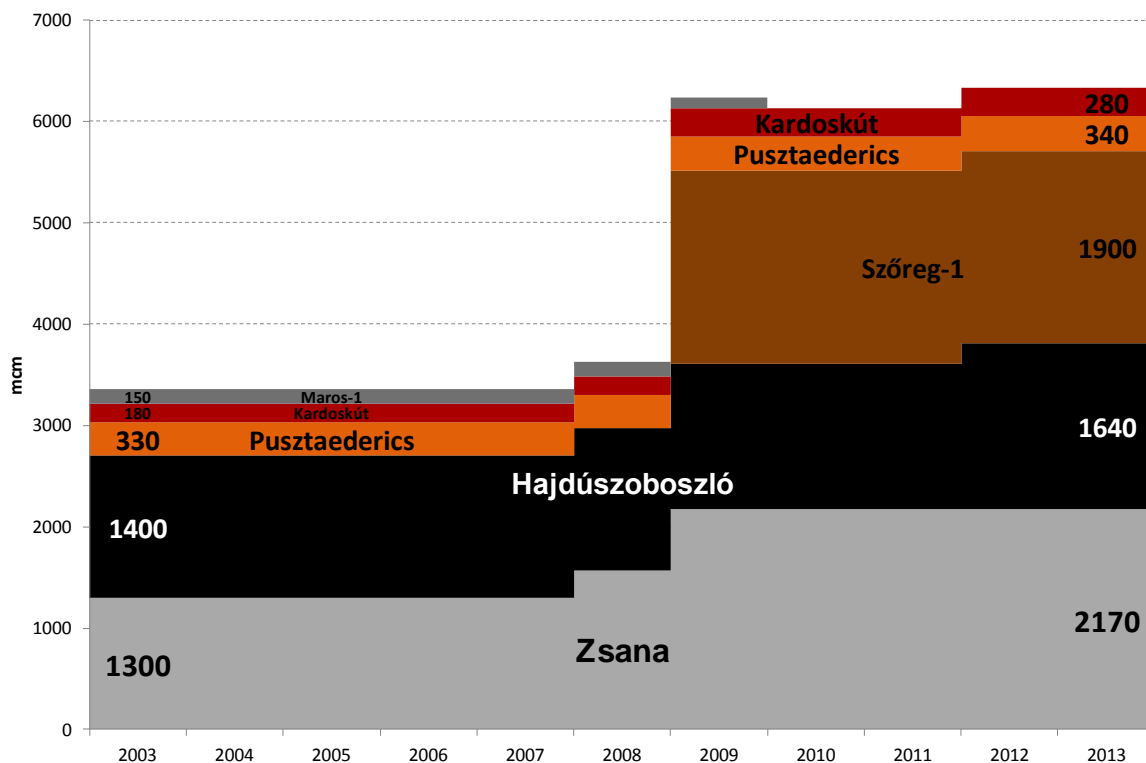
A hazai tárolói kapacitások jelentős bővítéseken estek át az elmúlt években. A 2006-os felvásárlást követően az E.ON racionalizálta portfolióját: 2008-ban és 2009-ben két lépcsőben (összesen 870 millió m³-rel) bővítette a zsanai tárolót és fokozatosan lezárta a Maros-1

tárolót. Emellett 100 millió m³-rel növelte Kardoskút mobilgáz-kapacitását. 2012-ben 200 millió m³ párnagázt minősített mobilgázzá a Hajdúszoboszlói kútban.

Az E.ON tárolói mellett 2009-ben jelent meg versenytársként a szőregi tároló. A tároló 1 200 millió m³ stratégiai és 700 millió m³ kereskedelmi készlettel indult.

Összességében 2003 óta a tárolói mobilgáz-kapacitások közel duplájukra nőttek – 3,3 milliárd m³-ről 6,3 milliárd m³-re.

2. ábra: A magyar tárolók mobilgáz-kapacitásának alakulása

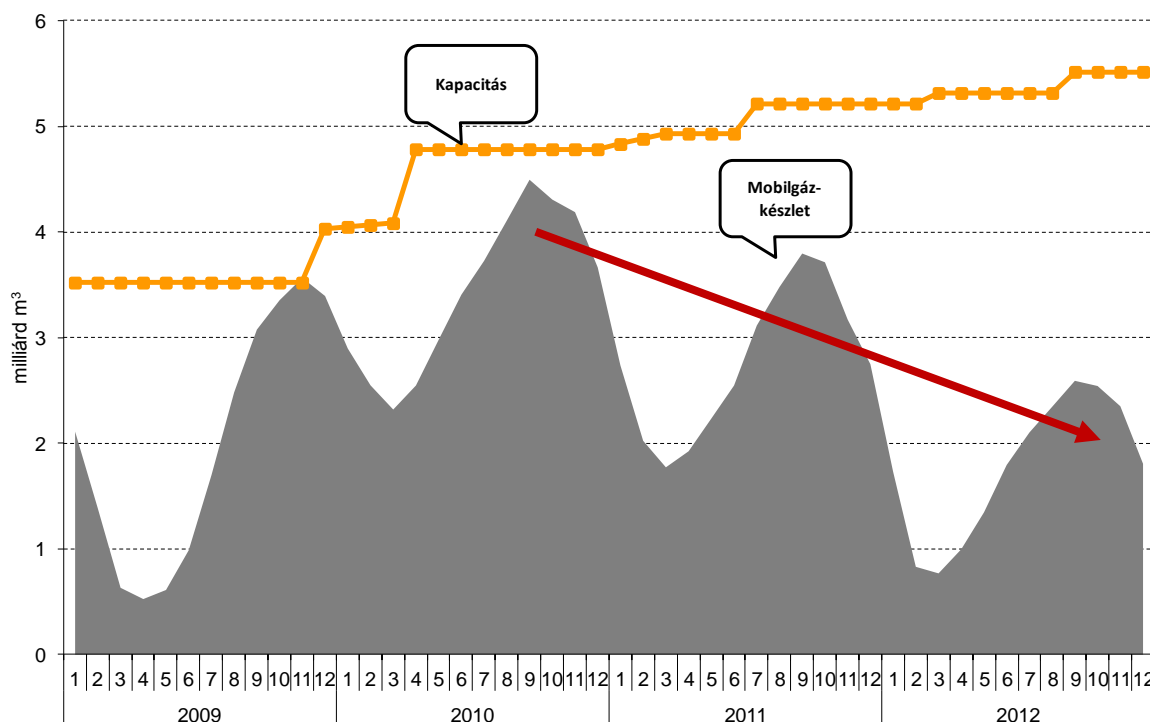

forrás: E.ON Storage, Magyar Energetikai Hivatal határozatai

A mobilgáz-kapacitások mellett meghatározó a ki-és betárolás nagysága. A kapacitásbővítéssel párhuzamosan értelemszerűen ezeket is fejlesztette a tároló-üzemeltető.

A tárolók kihasználtsága ugyanakkor az elmúlt években egyre jobban csökkent – míg 2009 októberében a kereskedelmi tárolók majdnem teli voltak, 2012 októberében a kihasználtságuk 50%-ig csökkent. A fűtési szezon kezdetén tárolt gáz nemcsak relatív, hanem abszolút értelemben is a 2011 és a 2010 évi érték alatt maradt, 2012-ben közel 1,7 milliárd m³-rel kevesebb földgáz volt a kereskedelmi tárolókban.

3. ábra: A tárolói kapacitás és mobilgáz-készlet alakulása 2009-2012 (a stratégiai készletek nélkül)

forrás: FGSZ, REKK számítás

Ennek oka a földgázfogyasztás csökkenésében és a stratégiai tárolót érintő szabályozás változásában keresendő.

A földgázfogyasztás csökkenése

A földgázfogyasztás tárolói keresletet érintő szegmense az erős szezonalitással bíró szektorok fogyasztása. Ilyen a lakosság, a szolgáltató szektor és az erőművi termelés (kapcsolt erőművek) fogyasztása. A lakosság fogyasztását nagyban magyarázza a hőmérséklet és az ebből származtatott napfokszámok (heating degree days) alakulása. A lakossági fogyasztás 2011-ben 2008-hoz viszonyítva abszolút értékben 700 millió m³-rel csökkent, ez a lakossági fogyasztás közel 20%-a. Még szembetűnőbb a változás, ha figyelembe vesszük, hogy 2011-ben és 2010-ben jóval hidegebbek voltak a telek, mint 2008-ban. A hőmérséklettel korrigált veszteség (azaz a hőmérséklet által indokolt gázfogyasztás és a tényleges gázfogyasztás különbsége) 1,1 milliárd m³ volt 2010-ben és 1,4 milliárd m³ 2011-ben.

Az erőművi fogyasztás szintén számottevően visszaesett, 2008-hoz viszonyítva a 2009-2011 években 1-1,5 milliárd m³-rel csökkent. A szolgáltató szektor fogyasztása kis mértékben nőtt.

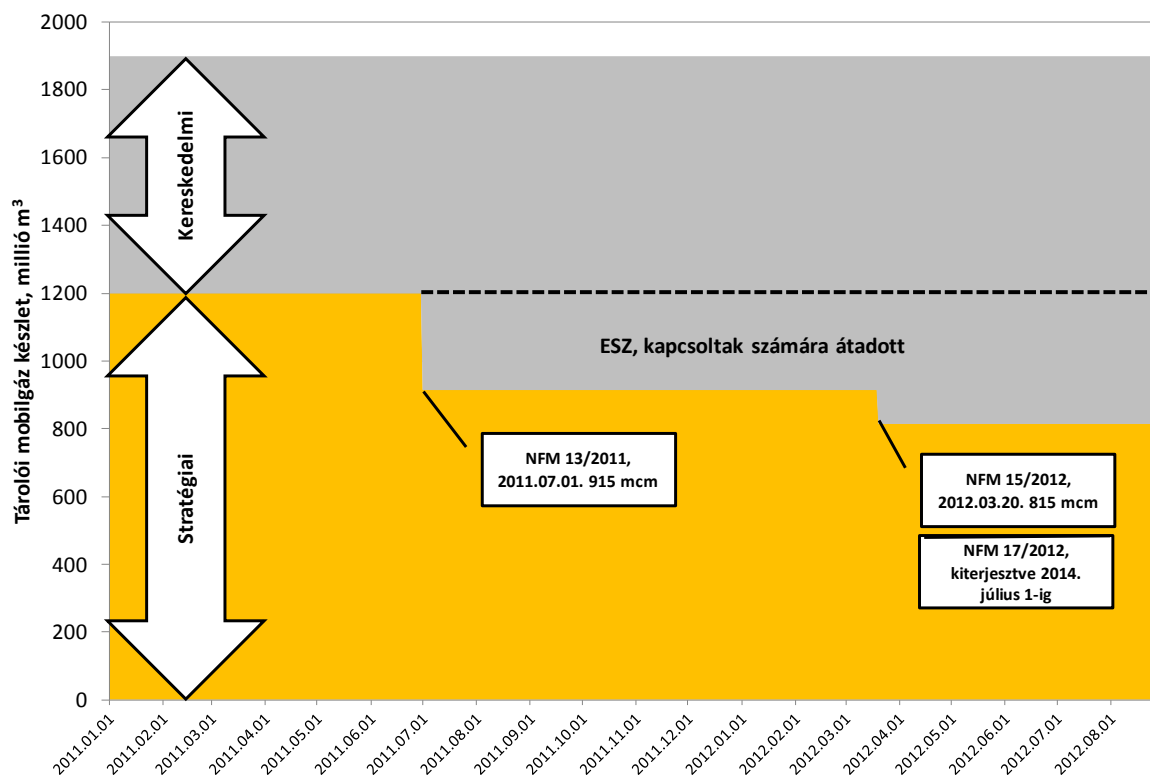
A gázfogyasztás a 2010-2011 években 2008-hoz viszonyítva 1-1,8 milliárd m³-rel volt alacsonyabb. Ez a fogyasztáscsökkenés 200-450 millió m³ tárolói igénycsökkenést jelent.¹²

Összességében elmondható, hogy a magyar tárolói piac jelenleg túlzott kapacitásokkal bír: a gazdasági válság kezdetére elkészült tárolói fejlesztéseket egy, a jelenleginél jóval nagyobb gázfogyasztásra, jóval kedvezőbb gazdasági növekedésre méretezték. Ezért figyelhettünk meg az elmúlt években kiugróan alacsony tárolói kihasználtságot.

A stratégiai tároló

Az 1,2 milliárd m³-rel megépült szőregi stratégiai tároló jelentős befolyással bír a hazai tárolói piacra. A tárolói piacra és az E.ON tárolói keresletére kedvezőtlen hatást gyakorolt a stratégiai gáztároló bizonyos kapacitásainak átminősítése. 2011-2012-ben a Nemzeti Fejlesztési Miniszter rendeleteivel 100 millió m³ stratégiai készletet juttatott egyetemes szolgáltatóknak és 200 millió m³-t kapcsolt termelőknek. 2012-ben további 100 millió m³-t utaltak a közintézményeknek. A mobilgáz-kapacitásokhoz importkapacitásokat is rendelt a szabályozás, a hatályos NFM rendelet szerint a 2014/2015 gázév kezdetéig ebben a szerkezetben fog működni a tároló.

4. ábra: A stratégiai tároló mobilgáz készleteinek alakulása az NFM rendeletek tükrében

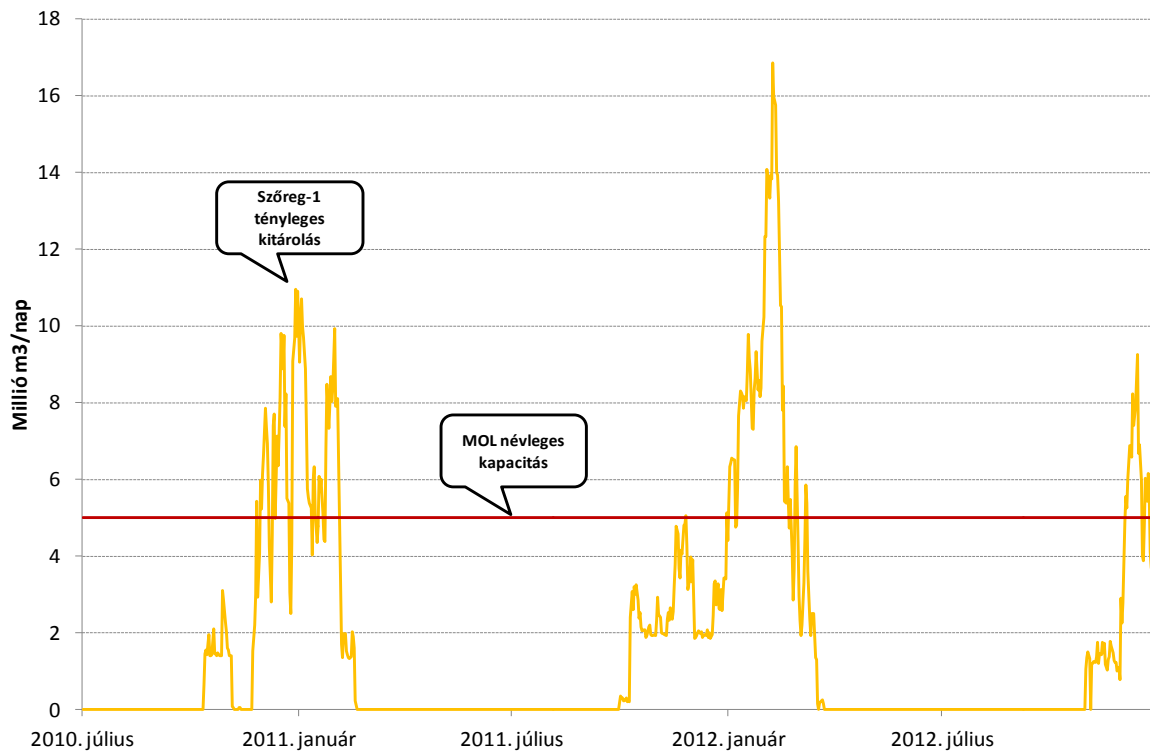

forrás: Magyar Közlöny

¹² A tárolói gáz az éves fogyasztás 20-25%-át fedezi, ezért adott fogyasztáscsökkenéshez 0,2-0,25-szeres tárolói igénycsökkenés társul.

A stratégiai tároló emellett számos egyéb anomáliát is okozott működése óta. A MOL névleges kitérési kapacitása 5 millió m³/nap, a stratégiai készletek további 20 millió m³/nap. Annak biztosítására, hogy a stratégiai tároló (amelynek létrehozásáról az ukrán-országi gázvita miatti magyar forráskiesés, és az ezzel előállt vészhelyzet után a parlament egyhangúan döntött) a piaci versenyt ne befolyásolja, a legtisztább megoldás az lenne, ha kivonnánk a kereskedelmi tevékenységből. Ugyanakkor a meglévő jelentős infrastruktúra kapacitás kihasználatlanul hagyása társadalmi szempontból nem tekinthető optimális megoldásnak, valamint ezzel sérülne az az elv, hogy a nem használt kapacitások a piacon is megjelenjenek. Éppen ezért a szabályozás lehetővé tette a stratégiai kitérési kapacitások másodlagos piacon való értékesítését. Az ebből származó bevételekkel az MSZKSZ csökkentheti a tagdíjakat, ilyen módon felelős gazdálkodással az ellátásbiztonság megőrzése mellett (hiszen a kapacitást vészhelyzetben a stratégiai tároló visszakapja) a fenntartás költségeit csökkenti. Ez az elv teljesen támogatható, feltéve, hogy a kapacitások másodlagos kereskedelmét transzparens módon hirdetik meg a tárolói üzemeltető honlapján. Ennek vizsgálata a szabályozó hatóság feladata. Tényadatokból látható, hogy kapacitások másodlagos kereskedelme gyakorlattá vált, a szőregi kitérés nagysága már a 2010-es tél folyamán meghaladta a 10 millió m³/napot, 2012 februárjában pedig a napi 17 millió m³-t is elérte.

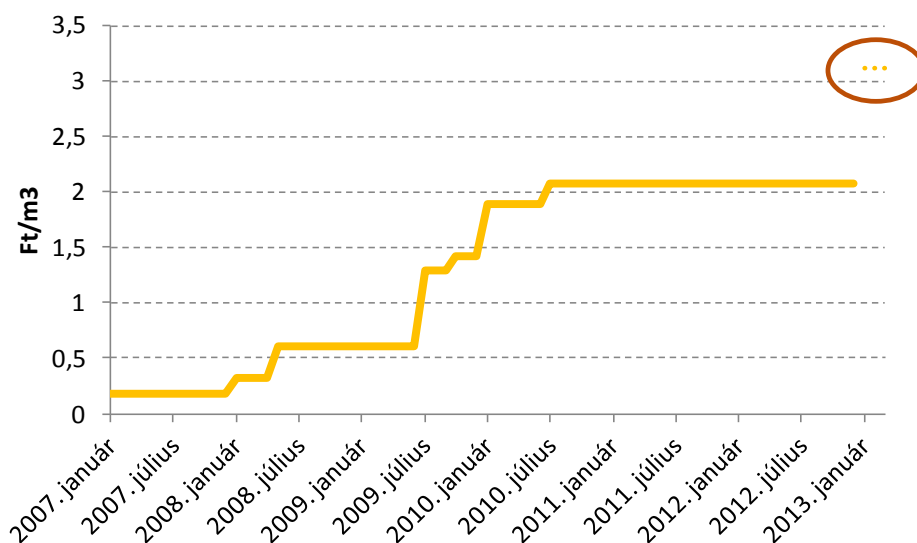
5. ábra: A stratégiai gáztároló kitérési kapacitása, 2010-2012

forrás: FGSZ

A tároló finanszírozása a földgázfogyasztók által forgalmi díjként fizetett tagi hozzájárulásból történik. A stratégiai készletek finanszírozásának költsége állandónak tekinthető (az MSZKSZ éves jelentései szerint évi 12-13 milliárd Ft), a csökkenő gázfogyasztás miatt azonban a változatlan költséget kisebb forgalomra kellett felosztani, így az évek során a kezdeti 0,5 Ft/m³-ról 2 Ft/m³ fölé emelkedett a tagi hozzájárulás mértéke. A 2013. januári rezsicsökkentés egyik eleme a biztonsági készletezési díj eltörlése az egyetemes szolgáltatásra jogosultak díjtételeiből. A lakosság részesedése a teljes gázfogyasztásból közel egyharmad rész, így a biztonsági készleteket továbbra is finanszírozó, egyetemes szolgáltatásra nem jogosult fogyasztók terhei tovább fognak nőni. Ez azt jelenti, hogy durván másfélszeresére kell növelni a többi rendszerhasználó díját ahhoz, hogy fedezni tudják a stratégiai készleteket. Mivel a földgáz biztonsági készletezését szabályozó 2006. évi XXVI. törvény szerint a stratégiai készletek a háztartási fogyasztók zavartalan ellátását szavatolják, meglehetősen visszas, hogy ez a fogyasztói réteg egyáltalán nem járul hozzá a biztonsági készlet a fenntartásához. Az egyetemes szolgáltatás ára így – a 2013. januári szabályozás szerint – az ellátásbiztonsági költségeket egyáltalán nem tükrözi.

6. ábra: A biztonsági készletezési díj (tagi hozzájárulás) mértékének alakulása és becsült nagysága 2013-ra

forrás: MSZKSZ éves jelentései, REKK becslés

A hozzáférés módja

Az infrastruktúrákhoz való hozzáférés szempontjából a harmadik csomag három fő hozzáférési módot különböztet meg.

1. Szabályozott hozzáférés (rTPA) esetén a hozzáférés módját, díjait a nemzeti szabályozó hatóság fekteti le. Szabályozott hozzáférés indokolt koncentrált piacszerkezet mellett, ahol a monopol vagy piaci erőfölénnyel bíró szereplő képes befolyásolni az árakat.

2. Kevésbé koncentrált piacszerkezet mellett nem indokolt a szabályozó beavatkozása, a hozzáférés lehet tárgyalásos (nTPA). A különböző tároló üzemeltetők transzparens módon, a vevővel együttesen kialakított áron értékesíthetik szabad kapacitásaikat. Fontos kiemelnünk, hogy ez a hozzáférési mód csak jól működő piacokon vezethető be.
3. Különleges esetekben a tárolók kivonhatók a harmadik feles hozzáférés alól (non-TPA) – erre példa a stratégiai készletezés igénye.

Jelenleg Magyarországon szabályozott a tárolókhöz való hozzáférés. A tárolói díjakat a Magyar Energia Hivatal határozza meg. A szabályozott hozzáférés oka a rendkívül koncentrált piacszerkezet. A mobilgáz-kapacitásokat tekintve a HHI koncentrációs index 6600 körül alakul.¹³ Amennyiben a releváns piacot nem a tárolói, hanem a rugalmassági piacként értelmezzük, a HHI index kis mértékben, 6200-ig csökken. A piac koncentrálttsága így is igen magas, ami indokolja a szabályozott hozzáférést.

Az E.ON tárolói üzletágának MVM általi megvásárlása semmiben sem módosítja a piac koncentrálttságát, csak a tulajdonos személye cserélődött. Önmagában a tulajdonosváltás nem indokolja a tárolói hozzáférési rendszer változtatását. Külön elemzést igényel annak vizsgálata, hogy az MMBF kaphat-e tárgyalásos hozzáférést.

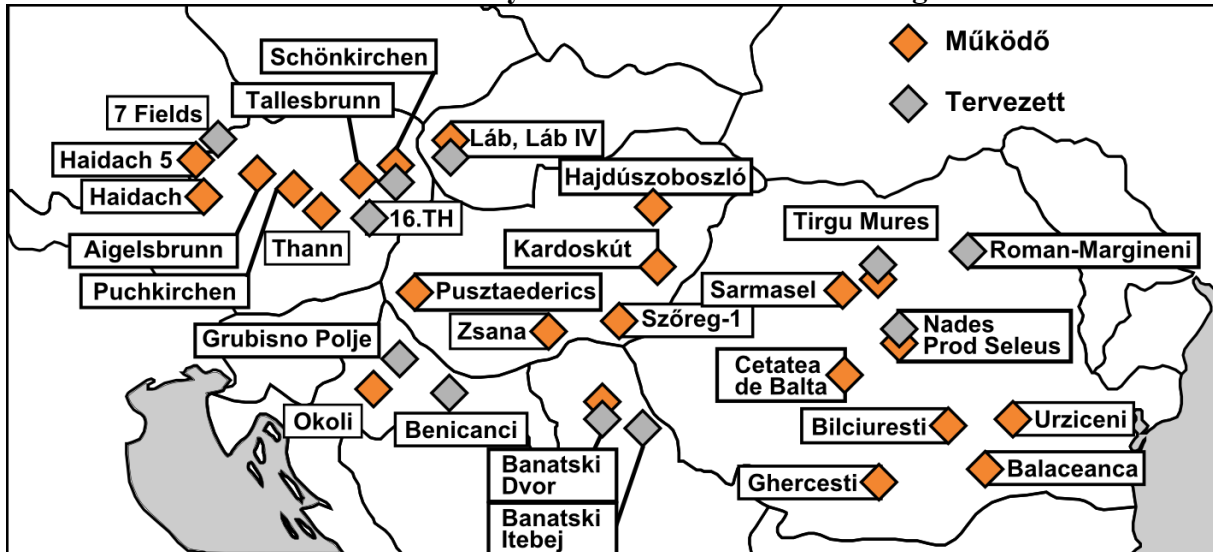
A térség tárolói piacai

A hazai tárolók versenyképességének megítéléséhez át kell tekintenünk a szomszédos országok tárolói kapacitásait, a hozzáférési rezsimeket és a hozzáférés díját. Leírásunkban Ausztria, Szlovákia, Románia, Szerbia és Horvátország tárolóit mutatjuk be.¹⁴

¹³ Az indexet a relatív piaci részesedések négyzetösszegeként számíthatjuk ki. A mutató 10 000 mellett veszi fel maximumát, 1800 feletti HHI értékek már koncentrált piacot jeleznek.

¹⁴ Nem taglaljuk Ukrajnát, mivel az ukrán piac tárolói kapacitásai egymagukban nagyobbak, mint a régiós tárolói mobilgáz-készlet, továbbá működésükben más logikát követnek, mint a szomszédos uniós tagállamok és a balkáni országok.

7. ábra: Tárolók elhelyezkedése a szomszédos országokban

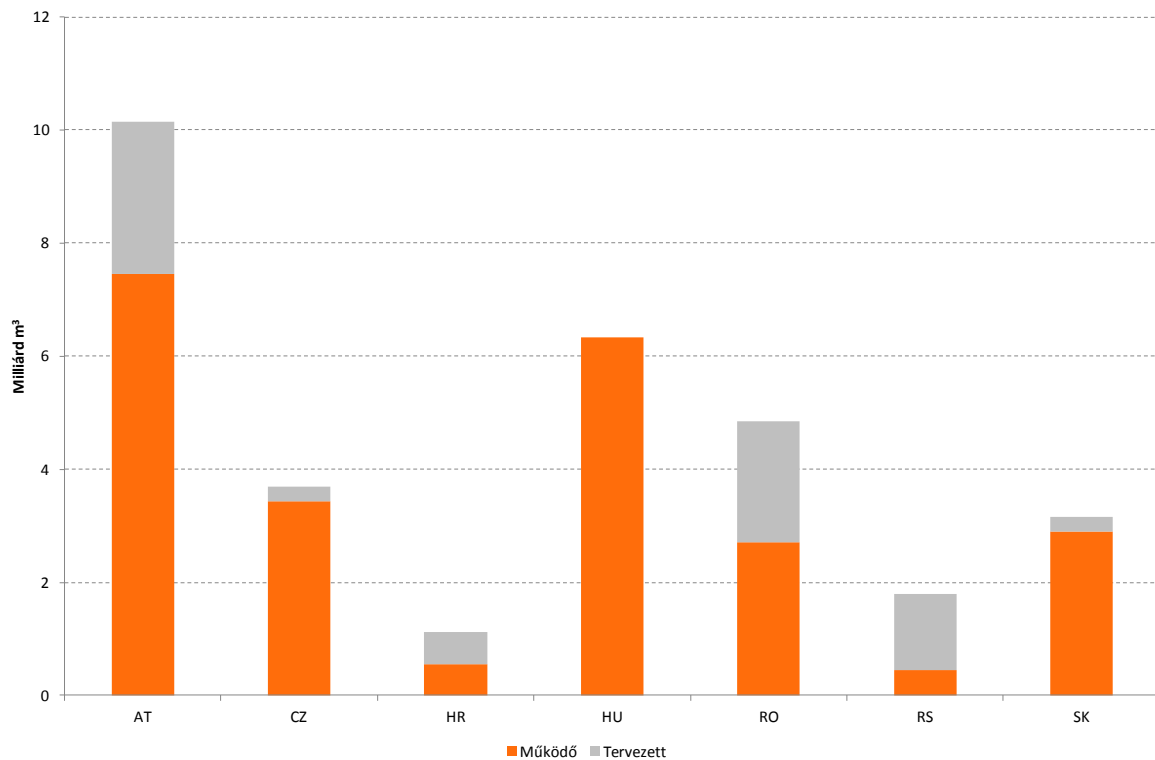

forrás: GSE, REKK gyűjtés

A szomszédos országokkal együtt 20 milliárd m³ mobilgáz-kapacitás áll a régió rendelkezésére, ez az éves fogyasztás 40%-át tudja fedezni. A kapacitások eloszlása ugyanakkor rendkívül egyenetlen: míg Ausztriában 7 milliárd m³ feletti tárolói készlet is elhelyezhető, úgy Horvátországban és Szerbiában alig 500 millió m³ a rendelkezésre álló mobilgáz-kapacitás. Szlovéniában egyáltalán nincs gáztároló, Horvátországban és Szerbiában pedig a kapacitások az éves fogyasztás 20%-át sem tudják biztosítani. Magyarország relatíve nagy mobilgáz-kapacitásokkal bír, így nem elképzelhetetlen az az üzleti modell, hogy a hazai gázkereslet csökkenése miatt kihasználatlan tárolói kapacitásokat külföldön értékesítsük. Ennek a piaca leginkább déli szomszédainknál képzelhető el.

Habár a magyar tárolói piacon nem várhatók fejlesztések az elkövetkező években, szomszédaink növekvő gázkereslettel és új tárolókkal számolnak. Jelenleg 7 milliárd m³-nyi tervezett tárolói kapacitásbővítésről tudunk, ez közel a működő kapacitások fele. Szlovénia kivételével minden szomszédunk tervez tároló építést. Szerbiában 2012-ben kezdte meg működését a nagyobb részben a Gazprom tulajdonában lévő Banatski Dvor tároló, ennek további bővítését és egy új tároló üzembehelyezését tervezi a Gazprom és a Srbijagas.

8. ábra: Magyarország és a környező országok mobilgáz-kapacitása és fejlesztései

forrás: ENTSO-G, GSE Europe, REKK gyűjtés

A tárolói igényt a kérdéses országok historikus adatai alapján határoztuk meg. A régió tárolót használó országai a fűtési időszakban a gázfogyasztás 26-30%-át biztosítják tárolókból, éves szinten ez a fogyasztás 20-24%-át jelenti. A tárolói igényt ezért a mobilgáz kapacitás és az éves fogyasztás arányában határoztuk meg, azaz a 20% alatti mobilgáz-kapacitással rendelkező országokat tárolóval nem elégségesen ellátottnak (piros), a 20-25% közötti aránnyal bíró országokat mérlegelendőnek (narancs), a 25% feletti tárolói kapacitással rendelkezőket tárolóval jól ellátottnak tekintjük (zöld).

2. táblázat: Tárolói igény a régióban

	Mobilgáz-kapacitás, mcm	Éves fogyasztás, 2010 (mcm)	Mobilgáz- kapacitás / éves fogyasztás
AT	7451	10180	73%
CZ	3432	9396	37%
HR	550	3262	17%
HU	6330	12164	52%
RO	2701	13370	20% ¹⁵
RS	450	2297	20%
SI	0	1069	0%
SK	2905	6205	47%

forrás: IEA, Eurostat, GSE 2012, REKK gyűjtés

A 2010 évi adatok alapján elegendő mobilgáz-kapacitás áll rendelkezésre Ausztriában, Magyarországon és Szlovákiában. Romániában a hazai termelés nagysága a jelenlegi tárolói kapacitásokkal együtt elegendő rugalmasságot nyújt. Nincs elegendő kapacitás Horvátországban, Szlovéniában és Szerbiában. Ezek tehát a potenciális piacok, ahol a magyar tárolói kínálat egy új beruházás versenytársaként jelenhet meg. A kérdés az, hogy a versenytársakhoz viszonyítva milyen áron kínálja a tárolói terméket a magyar tároló üzemeltető, illetve a szállítási díjtételekkel megnövelt tárolói díj versenyképes marad-e. A következő fejezetben ezért röviden áttekintjük a tárolói díjakat.

Tárolói díjak a régióban

A regionális földgáztárolók piacán rendkívül sok, árazásában és jellegében különböző tárolói terméket találunk. Az egyes termékek összehasonlítása sokszor még az adott országon belül sem egyértelmű, a régiós országok összevetéséhez pedig számos egyszerűsítéssel kell élnünk.

A térségben alkalmazott tárolói díjak alapvetően három fő kategóriába sorolhatók:

- i) *kapacitásdíj + forgalmi díj alapú díjszabás*: a vevő egyfelől megvásárolja a lekötött mobilgáz-kapacitást, majd a ki- és betárolt gáz után forgalmi díjat fizet. Ha egy adott tárolói termék költségét akarjuk számszerűsíteni, ebben az esetben a mobilgáz-kapacitásra egyszerűen rárakódnak a forgalmi díjak. Egységnyi mobilgáz-mennyiség árát tehát így határozhatjuk meg:
(mobilgáz kapacitás ára + kitárolás ára + betárolás ára)*lekötött mennyiség

¹⁵ Habár Romániában is alacsony a tárolók részesedése az éves fogyasztásból, a román hazai gáztermelés az éves fogyasztás 80%-át fedezi. A román termelés rugalmassága (havi szinten) 200 millió m³ volt 2011-ben. A termelés, az import és a tárolók együttes rugalmassága pedig elegendő a napi ingadozások kiegyenlítésére, nem kell további tárolói készletet lekötöni.

Ez a szabályozás jellemző Magyarországon és Romániában.

ii) *Kapacitásdíj alapú díjszabás*: mind a mobilgáz, mind a ki-és betárolás után kapacitásdíjat fizet a vevő. Ez azt jelenti, hogy a lekötött mobilgáz-kapacitást egy előre meghatározott rátával sajtolják be- és ki a tárolóból.

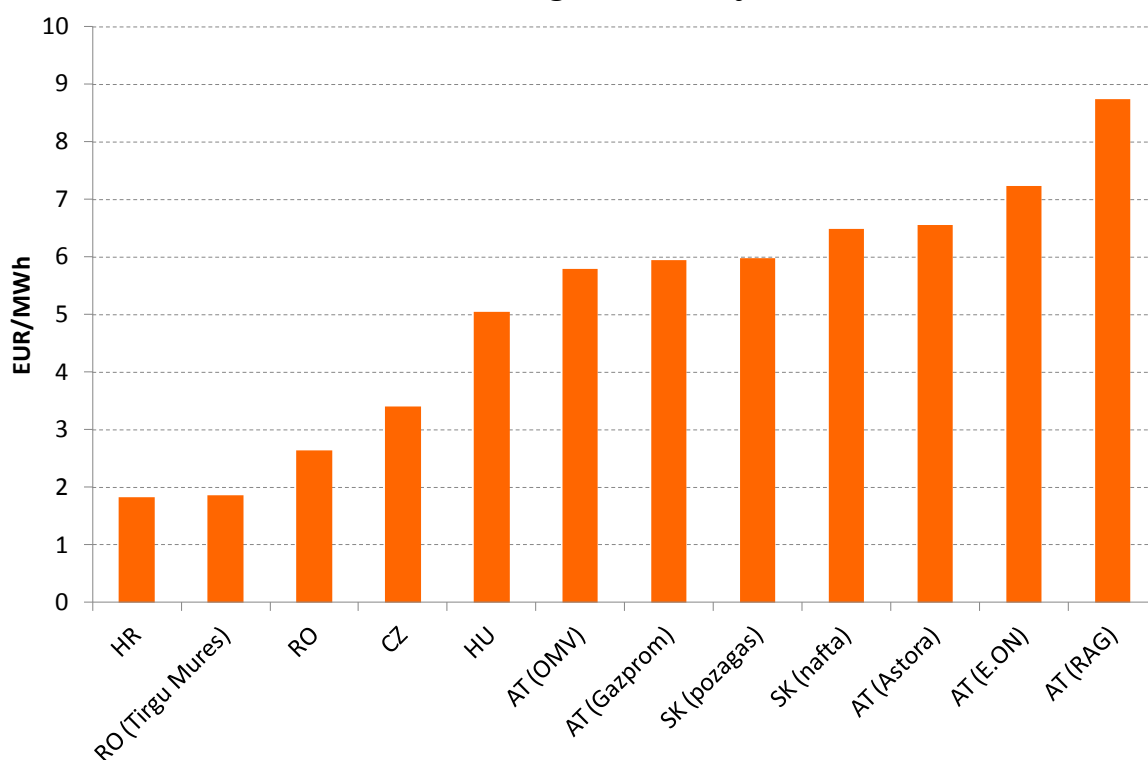
Ez a díjszabás jellemző Horvátországban.

iii) *Csomag alapú díjszabás*: eszerint a tárolónál meghatározott mobilgázt adott ki-és betárolási kapacitásokkal rendelkező csomagokban (bundle) lehet szerződni. A csomagok kapacitásdíj alapúak, azonban a csomagok mellett sokszor találunk nem kapcsolt (unbundled) terméket is. A nem kapcsolt termék esetén a tárolót igénybe vevők mobilgáz kapacitásdíjat, illetve ki- és betárolási kapacitásdíjat fizetnek. Ez jellemző Szlovákiában és Ausztriában.

Mivel minden egyes országban kismértékben eltérő a betárolási és kitárolási időszak hossza, illetve a jellemző éghajlat miatt a téli fűtési igény is, ezért mindenhol az egy évre szóló legolcsóbb terméket választottuk ki. Ez szavatolja, hogy az országra jellemző standard termékeket hasonlítsuk össze.

A tárolói díjakat emellett az összes lehetséges mértékegységben találjuk, m³-ben, GJ-ban és MWh-ban is adnak meg árakat. Az átváltáshoz az IEA által közölt fűtőértékeket használtuk.¹⁶

9. ábra: Régiós tárolói díjak

forrás: REKK számítás, vállalati honlapok és szabályozás

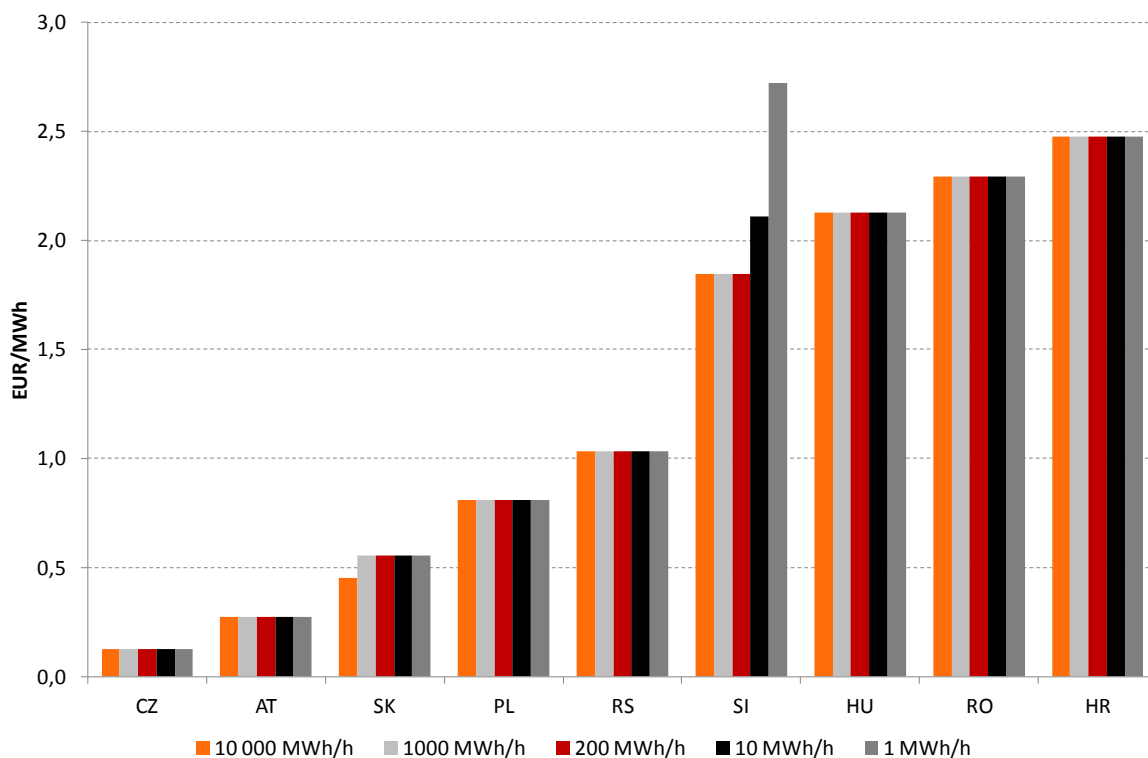
¹⁶ IEA Natural Gas Information 2011

Habár a magyar tárolói díjat inkább a magasabb díjak közé sorolhatjuk, az osztrák és szlovák tárolóknál mindenképpen olcsóbb a hazai tárolói termék. A relatíve alacsony tárolói kapacitásokkal bíró horvát tárolói piacon viszont a magyar díj kevesebb, mint feléért lehet megkapni ugyanazt a tárolói terméket – igaz, a versenytárs Ausztriánál még így is kedvezőbbnek látszik a magyar díj. A tároló kihasználásához azonban szükséges a szállítói kapacitás- és forgalmi díjak kifizetése, ezek figyelembe vételével már korántsem annyira kedvező a magyar tárolók árazása.

Erre a jelenségre az E.ON Storage is felhívta a figyelmet, miszerint a magyar tárolók versenyképességét szerintük nagyban korlátozza az FGSZ regionális összehasonlításban magas szállítói tarifái.

A regionális szállítói tarifák egyszerűsített benchmarking összehasonlítása alapján az FGSZ tarifák nem bizonyultak kiugróan magasnak, 80%-os load factorral számolva és az éves lekötést alapul véve az alábbi eredményt kaptuk:

10. ábra: Szállítói tarifák 80%-os load factor és különböző lekötések mellett

forrás: REKK számítás

Bár a magyar szállítói tarifa alacsonyabb a horvát és a román tarifánál, a tárolói tarifák versenyképessége alapján megtámadhatónak tűnő piacok (szlovák, osztrák) szállítói tarifáinak többszörösét kell a magyar szállítórendszer használatáért kifizetni.

A teljesség kedvéért elvégeztük az Ukrajnából Ausztriába történő szállításra (1: magyar tárolás, 2: osztrák tárolás és 3: szlovák tárolás) a tipikus szállítói útvonalakra a benchmarking tarifavizsgálatot (szállítás + tárolás), mely az alábbi eredményeket mutatja:

3. táblázat: A szállítás és a tárolás díjai három lehetséges útvonalon, €/MWh

	Első útvonal ukrán határ → magyar tárolás → osztrák határ		Második útvonal ukrán határ → szlovák tranzit → osztrák határ → osztrák tárolás		Harmadik útvonal ukrán határ → szlovák tárolás (Pozagas) → osztrák határ	
Szállítás	UA-HU entry	1,49	UA-SK entry	0,44	UA-SK entry	0,44
	Tárolói belépés (exit)	0,00	SK-AT exit	0,50	Tárolói belépés	0,22
	Forgalmi díj (tárolói belépés)	0,44	SK-AT entry	0,10	Tárolói kilépés	0,04
	Tárolói kilépés (entry)	0,89	Tárolói belépés	0,05	SK-AT exit	0,50
	HU-AU exit (backhaul)	0,17	Tárolói kilépés	0,00		
	Forgalmi díj	0,44				
	Szállítás összesen	3,43		1,07		1,18
Tárolás	Tárolói forgalmi díj*	5,05	Tárolói forgalmi díj	7,05	Tárolói forgalmi díj	6,38
Teljes tarifa		8,48	8,13		7,56	

forrás: REKK számítás

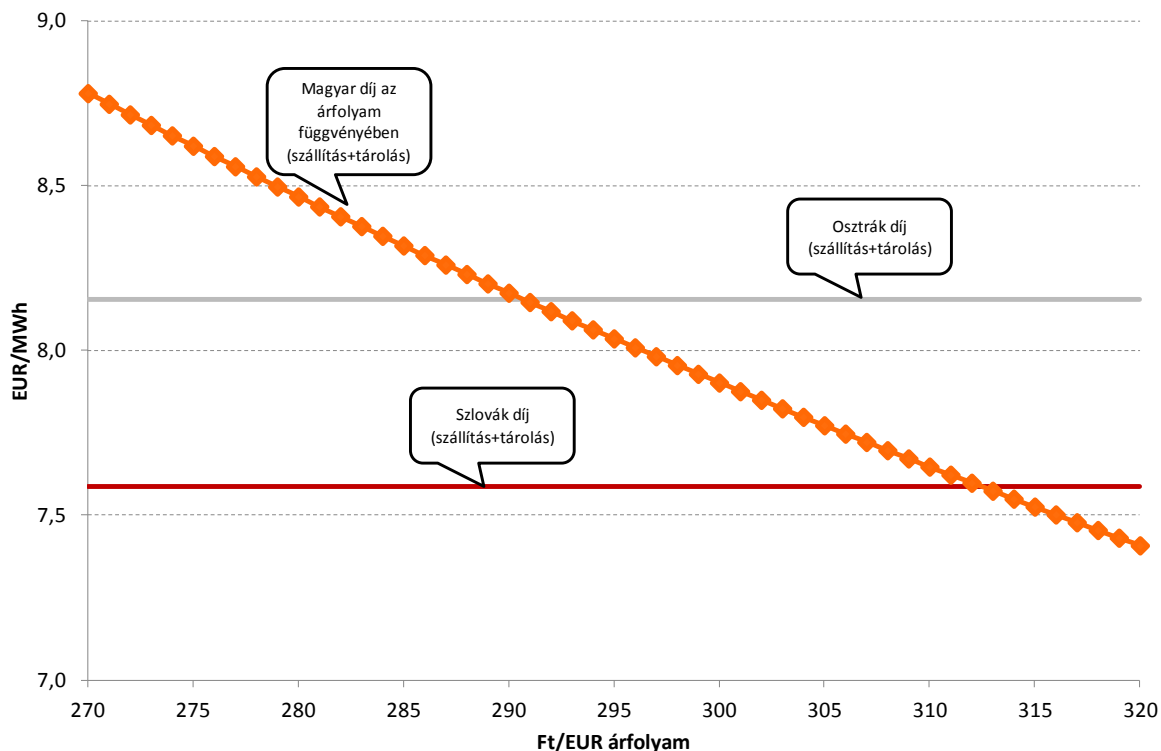
Megjegyzések: A tárolói forgalmi díjak esetén figyelembe vettük a fajlagos kapacitásdíjakat is. Ausztria és Szlovákia esetén a mobilgáz-kapacitások szerint súlyozott, kapacitásdíjakkal növelt tárolói forgalmi díjat számítottuk.

A tényleges tárolói árak Szlovákia esetén nem változtatnak az eredményen (tehát még a drágább tárolói díjjal együtt is jobban megéri Szlovákiát választani. Ausztriában a RAG tárolói díja mellett (8,8 €/MWh) már jobban megéri a magyar tárolókat választani, a többi tárolóüzemeltető áraival számolva olcsóbb az osztrák tárolás.

A három lehetséges szállítási útvonalból messze a legdrágább az, ha a szállítás Magyarországon keresztül történik, így a magyarországi tárolási tarifák versenyképessége az osztrák és szlovák tarifákhoz képest a teljes költségvizsgálatban eltűnik.

Hozzá kell tennünk, hogy a magyar tárolók versenyképessége erősen függ az alkalmazott árfolyamtól. A fenti számításban 280 Ft/€ árfolyamot vettünk alapul, a forint gyengülésével azonban a szállítói díjakban tapasztalt versenyhátrány eltűnhet. 290 Ft/€ árfolyam felett az osztrák tárolóknál olcsóbb a magyar tároló, a szlovák árak kompenzálásához azonban még ennél is kedvezőtlenebb árfolyamot kell alkalmaznunk.

11. ábra: A magyar tárolók versenyképessége a Ft/€ árfolyam alakulása mellett

forrás: REKK számítás

Ez a Magyarországon keresztül történő gázszállítás elkerülésére ösztönzi a szállítókat, ami a lehetséges hub szerep kialakulása ellen hat és a kapacitások jobb kihasználtságán keresztül a lehetséges tarifacsökkenés fogyasztókat is érintő kedvező hatása sem érvényesülhet.

Összességében elmondható, hogy a magyar tarifaszabályozás újragondolásakor a regionális versenyképességi szempontok figyelembe vétele indokolt a magyarországi hub-szerep erősítésének előmozdításában.

A tárolói piaci koncentráció és a hozzáférés módjának szabályozása

A tárolói piacon a régióban jelenleg egyik országban sincs verseny. Az egyes országok piacai a mobilgáz HHI index szerint magas koncentrációt mutatnak. Az osztrák tárolói piacon a szabályozó hatóság piacelemzése szerint¹⁷ mind a keresleti, mind a kínálati oldal nagyon koncentrált, a kapacitások hosszú távon lekötöttek, ezért az új belépők számára nem hozzáférhető, holott a gázellátás szempontjából szükséges rugalmasságot döntően az osztrák piacon is a tárolók nyújtják. A cseh piacon ugyan beléptek új tárolói kapacitások, melyeket aukción értékesítettek, de a legújabb tapasztalatok alapján a tárolóknak a spot nyugati

¹⁷ E-Control GmbH (2010): Diskussionspapier Konsultation der Marktteilnehmer zum Thema „Vorschlag für eine Wettbewerbsanalyse des österreichischen Speichermarktes anhand der nach Artikel 33 RL 2009/73/EG zu definierenden Kriterien“

<http://www.e-control.at/portal/page/portal/medienbibliothek/gas/dokumente/pdfs/positionspapier-ecg-gasspeichermarkt-06-09-2010.pdf>

források támasztottak versenyt, a tárolói (aukciós) árakat a spot és az LTC szerződéses ár közötti spread határozza meg. Ez a fejlemény azt vetíti előre, hogy a jelenlegi nem versenyzői magatartást mutató tárolói piac kénytelen lesz termékstruktúrában, szolgáltatásokban a piaci igényekhez jobban alkalmazkodni.

4. táblázat: A mobilgáz-kapacitás alapján számolt koncentráció (HHI) a régiós országokban

	HHI
AT	2696
CZ	6389
HR	10000
HU	6613
RO	7703
RS	10000
SK	6643

forrás: GSE alapján REKK számítás

Tekintettel a magas koncentrációra, a térségben a leginkább elterjedt hozzáférési mód a szabályozott hozzáférés, tárgyalásos mód csak Csehországban fordul elő. A környező országokban sem ismeretlen a biztonsági készletezés fogalma: az uniós tagállamok a 994/2010 EU rendelet szerint a lakosság zavartalan ellátását 30 napig kell biztosítani minden rendszerhasználónak. Emellett Szlovákiában a miniszter által elrendelhető vészhelyzet esetén a tárolók állami kezelésbe kerülhetnek a vészhelyzet elhárításáig, Ausztriában pedig 60 napig kell biztosítani a készleteket.

5. táblázat: Hozzáférési rezsimek és stratégiai tárolás

Hozzáférés módja (szabályozott/tárgyalásos)		Stratégiai tárolás
AT	R	
CZ	N	1.11.2012. elosztók kötelezettsége
HR	R	
HU	R	815 mcm minden rendszerhasználó fizeti (2013.01.01-től lakosság már nem)
RO	R	
RS	Nincs TPA	
SI	-	
SK	R	Vészhelyzet esetén az állam átveszi a nominálást

forrás: REKK gyűjtés

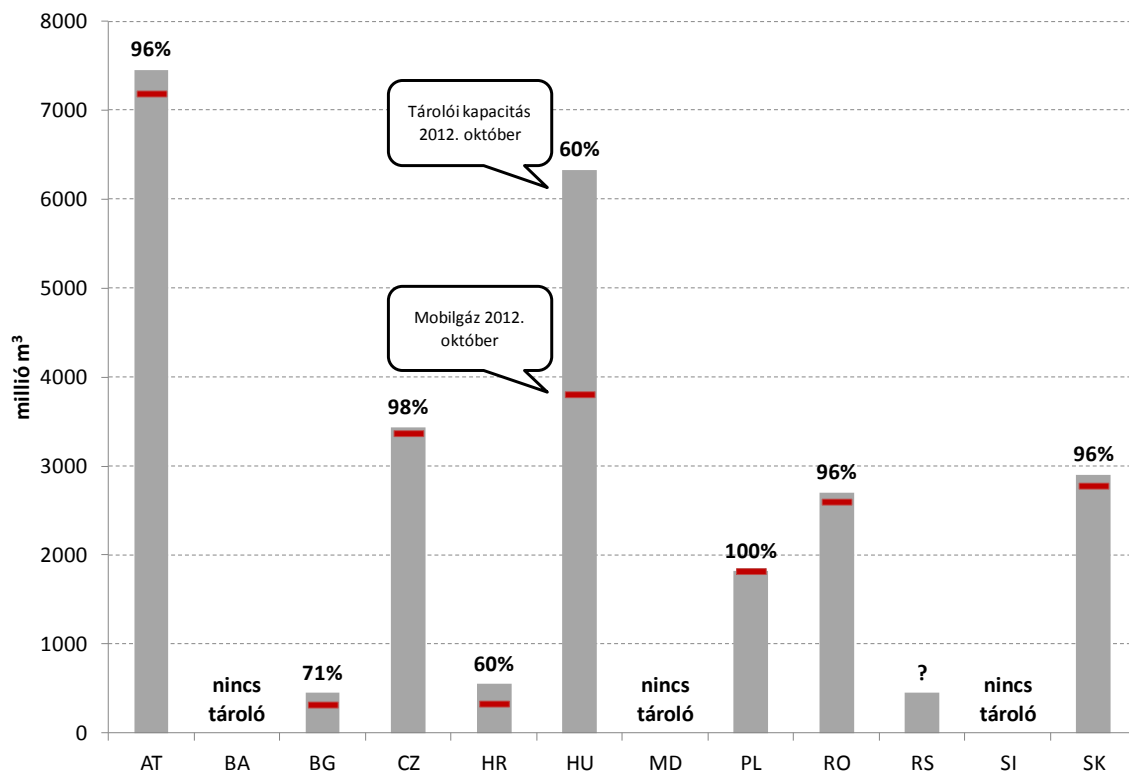
A tárolók kihasználtsága

A magyar tárolók alacsony kihasználtsága egyáltalán nem jellemző a régióban: az osztrák és szlovák gáztárolók 2012 októberében, a fűtési szezon kezdetekor 96%-os töltöttségűek voltak. Nincs adatunk a horvát, román és szerb tárolók töltöttségéről.

A térség tárolóinak rendkívül magas töltöttsége két dolgot jelenthet. Egyrészt azt jelezheti, hogy a magyar tárolás plusz szállítás túl magas régiós összehasonlításban, így a szomszédos országokban tároltatnak a piaci szereplők. Másrészt a tárolói piac hagyományosan kialakult szerződéses struktúrájában a kapacitások hosszú távon lekötöttek, így a kedvezőbb tárolói tarifákra a vevők lassabban tudnak reagálni. Ez a gázpiac versenyzőibbé válásával várhatóan oldódik majd.

Másrészt középtávon az esetleges gázkereslet-növekedést egy már létező tároló olcsóbban tud kielégíteni, mint egy újonnan felépült. Így a kihasználatlan magyar tárolóknak a szomszédos többi kapacitás telítettsége középtávon értékesítési lehetőséget rejt.

12. ábra: A térség tárolóinak töltöttsége 2012 októberében

forrás: GSE AGSI, tárolói honlapok

Megjegyzések: Ausztriában a tárolói kapacitások fele része GSE adatbázisának (OMV tárolók), a másik felének töltöttségéről ebből a forrásból nincs információnk, ezért feltételeztük, hogy azonos töltöttségűek. Az E-Control jelentése szerint az osztrák tárolók 90% feletti telítettségen álltak 2012 októberében.

A magyar tárolók esetén a fent említett 50%-kal szemben azért találunk 60%-ot a GSE-nél, mert ők beleszámítják a stratégiai tároló töltöttségét.

A horvát tároló 60%-os kihasználtságát a tárolói fejlesztési terv alapján adtuk meg.

FÜGGELÉKEK – 3. A RÉGIÓS GÁZ NAGYKERESKEDELMI PIACOK JELLEMZŐINEK ÁTTEKINTÉSE

Ausztria	2
Bulgária	5
Csehország	7
Horvátország	100
Lengyelország	12
Románia	15
Szlovákia	17

A hazai földgázpiac fejlődési lehetőségeit jelentős mértékben meghatározzák annak a szűkebb régióknak az adottságai, melyhez az különböző szálakkal kapcsolódik. A környező országokon áthaladó tranzitvezetékek, a kisebb nemzeti piacokat összekapcsoló határkeresztező vezetékek, a piacok mérete, nyitottsága és egyéb szerkezeti adottságai, illetve az egyes országok hazai kitermelésének mértéke és a rendelkezésére álló importforrások összetétele egyaránt fontos, figyelembe veendő tényező a jövőbeni hazai földgázpiaci modellről folyó diskurzusban.

A környező országok földgázpiacai hagyományosan koncentrált, többségében állami vállalatok által dominált, erőteljes szabályozói kontroll alatt álló, kicsi, zárt nemzeti piacok, melyeken sokáig igen korlátozottak voltak a földgázpiaci verseny lehetőségei. Az utóbbi években azonban a régió több országában jelentős változások zajlottak le, vagy vannak kibontakozóban, melyek a nemzeti piacok zártságát és koncentráltságát fokozatosan erodálhatják. Az alábbi táblázat ezen nemzeti földgázpiacok főbb jellemzőit tekinti át.

6. táblázat: A régió országainak nagykereskedelmi piacainak főbb jellemzői (2011)

	Fogyasztás	Import	Hazai kitermelés	Tranzit	Hosszú távú szerződés volumene	Legnagyobb nagykereskedő piaci részesedése	5% feletti piaci részesedéssel rendelkező nagykereskedők száma
	Milliárd m ³					%	db
Ausztria	9,01	7,33	1,70	35,84	>2,0	n.a.	4
Bulgária	2,90	2,64	0,06	14,81	2,9	97%	1
Cseh Köztársaság	7,62	7,54	0,08	30,65	9,0	73%	3
Magyarország	10,66	8,02	2,64	2,76	9,5	33%	6
Horvátország	3,05	0,87	1,90	0,00	0,8	n.a.	1
Lengyelország	17,02	11,66	5,01	24,30	8,4	97%	1
Románia	14,30	3,63	11,01	17,47	2,8	48%	3
Szlovákia	5,90	3,03	0,10	68,51	5,3	78%	3

Forrás: REKK gyűjtés

A következőkben a régió országainak nagykereskedelmi piacait mutatjuk be. Áttekintjük az egyes országok infrastrukturális adottságait, a fontosabb tranzitvezetéseket, tárolókapacitásokat, az import és exportkapacitásokat, a piacok méretét, forrásellátottságát, a jelentősebb piaci szereplőket és azok piaci részesedését, illetve adott ország földgázpiacának legfontosabb aktualitásait és kihívásait. A régiós áttekintés célja, hogy tényszerű ismereteken keresztül mutassa be a hazai földgázpiac jelenlegi -régiós- működési környezetét, és az utóbbi években megfigyelhető fontosabb piaci változásokon keresztül felvázolja annak jövőben várható fejlődési irányait.

Ausztria

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- **Likviditásnövelés a baumgarteni spot piacon (CEGH)**
- **Entry-exit tarifarendszer a szállítóvezetéken 2013-tól**
- **HAG vezetékek hozzáférése osztrák oldalon jelenleg nem átlátható módon, hosszú távú lekötések formájában történik, ami a piaci szereplők hozzáférést és a versenyt megnehezíti.**

A piac mérete: Az osztrák éves fogyasztás mértéke 9 Mrd m³ volt 2011-ben. Az elmúlt évtizedben az osztrák kereslet 7,6 Mrd m³ és 9,2 Mrd m³ között ingadozott éves szinten. Az ország jelentős földgáz mennyiséget tranzitál elsősorban az olasz piacra, valamint Németországba, továbbá tranzitot biztosít a szlovén és a horvát földgázpiaci szereplők részére. Az osztrák spot piaci értékesítésből származó export értéke 5 Mrd m³ körül alakult 2011-ben. A 2010-2011-es gázévben, beleértve a spot piaci értékesítési mennyiséget, az olasz, a magyar és a szlovén irányba a tranzitforgalom összesen 33 Mrd m³-t tett ki. A szlovák tranzit csökkenése Ausztriában nem érződött, mivel az olasz tranzit továbbra is az országon

keresztül halad át, az Északi Áramlat csak az északi ügyfelek (német, francia) kiváltását tette lehetővé a Testvériség vezetékről.

Infrastruktúra: A fent említett tranzitmennyiségek elsősorban kelet-nyugati irányba áramlanak, másodsorban kisebb mennyiségeket szállítanak kelet-észak, illetve kelet-déli viszonylatban. A belső fogyasztás ellátására, illetve a tranzitra elsősorban a szlovákiai betáplálási ponton érkezik földgáz. Kisebb mennyiségek lépnek be Nyugat-Európa felől a német, cseh, illetve szlovák betáplálási pontokon. Szlovákiából Baumgartennél 147 millió m³/nap belépési kapacitás áll rendelkezésre, ebből 17,5 millió m³/nap megfordítható kapacitás. A tranzit maximális technikai mennyiségek a kilépési pontokon az alábbiak szerint alakulnak: Magyarország 12 millió m³/nap, Szlovénia 7,2 millió m³/nap, Németország 35 millió m³/nap, Olaszország 107 millió m³/nap. Ezek a kapacitások részben vagy egészben megfordíthatóak.

Jelenlegi tranzitszerépésből Ausztria a közeljövőben veszíthet, amennyiben a Déli Áramlat vége az olasz Traversiónál csatlakozik az európai hálózatra. Ebben az esetben Ausztria a teljes déli, ide értve a legnagyobb mennyiségű olasz tranzitot is elveszítheti. A Trans Austria Gas (TAG) vezeték megépülésével csak kisebb mennyiségű tranzitot lenne képes megőrizni, ami az olasz Traversióból (Déli Áramlatból) szállítana gázt a dél-német területekre. Emellett az osztrák tárolókapacitások kapnának szerepet a dél-német fogyasztói kereslet kielégítésében a Déli Áramlat és a TAG vezeték között.

Az országban található nyolc tároló teljes mobilgáz kapacitása eléri a 7,4 Mrd m³-t. A legnagyobb kapacitással, egy tárolóval a RAG/Gazprom Export/Astora konzorcium rendelkezik (2,6 Mrd m³). Az OMV három tárolóban 2,735 Mrd m³ tárolókapacitással rendelkezik, míg a RAG három tárolót (1,216 Mrd m³) birtokol. Az E.ON hét kimerült mezőt üzemeltet egy tárolóként (1,165 Mrd m³). A tárolói kapacitások hosszú távú szerződésekkel vannak lekötve.

Piacszerkezet: 2011-ben a hazai kitermelés 1,7 Mrd m³/év volt, amely enyhén csökkenő tendenciát mutat az elmúlt évekhez képest. Az Európai Bizottság adatai szerint¹⁸ 2011-ben a külföldi behozatal döntő hányadát (67%/5,4 Mrd m³) az orosz import adta, amelyet a német (18%) - elsősorban spot, illetve rövid távú szerződések formájában - követett, míg a fennmaradó hányad Norvégiából származott. Ezek az értékek több éves szinten nagy ingadozást mutatnak. Például a Norvégiából behozott mennyiség 2010-ben elérte az 5,2 Mrd m³-t. Az ilyen fajta ingadozás egyik oka a CEGH spot piacon való viszontértékesítés a környező államokat ellátó kereskedők részére. A norvég és az orosz partnerek az osztrák beszállítókkal hosszú távú, kőolajár-indexált, LTC szerződésekkel rendelkeznek. A norvég partnerekkel (Shell, Statoil) az OMV kötött szerződést. Az orosz Gazprom Exporttal négy

¹⁸ http://ec.europa.eu/energy/gas_electricity/doc/at_energy_market_2011_en.pdf

hosszú távú szerződést kötöttek. A partnerek: az EconGas, a GWH,¹⁹ a Centrex és az OMV. A négy szerződésből csak az OMV által kötött mennyisége ismert, amely 2 Mrd m³/év-et tesz ki. A szerződések 2027-ig futnak. A szerződés keretében a GWH-nak és a Centrexnek joga van a végfelhasználók részére is értékesíteni. A kőolajár-indexált hosszú távú szerződések a piac 80%-át fedik le. A nagyfogyasztók ellátásában az OMV földgázkereskedelemmel foglalkozó leányvállalata, az EconGas lett a domináns szereplő, jelentős versenyt teremtve ez által a többi piaci szereplő számára. Földgázbehozattal összesen 15 vállalat foglalkozik. Az új piaci szereplők száma az elmúlt időszakban nőtt, különösen Németország felől. A kiskereskedelmi szegmensben mérsékelt verseny tapasztalható, a szolgáltatóváltási arány a kisfogyasztói szegmensben a piacnyitás óta 1-3 % között ingadozik, a nagyfogyasztók piacán 3-7% között mozog.

Aktualitás: Az elmúlt években a spot piac szerepe nőtt, azonban az továbbra is likviditási problémákkal küzd. Az értékesítők száma és az értékesítésre felkínált mennyiségek továbbra is csekélyek.

A Déli Áramlat jelenleg ismert formájában el fogja kerülni a baumgarteni tárolókat és Travisio-nál csatlakozik rá a nyugat-európai hálózatra.

Régióinkban évek óta a baumgarteni hub-ot üzemeltető CEGH (Central European Gas Hub) az egyetlen jelentősebb kereskedelmi platform. A CEGH likviditása ugyanakkor meglehetősen alacsony, ugyanis az itt kereskedett földgáz gyakorlatilag teljes mértékben azon -zömében olajár-indexált-, a Gazprom-al kötött hosszú távú szerződésekből származik, melyet a vevők Baumgartenen keresztülhaladó tranzitvezetékeken szállítanak. A kínált termékek és az aktív kereskedők száma mindazonáltal nem elhanyagolható, s noha a CEGH árat a piac az elégtelen likviditás miatt nem tekinti referenciaárnak, az esetleges magyar hub-nak ezzel a már bejáratott intézménnyel kell majd felvennie a versenyt. 2013-ban a CEGH a virtuális hub funkciókat is bevezette, melytől a likviditás növekedését várják. 2012 első félévében a kereskedett mennyiségek 18%-kal estek vissza az előző évhez képest.

¹⁹ 50% Centrex, 50% Gazprom Export tulajdon

Bulgária

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- **Nagykereskedelmi piac liberalizációja nem kezdődött meg**
- **Harmadik feles hozzáférés biztosítása a tárolóhoz, a határkeresztező kapacitásokhoz való hozzáférés további intézkedéseket igényel**
- **Tárolói kapacitásbővítés, 1 Mrd m³-re 2017-ig.**
- **Jelentősnek vélt nem konvencionális és offshore földgázmezők feltárása folyamatban van**

A piac mérete: 2011-ben a bolgár földgázfogyasztás 2,9 Mrd m³-t tett ki. Ennek felét az ipar használja fel, a második legnagyobb szegmenst az erőművek jelentik. A lakosság részesedése alacsony, 15% körül alakul. A piaci ellátás szinte teljes mértékben orosz forrásból történik. A hazai kitermelés rendkívül csekély, így Bulgária földgázt nem exportál. A nagykereskedelmi szegmens nem liberalizált, egyetlen állami tulajdonban lévő vállalat (Bulgargaz) értékesít szabályozott árakon.

Infrastruktúra: Bulgária egyetlen jelentős behozatali ponttal rendelkezik a román határon: Negru Vodánál 82 millió m³/nap technikai kapacitás áll rendelkezésre. Ennek döntő hányada tranzitkapacitás, amely Macedónia, Görögország és Törökország ellátását biztosítja. Az elmúlt években Bulgária tranzitszerepe a török-országi balkáni hosszú távú szerződés felmondásával csökkent. A görög és török határkeresztező kapacitások megfordíthatóak, azonban rendszeres ellenirányú szállításokat technikai nehézségekből kifolyólag nem végeznek, így Bulgária nem tudja kihasználni a görög LNG terminál adta lehetőségeket. A szállítóhálózat a tárolói kapacitáshoz hasonlóan az állami tulajdonban lévő Bulgargaz birtokában van.

Az ország egyetlen tárolóval rendelkezik, melynek kapacitása 2012-ben már elérte az 550 millió m³-t. 2017-re ezt közel duplájára, 1 Mrd m³-re kívánják növelni.

Piacszerkezet: A hazai kitermelés 60 millió m³ körül alakul, ez tizede a 2006-os éves kitermelésnek. Számos forrás jelentős, akár 1 billió m³ földgázkészletet tulajdonít Bulgáriának nem konvencionális és offshore készletek formájában. Azonban ezeknek a forrásoknak a megléte bizonytalan, gazdasági kitermelhetőségük idestova nem bizonyított, a kitermelés környezeti hatásaival kapcsolatos aggodalom pedig számos országban a hidraulikus közetrepestési technológia alkalmazásának tilalmához vezetett. Bulgária 2012 januárjában ugyancsak moratóriumot hirdetett a szóban forgó technológia alkalmazására. Ezért a következő évtizedben nem lehet számítani jelentős változásra, a kitermelés jelentős növelésére.

A keresletet kizárólag orosz importból fedezik. A korábbi három közvetítő céget kiiktatták, 2013-tól a Bulgargaz közvetlenül vásárol gázt. Az új kőolajár-indexált LTC szerződés tíz évre szól, amelyben az átvételi mennyiséget és az árat hat év elteltével, 2019-ben a bolgár fél

újrátárgyalhatja. A szerződés 2,9 Mrd m³/évre vonatkozik, ennek 80%-a kötelezően kifizetendő az LTC-kötelezettség keretében. Mivel a Bulgargaz az egyedüli importőr, aki szabályozott áron értékesíti tovább a földgázt, így a piaci versenyről nem beszélhetünk. Ugyan az elosztóhálózat bővítése folyamatban van, a keresletnövekedés visszafogott; sem az üzleti szektor, sem a háztartások részéről nem áll rendelkezésre kellő tőke a beruházások végrehajtásához.

Aktualitás: Az érvényben lévő tranzit szerződések 17,8 Mrd m³-re vonatkoznak, ez jelentős visszaesés a korábbi évekhez képest. 2011 év végén Törökország nem hosszabbította meg a Gazprommal az 1988-ban kötött balkáni vezetékre szóló import szerződését, így 2012-ben Bulgária már nem tranzitált orosz gázt Törökországba. 2012 év végén török vállalatok 30 éves szerződést kötöttek az orosz Gazprommal, e szerződések útvonala és mennyisége azonban nem nyilvános, de piaci információk szerint az útvonal a Bulgáriát elkerülő Kék Áramlat. Bulgária a Déli Áramlat, illetve a Nabucco-West megépülésével biztosíthatja, illetve tovább növelheti korábbi tranzitország szerepét.

Csehország

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- Az RWE kivonulása, a szállítói és elosztói hálózat értékesítése
- Tranzitszerep megőrzése annak új irányokba terelésével (kelet-nyugati irány csökkenése mellett észak-déli és nyugat-keleti irányban történő bővítéssel)
- Stagnáló, hosszú távon enyhén csökkenő kereslet

A piac mérete: A cseh földgázpiac éves felhasználása az elmúlt években folyamatosan csökkent. A 9,5 Mrd m³/év mindenkori csúcsfogyasztásról mára a belföldi felhasználás 8,2 Mrd m³/évre esett vissza éves szinten. Csehország hagyományosan földgáz tranzit ország, amelyen a Testvériség vezeték halad keresztül. 2012-ben azonban az Északi Áramlat üzembe lépésének hatására a kelet-nyugati irányú tranzit már csak 17 Mrd m³ volt, amely 40%-os visszaesést jelent az előző évhez képest, míg a nyugat-kelet irányú tranzit 7,8 Mrd m³-t tett ki.²⁰ Csehország hazai kitermelésű földgázt jellemzően nem exportál.²¹

Infrastruktúra: Csehország 130 millió m³/nap tranzit kapacitása megfordítható, így mind kelet-nyugat, mind nyugat-kelet irányba képes földgázt szállítani. A Gazella vezeték átadásával az ország tranzitkapacitása további 15 millió m³/nappal nőtt.²² Ezeknek a kapacitásoknak köszönhetően nincs szűkület a határokon. A Gazella vezeték emellett lehetővé teszi, hogy az ország megőrizze tranzitszerepét mintegy 30 Mrd m³/éves szintig, miután az Északi Áramlat átveszi a francia és német piacok ellátásának feladatát a Testvériség vezetéktől. A szállítóvezeték-rendszert jelenleg még az RWE csoport tulajdonában lévő, a közeljövőben értékesítésre kerülő Net4Gas vállalat birtokolja és üzemelteti.

2011-ben nyolc működő földgáztároló volt az országban, amelyek összkapacitása 3,3 Mrd m³. Ebből a cseh fogyasztók számára 2,76 Mrd m³ áll rendelkezésre, mivel a Dolní Bojanovice tárolót, amely a szlovák SPP tulajdonában van, a szlovák piac kiszolgálására használják. További 254 millió m³ tárolókapacitás áll jelenleg kivitelezés alatt. A tárolók napi 54 millió m³ ki- és 39,5 millió m³ betárolási kapacitást biztosítanak. Hat tároló az RWE Transgas tulajdonában van, míg az Moravske Naftove Doly (MND), valamint az SPP Bohemia egy-egy tárolóval rendelkezik (180 millió m³ illetve 576 millió m³). A tárolókapacitásokat online aukcióval értékesítik. Az elmúlt időszakban megfigyelt tendencia, hogy nyugati spot termékek kiszorítják az új tárolói kapacitásokat a rugalmassági piacról.

Piacszerkezet: A legnagyobb importőr az RWE 72,6%-os piaci részesedéssel. A vállalat 2036-ig hosszú távú szerződéssel rendelkezik az orosz féllel. A publikus információk szerint a

²⁰ IEA, Gas Trade Flows in Europe 2012

²¹ Az export szintje 2009-ben volt utoljára kiugróan magas, ekkor 1 Mrd m³ került exportálásra Németországba. Az export alapját vélhetően az előző gázévben behozott és betárolt mennyiség adta. (Forrás IEA Natural Gas in Czech Republic 2009)

²² A Gazella vezeték észak-déli irányban mentesült a harmadik feles hozzáférés biztosításának követelménye alól. A mentesség megalapozottságát az Európai Bizottság vizsgálja. A Bizottság részéről döntés egyelőre nem született.

szerezés 9 Mrd m³-ról szól, LTC feltételhez kötött, és annak 90%-áig lehet eltérni.²³ A nagykereskedők közül még az E.ON rendelkezik hosszú távú orosz szerződéssel. Az SPP (5%) és a VEMEX (5,8%) beszerzési portfóliója is tartalmaz orosz földgázt. A 2007-es piacnyitás óta a fent említett nagykereskedők a piacra lépésüket követő első évben megszerzett piaci részesedésüket nem tudták növelni, részesedésük stagnál. Ennek ellenére az RWE piaci részesedése folyamatosan csökken, mivel újabb és újabb szereplők lépnek be a piacra (pl. CEZ), ám ezeknek az új szereplőknek a részesedése külön-külön nem éri el az 5%-ot. A kereskedelmi szegmensben – ahol a szereplők száma eléri a 122-t – is megfigyelhető a verseny élénkülése. A cseh szolgáltató-váltási arány régiós viszonylatban kiemelkedően magas, minden fogyasztói kategóriában – a lakossági szegmensben is – meghaladja a 10%-ot. Ausztria mellett csak Csehországban ilyen jelentős a szolgáltatót váltó fogyasztók aránya, ami nyilván összefüggésben van azzal, hogy a kiskereskedelmi árak egyetlen fogyasztói szegmensben sem szabályozottak.²⁴ A végfelhasználói földgázár 1/5-ét teszik ki a cseh energia hivatal által szabályozott tételek.

2010-es adatok alapján a keresletet négy forrásból látta el 19 nagykereskedő. A hazai termelés elhanyagolható, a kereslet mintegy 1%-át képes biztosítani. A legnagyobb forrást az orosz import jelenti: ez összességében a források 64,1%-át adta (5,4 Mrd m³), míg a nyugati spot piaci import 23,5%-ot (1,99 Mrd m³), a norvég import pedig 12,4%-ot (1 Mrd m³) tett ki. Mára az a helyzet állt elő, hogy az orosz eredetű import több mint fele nyugati irányból érkezik, azaz nem Szlovákián keresztül. Ennek oka, hogy a legnagyobb beszállító az európai portfólióval rendelkező RWE cégcsoport, amely a különböző beszerzési szerződéseit országhatárokon átnyúló módon harmonizálja. Publikus információ nem áll rendelkezésre arról, hogy az RWE, hasonlóan az E.ON-hoz vagy a GDF Suezhez, a Gazprommal kötött szerződések újratárgyalása során a szállítási útvonalat a Testvériség vezetékről az Északi Áramlatra helyezte-e volna át. Másik lehetséges stratégia, hogy az orosz gáz nyugati irányú behozatala lehetővé teszi a nyugati irányú határkeresztesző kapacitások blokkolását vagy korlátozást, annak érdekében, hogy kevesebb versenyképes nyugati irányú spot piaci földgázmennyiség behozatalára nyíljon lehetőség.

Aktualitás: Az RWE közleménye szerint a vállalat 2013 végéig részlegesen el kívánja hagyni a cseh piacot. Ennek keretében a birtokában lévő földgázszállítási hálózatot (Net4Gas) és elosztó vállalatát értékesíteni kívánja. Az RWE tárgyalásokat folytat a cseh-szlovák

²³ <http://rt.com/business/news/czech-rwe-gazprom-dispute-212/>

²⁴ 2011-ben a nagyfogyasztók 31,5%-a, a közepes fogyasztók 16,2%-a, a kis fogyasztók 13,5%-a, a lakossági fogyasztók 12,5%-a váltott szolgáltatót. (ERU National Report 2012). Ausztriában ugyanebben az évben a lakossági fogyasztók 1,1% váltott szolgáltatót.

Energetický a průmyslový holdinggal (EPH)²⁵, valamint a cseh KKCG csoporttal is az értékesítésről.

A lakossági és az ipari kereslet az elmúlt években csökkent. 2013-ban egy, 2015-2016 között további két földgáztüzelésű erőművet adnak át. Ezeknek az erőműveknek a hatása a földgázpiacra az árampiaci kereslet alakulásának függvényében lesz érezhető.

²⁵Az EPH cseh-szlovák energetikai holding, kiterjedt szénbányászati, villamosenergia- és hőtermelési, illetve villamosenergia-kereskedelmi tevékenységgel. Legnagyobb részvényese az a Petr Kellner, aki a szlovák J&T pénzügyi csoporton keresztül 2012-ben részesedést szerzett a szlovák SPP-ben.

Horvátország

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- **Piaci liberalizáció folyamata, az európai uniós 3. energia csomag implementálásának módja**
- **A Déli Áramlat és a TAP vezetékek leágazásának betáplálási kapacitása a horvát piaci fogyasztók számára**
- **Épül-e a következő évtizedben LNG terminál Horvátországban? Mekkora kapacitással?**

A piac mérete: 2010-ben a horvát földgázfelhasználás mértéke 3,2 Mrd m³ volt. A fogyasztás az ipari felhasználók, a lakosság és az erőművek között azonos arányban oszlik meg. Horvátország nem exportál gázt és tranzit tevékenységet sem folytat. Az éves behozatal nagysága 1,06 Mrd m³ körül alakul.

Infrastruktúra: Horvátország Magyarország (Drávaszerdahely 7,1 millió m³/nap) felől, illetve Szlovénia (Rogatec 5 millió m³/nap) felől rendelkezik betáplálási ponttal. E kapacitások megfordíthatósága csak részben megoldott. Jelenleg virtuális (*backhaul*) kapacitások állnak rendelkezésre, a technikai megfordíthatóság kiépítése folyamatban van. A szállítóhálózatot az állami tulajdonban lévő Plinacro részvénytársaság birtokolja. Menetrend szerint zajlik a földgázhálózat bővítése az Adriai-tengeri partvidéken, hogy elérjék az ország teljes lefedettségét. A kisebb kapacitású úszó LNG terminál megvalósulása esetén a hálózat kisebb fejlesztésekre szorul, a nagyobb terminál kérdése nem aktuális, így a következő hálózatfejlesztési időszakban ezzel kapcsolatos hálózatfejlesztésekre nem kerül sor. A Plinacro vállalat üzemeltetője és tulajdonosa is az ország egyetlen tárolójának. A PSP Okoli kapacitása 550 millió m³, ennek további 100 millió m³-rel való bővítése folyamatban van. A Plinacro emellett két további csúcspont fogyasztás szabályozására alkalmas (*peak shaving*) tároló kiépítését tervezi. A Grubišno és Beničani kimerült földgázmezőkön 25, illetve 550 millió m³-es tárolókapacitást kívánnak létrehozni.

Az országban két különböző típusú LNG terminál építésének ötletét is felvetették, azonos helyszínen, ám sem a horvát befektetőket tömörítő kisebb úszó LNG terminál építése, sem a nemzetközi partnerek részvételével tervezett nagyobb kapacitású terminál megépítése nem kezdődött meg Krk szigeténél. Az utóbbiról 2015 előtt nem várható beruházói döntés. A döntés meghozatalát követően a terminál kivitelezése körülbelül további négy évet vesz igénybe.

Emellett Horvátország mind a Déli Áramlat, mind a TAP tranzit vezetékek felől számít leágazásra, amely lehetővé tenné az import források diverzifikálását és a csökkenő hazai kitermelés pótlását.

Piacszerkezet: Horvátország jelentős belföldi kitermeléssel rendelkezik. 2010-ben a kitermelt mennyiség 1,9 Mrd m³-t tett ki. A kitermelés jelentős részét a többségi állami tulajdonban

lévő INA végzi. Emellett az olasz ENI, illetve konzorcium formájában a MOL folytat kitermelést. A horvát földgázkitermelés csökkenő tendenciát mutat. A horvát piac nem liberalizált, importálással kizárólag az INA leányvállalata, a Prirodni Plin foglalkozik. A horvát földgázimportot 2010 decemberéig a Gazpromal kötött hosszú távú szerződés keretében a Prirodni Plinn bonyolította le. A vállalat azonban 2010-ben nem hosszabbította meg a hosszú távú kőolajár-indexált LTC földgáz import szerződést az orosz féllel. Ehelyett forrásbeszerzésre hároméves időszakra nyílt tendert hirdetett meg, melyen az ENI, az E.ON és a Gazprom indult. A beszállítói jogot végül az olasz ENI nyerte el a 2011-2013 közötti időszakra. A szerződés 750 millió m³/év mennyiséget foglal magába. 2011-ben a lehívott mennyiség megközelítette az 1 Mrd m³-t. A spot piaci beszerzés nem jellemző. A kiskereskedelmet többnyire önkormányzati tulajdonban lévő vállalatok látják el.

Aktualitás: Horvátországban számos, a földgázszektort érintő beruházást jelentettek be. Sisak-ban és Kutinában új földgáztüzelésű kapcsolt erőművek kivitelezése van folyamatban, míg az obroveci földgáztüzelésű erőmű kivitelezését leállították.

Lengyelország

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- Dinamikusan bővülő földgázpiac, az országos elosztóhálózat kiépítése a következő egy évtizedben valósul meg
- A földgázpiaci liberalizáció kezdeti szakaszban van, a liberalizált földgázpiacon az állami szerepvállalás módja és mértéke egyelőre nem került egyértelmű módon meghatározásra. A jelenlegi kiterjedt állami szerepvállalás komoly szabályozói kockázatot jelent a piaci szereplők számára. A piaci koncentráció rendkívül magas, az állami tulajdonban lévő PGNiG mintegy 97%-os piaci részesedéssel rendelkezik.
- Erős politikai és kormányzati nyomás a nem-konvencionális földgázkészletek felkutatásának és kitermelésének elősegítésére, az állami tulajdonban lévő PGNiG szerepvállalása a kapcsolódó projektekben. A nem konvencionális gázkészletek gazdaságos kitermeléséből eredő számos kockázat, és annak hatásai a belső piacra (árszint és kínálati mennyiség előrejelzése)
- Az egyoldalú gázfüggés csökkentését az állami beruházásként épülő LNG tárolón keresztül kívánják mérsékelni, mely a tervek szerint 2014-ben lép üzembe, ekkortól van katari szállítói szerződése is Lengyelországnak.

A piac mérete: Lengyelország éves földgázfogyasztása 17 Mrd m³ körül alakult 2011-ben. A földgázkereslet fokozatosan nő. Az előrejelzések szerint 2015-re elérheti a 22 Mrd m³-t.²⁶ Az ország jelentős tranzitot bonyolít le, a Jamal 65,7 Mrd m³/éves kapacitásának 83%-át használják a nyugat-európai piacok ellátására. Az Északi Áramlat átadásával ennek a vezetéknek a kihasználtsága, a tranzit volumene nem csökkent. Lengyelország nem exportál földgázt.

Infrastruktúra: Lengyelország Fehéroroszország (Jamal 10,9 Mrd m³/év és Tietierowka 240 millió m³/év) és Németország (backhaul 1,5 Mrd m³/év, Lasow 2 Mrd m³/év) felől rendelkezik két-két betáplálási ponttal, Csehország (2,5 Mrd m³/év) és Ukrajna (5,7 Mrd m³/év) felől egy betáplálási ponton tud földgázt importálni. A keleti betáplálási pontok kihasználtsága meghaladja a 85%-ot, a Jamalon ez az arány 98%. A Jamal gázvezeték a lengyel-orosz vegyes tulajdonban lévő Europolgaz vállalat birtokolja. A többi szállítóvezeték az állami tulajdonú PGNiG birtokában van. A 2010-2014-es időszakban a szállítói hálózatbővítés 1000 km új vezeték lefektetését irányozza elő,²⁷ amely elsősorban új kiadási pontok létrehozását, valamint a swinoujsciei LNG terminál nemzeti szállítóvezeték-hálózathoz való csatlakoztatását jelenti. A 2015-2017-es időszakban tervezik a kelet-közép-

²⁶ „The analysis of the Polish gas market before 2035” by Ramboll Oil & Gas idézi: Polish Chamber of Chemical Industry/Gazoprojekt (2010): Cross-Border Gas Pipeline for Improving the Logistics in Central and Eastern Europe. 52.o.

²⁷ A jelenlegi szállítóhálózat 9768 km tesz ki, ezen felül a Jamal tranzitvezeték további 680 km hosszú szállítóvezetékét jelent.

európai észak-déli gázfolyosó teljes kiépítését (lengyel-szlovák határkeresztező kapacitás kiépítése).

Swinoujscieben jelenleg építik az ország első cseppfolyós gázterminálját (LNG). A terminál a fölgázszállító vállalat Gaz System tulajdona, amely a PGNiG cégcsoport része. A terminál kapacitása 5 Mrd m³/év. A teljes lengyel földgáztárolói kapacitás 2 Mrd m³, amely 100%-ban a PGNiG tulajdona.

Az országban még nem épült ki a teljes országot lefedő földgázelosztó-hálózat. Az új települések elosztóhálózatokra való rácsatlakozásával további keresletnövekedés várható a következő évtizedben.

Piacszerkezet: A belföldi földgázkitermelés a hazai kereslet körülbelül 30%-át képes kiszolgálni (4-5 Mrd m³/év). A hazai konvencionális gázkészlet 162 Mrd m³-t tesz ki.²⁸ Kereskedelmi célú nem konvencionális földgázkitermelést jelenleg nem végeznek az országban. A nem konvencionális gázkészletek nagyságáról nem állnak rendelkezésre pontos információk, de számos szervezet Európa legnagyobb nem-konvencionális földgázkészletekkel rendelkező országának tartja Lengyelorszáégot. A készletek becsült mértékét ugyanakkor évről évre csökkentik, legutóbb 1,9 billió m³-ről, 600-800 Mrd m³-re csökkentették a becsült technikai készleteket. Az ExxonMobil a kedvezőtlen kutatási eredmények után 2012 év végén ideiglenesen felhagyott a lengyel nem konvencionális próbafurások végzésével.

A kereslet fennmaradó részét, 2011-ben döntően orosz importból fedezték, mintegy 10 Mrd m³-mennyiségig, Ukrajna felől további 6 millió m³, Csehországból 0,5 Mrd m³, Németországból 1 Mrd m³/év mennyiséget vásároltak.

A lengyel földgázpiac fokozatos liberalizációját az elmúlt évben kezdték meg, így a PGNiG továbbra is domináns szereplő, nagykereskedői piaci részesedése 97%. A beszerzési portfólió gerincét a Gazprommal kötött, 2022-ben lejáráó kőolajár-indexált, de részben spot árhoz is kötött hosszú távú szerződés adja (ACQ: 10,25 Mrd m³/év, min: 8,4 Mrd m³). Emellett a VNG-Verbundnetz Gas AG-val 1 Mrd m³/évről szóló szerződés van érvényben 2016-ig, valamint a NAK Naftogaz Ukrainyval 0,1 Mrd m³-ről kötöttek beszállítói szerződést 2020-ig.²⁹ A hazai és a norvég kitermelés mellett cseh, illetve német kereskedőktől beszerzett, elsősorban orosz eredetű gáz adja a teljes belföldi kereslet kielégítésére alkalmas portfóliót. A PGNiG 2014 júliusától a Qatargas-tól évi 1,5 Mrd m³/év gázt szerezhet be egy hosszú távú gázszerződés keretében, amely 2034-ig fut. A Swinoujscie cseppfolyós gázterminál 5 Mrd m³/éves kapacitásának így 70%-a más szereplők által igénybe vehető lesz. A tervek szerint 2017-ben a terminál bővítését követően a teljes kapacitás elérné a 7,5 Mrd m³/év-et.

²⁸ US Energy Information Administration

²⁹ Lengyel Energia Hivatal 2011

A nagyfogyasztók bilaterális alapon kötnek szerződést. Ebben a szegmensben van példa arra, hogy a végfogyasztót nem a PGNiG látja el (pl.: E.ON). A többi szegmensben hatóságilag szabályozott árak vannak. Verseny nincs, az új gáztörvény az elkövetkező időszakban fogja fokozatosan megnyitni a lengyel gázpiacot.

Aktualitás: Az európai uniós követelményeknek eleget téve folyamatban van egy gáztózsde kialakítása, ahol törvény írta elő, hogy a PGNiG hosszú távú beszerzési portfóliójának legalább 30%-át köteles a tőzsdén értékesíteni (a legújabb törvénymódosító javaslat szerint 70%-át). Ez azonban még nem jelentene teljes liberalizációt, a határkeresztező és tárolókapacitásokhoz való harmadik feles hozzáférés a jogi környezet további javulását követeli meg. A szabad kapacitásokat a lasowi (német-lengyel) határkeresztezőn pro rata alapon osztják ki. Az RWE-nek sikerült elérnie, hogy nyugat-keleti irányba Ukrajna részére földgázt szállítson.³⁰ A tárolókapacitások aukciójára 2012 októberében került először sor, amelyen legalább egy harmadik fél kötött le kapacitást. A következő aukcióra 2013 tavaszán kerül sor.

Lengyelország Kelet-Európa legnagyobb bővülő földgázpiaca. Azonban a bizonytalan szabályozói környezet (az állami szerepvállalás mértéke nem tisztázott), a nem konvencionális készletek hatása a belföldi piacra bizonytalanságot teremt a nagykereskedelmi szegmensben. (Például az állami tulajdonban lévő PGNiG-t ösztönözték arra, hogy kapacitásokat építsen ki a nem konvencionális gázmezők feltárásához és ehhez kedvező feltételeket biztosítottak számára). A lengyel piacot a kivárással jellemzi. Az európai nagykereskedők első körben nagy lengyel fogyasztókkal kötöttek eddig ellátási szerződést, amelyet nyugat-európai portfóliójukból közvetlenül látnak el.

További bizonytalanságot jelent a nagykereskedelmi szegmensben a nem konvencionális készletek mérete, valamint a kitermelés kezdete és annak volumene. Ezek a tényezők kockázatot jelentenek a kereskedők számára, akik így a hosszú távú rendelkezésre álló mennyiséget, illetve az árakat nagy volatilitással tudják megállapítani.

³⁰ A teljes szerződött mennyiség 5 Mrd m³, amelyet 2013 májusáig kell az RWE-nek leszállítania. (Forrás: ITAR-TASS 2013.01.28. Ukraine is interested to get natural gas from Europe <http://www.itar-tass.com/en/c154/633642.html>)

Románia

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- A belföldi kitermelés értékesítésére vonatkozó szabályozás megfeleltetése az európai uniós jogszabályokkal (régiós piaci ár, hazai kitermelésű földgáz exportjának/külföldi értékesítésének lehetővé tétele)
- A technikai nehézségekkel küzdő szállítási infrastruktúra további fejlesztése, a nemzeti piac infrastrukturális integrációja az európai uniós piacba
- Az AGRI projekt (fekete-tengeri LNG terminál) esetleges megvalósítása, az ilyenfajta új importlehetőség hatása a belföldi és régiós gázpiacra
- Nabucco West megépítése, észak-déli gázfolyosó

A piac mérete: 2011-ben a teljes román belföldi felhasználás 14,3 Mrd m³-t tett ki. A fogyasztás az elmúlt években csökkenést mutatott. Az ellátás közel 80%-át belföldi kitermelés adja. Az ország észak-kelet - dél irányban tranzitfolyosóként szolgál, Bulgária, Görögország, Macedónia és Törökország ellátására. A tranzit zárt jellegű, többlet kivételi kapacitással nem rendelkezik.

Infrastruktúra: Románia Ukrajna (Mediesu Aurit 11 millió m³/nap és Isaccea II 24 millió m³/nap), illetve Magyarország (Csanádpalota 4,8 millió m³/nap) felől képes földgázt importálni. A bolgár-román (Ruse-Giurgu) összekötő vezeték, amelynek maximális technikai kapacitását 4,1 millió m³/nap-ra (1,5 Mrd m³/év) tervezik mind a két irányba, jelenleg kivitelezés alatt áll. Átadását és üzembe helyezését 2013 májusában tervezik. Az Isaccea-Negru Voda tranzitvezetéken további gázkivétel technikailag nem megoldott. A tranzit kapacitás 82 millió m³/nap (24 Mrd m³/év). A szállítói hálózatot az állami tulajdonban lévő Transgaz birtokolja és üzemelteti. A jelenleg üzemben lévő határkeresztező pontok technikai megfordíthatósága nem megoldott.

A román tárolói kapacitás 2,7 Mrd m³-t tesz ki, amelyet nyolc tároló ad. Hat tároló az állami tulajdonban lévő Romgaz birtokában van, amelyek összkapacitása 2,35 Mrd m³. Az Amgaz 50 millió m³, míg a Depomures további 300 millió m³ tárolókapacitást birtokol.

Piacszerkezet: A hazai kitermelés 11 Mrd m³ körül alakult 2011-ben. A belföldi kitermelés 97%-át, és ezen keresztül a teljes román piac forrásszükségletének 75%-át a Romgaz, illetve az OMV Petrom adja, körülbelül fele-fele arányban. Az országban 19 földgázimportőr regisztrált, ebből 13 aktív. Magyarország felől 450 millió m³ földgázt szállítottak be 2011-ben az európai kereskedők. Az import beszerzések közül kettő hosszú távú kőolajár-indexált, amelyet az orosz Gazprommal kötöttek. Ezeknek a szerződéseknek a keretében 2,81 Mrd m³ gázt szállítottak le Romániának. Az egyik szerződött fél a WIEE, amely a Wintershall és a Gazprom közös tulajdona. A másik szerződést a ConefEnergyvel kötötték, amely egy román alumíniumgyártó (Alro) energiakereskedője, így gyakorlatilag a Gazprom közvetlenül egy

román nagyfogyasztónak értékesít. Mind a két szerződés 2030-ban jár le. A Magyarország felőli beszállítások szerződéses keretei rövidebb időszakra kötöttek.

A kiskereskedelmi piac szabályozott szegmensében a GDF SUEZ, illetve az E.ON rendelkezik számottevő (51, illetve 42%-os) piaci részesedéssel, míg a szabad piaci fogyasztók piacán a hazai kitermelésben tevékenykedő OMV Petrom és Romgas, illetve a mezőgazdasági és vegyipari érdekeltségekkel rendelkező Interargo rendelkezik jelentős, egyenként 20% feletti piaci részesedéssel.

Aktualitás: Az Európai Bizottság eljárást indított Romániával szemben, amelynek célja annak kivizsgálása, hogy a Romániában megtermelt földgáz miért nem kerül exportálásra, illetve, hogy az alacsonyabb román belföldi gázárak miért nem hatnak ki a szomszédos országok piacaira. 2011 májusában a román fél egy memorandumban vállalta a Bizottság felé, hogy megteremti a román földgáz exportálásának technikai feltételeit. A vállalás ellenére 2013 sem fog feltétlenül áttörést hozni a kérdésben. A román érdekérvényesítés sikerességét jellemzi, hogy a kezdeti 2015-ös energiapiaci árliberalizációs vállalást sikerült mind az Európai Bizottsággal, mind az IMF-el újra tárgyalni. Ennek értelmében az ipari felhasználókra vonatkozó árszabályozás 2013-ban megszűnik, míg a lakossági földgáz árakat 2017-ig kell liberalizálni; addig évente 10-12%-os ütemben fogja a román regulátor emelni a lakossági földgázárakat. Ez alapján azzal számolunk, hogy 2017-re fokozatosan csökken a román földgázpiac zártsága, és lassan megteremtődik a román belföldi földgáztermelés számára az export lehetősége.

Középtávon a régiós integrált földgázpiac létrehozása szempontjából jelentős szereppel bír továbbá, ha megvalósul a Nabucco West (a konzorcium hivatalos állítása 31 Mrd m³/év, bár szakértők inkább a 10 Mrd m³/év kapacitást tartják reálisnak az első fázisban), vagy megépül a fekete-tengeri LNG terminál az AGRI projekt (2-8 Mrd m³/év) keretein belül. Ez a két projekt olyan többletforrásokat jelenthet, amelyek a régiós földgázpiaci versenyre is kihatással bírnak. Megvalósításukkal ugyanakkor 2015 előtt biztosan nem lehet számolni.

Szlovákia

Legfontosabb kihívások és dilemmák:

- **A tranzit szerep fokozatos elvesztése, a Déli Áramlat átadásával a kelet-nyugati irányú tranzit elhanyagolhatóvá válik**
- **A nyugati vállalatok szerepvállalásának csökkenése, az állami befolyás növelése**

A piac mérete: Szlovákia 2011-es földgázfelhasználása 5,9 Mrd m³ volt. A földgázkereslet az elmúlt hét évben stagnált. Ugyanakkor a bejelentett CCGT erőműlétesítési projekteknek köszönhetően a kereslet bővülésére számítanak, amely 2020-ban éves szinten meghaladhatja a 8 Mrd m³-t.

Infrastruktúra: A teljes országot lefedő elosztóhálózat épült ki. Az országot hagyományosan keleti irányból látják el földgázzal, de a nyugati átadási pontok fizikailag megfordíthatók, így azok a nyugat-kelet irányú szállítást is lehetővé teszik. Az EUROSTREAM tulajdonában lévő szállítóhálózat jelentős tranzitmennyiségek szállítására épült ki, amely az ukrán Vel'ké Kapušany belépési ponttól (279 millió m³/nap) a cseh Lánzhot (117 millió m³/nap) és az osztrák Baumgarten (137 millió m³/nap) irányába szállítja az orosz földgázt a nyugat-európai piacokra. Az Északi Áramlat 2011 novemberi átadásával a névlegesen 90 Mrd m³/év szállítására alkalmas Testvériség kihasználtsága a felére esett vissza. A Déli Áramlat kiépülésével a kelet-nyugati irányú tranzit vélhetően rendkívül csekély szintre esik vissza szlovák területen. Az Eurostream a tranzitvezeték kapacitásainak fokozatos csökkentését tervezi.

A tárolói kapacitás 3 Mrd m³-t tesz ki, amelyet az SPP birtokol NAFTA leányvállalatán keresztül. Az SPP további 500 millió m³ kapacitású tárolót bérel Csehországban.

Piacszerkezet: A hazai kitermelés minimális, 2%-os mértékben járul hozzá a belföldi piac ellátásához (103 millió m³/év). A Nemzetközi Energia Ügynökség³¹ a kitermelés gyors csökkenésével számol, amely 2014-re a 2010-es érték harmadára esik vissza. A kereslet döntő részét orosz importból fedezik. A legnagyobb importőr az 51%-ban szlovák állami tulajdonban, és 49%-ban cseh magánkézben lévő SPP. Piaci részesedése a nagykereskedelmi piacon az utóbbi néhány évben folyamatosan csökken. 2012 első félévében 70%-os részesedéssel bírt. Portfólióját egy hosszú távú kőolajár-indexált szerződés adja a Gazprommal, amely 2028-ban jár le. A LTC kötelezettség 5,3 Mrd m³/év körül alakul, a pontosan átvett vagy kifizetett mennyiségek nem ismertek. További meghatározó szereplő az RWE Gas Slovensko 13,1%-os részesedéssel. A vállalat az RWE csoport portfóliójának főlös részét értékesíti a szlovák piacon nyugati irányból. Ez szintén elsősorban orosz eredetű gázt jelent. A nagykereskedelmi szegmensben további öt vállalat hoz be földgázt az országba;

³¹ IEA (2011): Oil & Gas Security Emergency Response of IEA Countries 14.o.

holland, cseh és orosz tulajdonosi háttérrel spot piacokról vagy saját anyaországi portfóliójukból.

Aktualitás: A GDF Suez, illetve az E.ON Ruhrgas a közelmúltban értékesítette tulajdonrészét az SPP-ben. A földgáz nagykereskedelem mellett szállításban, elosztásban és szolgáltatásban egyaránt érdekelt SPP csoport a 2007-2011-es időszakban nyereséges volt. A földgáz-értékesítési ágazata azonban hatósági árszabályozott szegmensben tevékenykedett. A kedvezőtlen szabályozási döntéseknek köszönhetően a gáz szegmens 2010-ben 280 000 eurós, 2011-ben 47 464 eurós veszteséget könyvelt el.³² Ugyan a veszteségek elhanyagolhatónak tűnnek, a teljes csoport nyereségessége ellenére nem tudta azt a jövedelmezőséget biztosítani, amit a nyugati befektetők elvártak. Emellett a hosszú távú földgázimport-szerződés árszabása nem tette lehetővé, hogy az SPP felvegye a versenyt az új piacra lépőkkel, akik rohamosan szorítják ki az SPP-t a nem szabályozott piaci szegmensről. A GDF Suez üzleti stratégiájában Kelet-Európa nem szerepel hangsúlyosan, míg az E.ON (illetve az RWE) a német energiafordulat (Energiewende) következtében alakította át stratégiáját, amelynek részét képezi a kevésbé jövedelmező vagy veszteséges kelet-európai érdekeltségek értékesítése.

Az új tulajdonos, a cseh EPH a 2,6 milliárd eurós tranzakció következtében Közép-Európa egyik legnagyobb energetikai vállalata lett. A tulajdonrésznek köszönhetően az EPH az EUSTREAM szállítóhálózat kisebbségi tulajdonosa is. Az EPH jelenleg tárgyalásokat folytat Csehországban az RWE-vel a cseh szállítóhálózatot üzemeltető Net4Gas megvételéről, amelynek részét képezi az idén átadott Gazella vezeték is. A cseh szállítóhálózat esetleges akvizíciójával az EPH lehet Közép-Európa egyik legnagyobb földgázzállítóhálózat-üzemeltetője. Az EPH tulajdonosai a PPF Csoport és a J&T Csoport, amelyek Petr Kellnerhez, Csehország leggazdagabb emberéhez kötődnek.

³² SPP Annual Reports 2009-2011

FÜGGELÉK – 4. AZ IPARÁGI KONZULTÁCIÓRA BEÉRKEZETT VÁLASZOK EREDMÉNYEINEK ÖSSZESÍTÉSE

Bevezetés.....	2
A konzultációs kérdőívre adott válaszok.....	3
Háttér.....	3
A modellváltás hazai előfeltételei	5
A modellváltás régiós előfeltételei	8
Az Európai Unió szabályozási keretrendszere	10
Nagykereskedelmi versenymodell.....	10
Szabályozott ESZ + versenypiac	12
Domináns nagykereskedői modell	14
Üzleti modell alternatívák közötti preferenciák összefoglalása	15
Melléklet-1: Válaszadók listája.....	18

Jelen összefoglaló a „Földgáz nagykereskedelmi modell-alternatívák 2015 után Magyarországon” című konzultációs kérdőívre³³ 2012. november 30-ig beérkezett válaszokat, és a 2012 októberében és novemberében megrendezett négy szóbeli konzultációs eseményen elhangzott észrevételeket foglalja össze az eredeti kérdőív struktúrájában.

³³ A kérdőív a <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztesi-miniszterium/hirek/magyar-gaz-forum-a-nagykereskedelmi-foldgazpiac-uj-modelljenek-kialakitasa> címen mindenki számára elérhető magyar és angol nyelven.

Kapcsolódó dokumentumok:

Földgáz nagykereskedelmi modell-alternatívák 2015 után Magyarországon, Konzultációs anyag, 2012. október 17. <http://www.kormany.hu/hu/nemzeti-fejlesztési-miniszterium/hirek/magyar-gaz-forum-a-nagykereskedelmi-foldgazpiac-uj-modelljenek-kialakitasa>

Földgáz nagykereskedelmi modell-alternatívák 2015 után Magyarországon, előadás 2012. október 17. <http://www.kormany.hu/download/4/55/b0000/G%C3%A1zmodell%20alternat%C3%ADv%C3%A1k.pdf>

EU vonatkozású dokumentumok:

CEER Vision for a European Gas Target Model. Conclusions Paper”, Ref. C11GWG-82-03, 1 December 2011,

http://www.energyregulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Gas/Tab/C11-GWG-82-03_GTM%20vision_Final.pdf

Directive 2009/73/EC of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 concerning common rules for the internal market in natural gas and repealing Directive 2003/55/EC,

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:en:PDF>

Regulation (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council of 13 July 2009 on conditions for access to the natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005,

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0036:0054:en:PDF>

Regulation (EU) No 994/2010 concerning measures to safeguard security of gas supply and repealing Council Directive 2004/67/EC,

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0001:0022:EN:PDF>

“Framework Guidelines on Capacity Allocation Mechanisms for the European Gas Transmission Network”, ACER, Ref. FG-2011-G-001, August 2011, [http://acernet.acer.europa.eu/portal/page/portal/ACER_HOME/Communication/News/FG-2011-G-001%20\(final\).pdf](http://acernet.acer.europa.eu/portal/page/portal/ACER_HOME/Communication/News/FG-2011-G-001%20(final).pdf)

Bevezetés

A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium 2012 augusztusában kérte fel a REKK Energiapiaci Tanácsadó Kft-t, hogy készítse vitaindító előadást és nyilvános konzultációs kérdőívet a 2015 utáni magyarországi földgáz nagykereskedelmi modellalternatívákról. A téma aktualitását a magyar földgázszállítási keretszerződés 2015 évi lejáratára adta. A vitaindító előadás 2012. október 17-én több mint 100 fő iparági résztvevő jelenlétében hangzott el, a konzultációs kérdőív egyidejű kiosztásával és az írásbeli nyilvános konzultációra való felhívással, melynek határideje 2012. november 30. volt.

Az írásbeli határidő lejárta előtt 3 szóbeli konzultációra is sor került, ahol a REKK felvezetésével az NFM által meghatározott kulcstémakörökben az iparági szereplők kérdéseket tehettek fel, és véleményüknek adhattak hangot.

Szóbeli konzultációk időpontja	résztvevők száma	tárgyalt témakörök
okt 17.	100-110	konzultáció meghirdetése, felvezető előadások
nov 5.	57	a nagykereskedelmi piac szerkezete, az egyetemes szolgáltatás helyzete, a hazai termelés
nov 7.	50	szabályozási környezet, infrastruktúra
nov 14.	43	ellátásbiztonság, egyetemes szolgáltatás

A szóbeli szakmai konzultációk emlékeztetőjét a résztvevők megismerték és a jóváhagyták.

Írásbeli véleményének egészét 4 válaszadó nyilvánította bizalmasan kezelendőnek. Kérésüket az NFM és szakértői tiszteletben tartják, álláspontjukat megfontolják, de észrevételeik jelen dokumentumban nem, vagy csak indirekt módon jelennek meg.

Az NFM ezúton is köszöni minden írásbeli válasz megküldőjének munkáját és idejét, melyet a konzultációra fordított. A konzultációra beérkezett 12 nyilvános választ az NFM közzétette a honlapján. Mivel egyes energiavállalatoktól integrált válaszok érkeztek, a konzultáció során a termelői, elosztói, hálózat üzemeltetői, tárolói üzemeltetői, egyetemes szolgáltatói és versenykereskedői, földgáz bázisú villamos energia termelői és egyéb végfelhasználói nagyfogyasztói álláspontokat is megismerhettünk. A szakértők a kérdőívek kapcsán esetenként további egyeztető megbeszéléseket folytattak részletkérdések tisztázása miatt, a szereplők ebben való együttműködését is köszönjük.

A szóbeli és írásbeli észrevételeket az NFM számára készített tanácsadói munkaanyagban használjuk fel, mely az NFM kormány-előterjesztéséhez készül. A tervezett ütemezés szerint 2013 tavaszán a kormány dönt a nagykereskedelmi modellalternatívákról, majd ezt követően a részletkérdések kidolgozására a közigazgatási eljárásban kerül sor.

A konzultációs kérdőívre adott válaszok

A beérkezett írásos válaszok (16 db) nem mindegyike adott minden kérdésre választ, és nem azonos mélységben fejtették ki észrevételeiket. Az összesítés során a legfontosabb észrevételeket és a többségtől eltérő álláspontokat is ismertetjük kérdésenként.

Háttér

- ❖ Egyetért-e azzal, hogy a magyar kormánynek lényeges mozgásteret van a 2015 utáni gáz nagykereskedelmi piaci modell kialakításában?

150.1. A kérdőívben leírt helyzetértékeléssel a válaszadók többsége egyetértett, ugyanakkor több szereplő árnyalta a képet. Az alábbi mozgásteret befolyásoló tényezők jelentek meg hangsúlyosan:

- Az Európai Unió szabályozási keretrendszerének betartása alapfeltétel
- A gázforrások elérhetőségének korlátozott volta:
 - Az orosz gáz dominanciája a térségben megkerülhetetlen korlátozó tényező, így az orosz szállító pozíciójának megismerése elengedhetetlen feltétel, kormányzati feladat
 - A gáztőzsdék likviditása Nyugat Európában is korlátozott, hiteles árjegyzés 3-6 hónapra előre történik. A jelenlegi túlkínálat tartósságának megítélésében a szereplők megosztottak.
 - A nagy nemzetközi szállítóvezeték projektek megvalósulása (időpont, nyomvonal, forrásbiztosítás) bizonytalan, ezekre a magyar befolyás korlátozott
 - A magyar infrastruktúra beruházások tökeigényesek, és a megfelelő kihasználtság híján önmagukban is megdrágítják a hazai földgázszolgáltatást. A meglévő határkeresztesző vezetékek kétirányúsítása nemzeti érdekünk.
- A magyar piacon jelenlévő szolgáltatók kivonulása a mozgásteret szűkíti, ha nem kapnak szerepet a nagykereskedelmi piacon, nem lesznek ösztönzöttek a magyar piaci részvételben, ami aztán a tényleges a mozgásteret egy nagy orosz LTC szerződés megkötésére szűkíti.

- ❖ Hogyan ítéli meg a nagy nemzetközi infrastruktúra-beruházások (lengyel és horvát LNG terminálok, Déli Áramlat, Nabucco, Észak-Dél folyosó) megvalósulási esélyeit, és hogyan járulhatnak hozzá az útvonal- és forrásdiverzifikációs célokhoz? Piacképzési hozzájárulásuk szempontjából hogyan rangsorolná a projekteket?

A válaszadók általánosságban bizonytalannak ítélték meg a nagy infrastruktúra projektek megvalósulását, ugyanakkor a modellválasztás szempontjából kiemelkedő fontosságúnak tartják az üzembe helyezésük időpontját. Többen kiemelték a források elérhetősége esetében is az árazás bizonytalanságát, különösen a lengyel LNG esetén.

A rangsor kérdésre választ adók között a legfontosabbnak az Észak-Dél folyosó, abban is a magyar-szlovák összekötő vezeték megvalósítását tették első helyre a legtöbben, hangsúlyozva, hogy ez nem jelent forrásdiverzifikációt. A HAG vezeték kapacitásának bővítése is megjelent a piacképzést elősegítő projektek között. A meglévő vezetékek kétirányúsítása itt is fontos célként jelent meg a válaszokban. A Déli Áramlat megvalósulását a jelenleg elérhető információk alapján valószínűbbnek tartják, mint a Nabucco projektet, azonban többen kiemelték, hogy ennél a projektnél a TPA (harmadik feles hozzáférés) biztosítása nélkül a projekt piacképzési hozzájárulása megkérdőjelezhető.

- ❖ A fent említetteken kívül mely tényezőket tartja meghatározónak a 2015 utáni modell kialakítása szempontjából?

A modell kialakításának feltételeit az alábbi csoportokba sorolhatjuk:

Belső feltételek, melyekre a magyar kormánynek tényleges ráhatása van

- transzparencia;
- egymással harmonizáló jogszabályi környezet (GET, Vhr, ÜKSZ);
- diszkriminációmentes hozzáférés biztosítása az infrastruktúrához;
- beruházási környezet élénkítése, iparági adók megszüntetése;
- a modellváltáshoz időt kell adni a piaci szereplőknek a felkészülésre;
- a részletszabályok kidolgozásakor az iparági szereplők bevonása;
- döntéshozói elképzelések tisztázása a lakossági ellátási modellekre;
- a szociális kérdések gázártól való elkülönített kezelése egyöntetű véleményként fogalmazódott meg;

- magyar tarifarendszer hatással van az infrastruktúra kihasználtságára és vica versa.

Külső feltételek és kockázataik:

- tényleges forrásdiverzifikáció megvalósulása (időbeliség kérdése);
- a nyugati keresletnövekedés felszívhatja a rendelkezésre álló többletforrásokat;
- az orosz szállító stratégiai viselkedése (hatással lehet a nyugati többletforrások mennyiségére, a szállítási útvonalak elérhetőségére).

A modellváltás hazai előfeltételei

❖ Egyetért-e a kérdőívben megfogalmazott megállapításokkal?

A kérdőívben megfogalmazott megállapításokkal a válaszadók többsége egyetért, ugyanakkor néhány fontos kiigazítást jelezni kell:

A magyar gázigényt a kérdőív 10 Mrd m³ körüli értékben adja meg, ez az E.ON szerint kérdéses, inkább 7,5-8 Mrd m³ értékben határozná meg. Mások is jelezték a magyar gázpiac méretének és importigényének csökkenését.

A jelenlegi magyar gázinfrastruktúra nem teszi lehetővé az ország nyugati irányú ellátását, és a szükséges kapacitások kiépülése nem vonja maga után a források rendelkezésre állását. A HAG vezeték jelenlegi magas kihasználtsága a spot árak függvénye, ez idővel változhat. A többi infrastruktúra elem kapacitásának kihasználatlansága alapján a magyar infrastruktúra túlépített, gazdaságos működtetéséhez a tranzitszállítások elengedhetetlenek.

A válaszadók többsége kiemelte, hogy az infrastruktúra kiépülése önmagában csak a költségeket növeli, ha nem társul hozzá a megfelelő kihasználtság, utólag a beruházást nem lehet sikeresnek nevezni. Épp ezért többen a piaci alapú infrastruktúra-fejlesztés indokoltsága mellett érvelnek az elmúlt évek infrastruktúra-fejlesztési tapasztalatai alapján. Különösen problémás, hogy a megépült vezetékek nem kétirányúak, így az ellátásbiztonság javításához való hozzájárulás csak a szomszédos országok szempontjából értékelhető.

A kérdőív utal a nagy európai energiavállalatok magyarországi jelenlétére, ezt azzal kell árnyalni, hogy jelenleg ezek egyike sem tart fenn Magyarországon portfóliót, közvetetten importálnak. Legfeljebb 15 aktív kereskedővel számolhatunk Magyarországon.

❖ A villamos energia piacon milyen beruházási feltételekkel jelenhetnek meg a földgázos erőművek 2015 után?

A villamos energia piacon a földgáz tüzelésű erőművek helyzetére eltérő mélységben tértek ki a válaszadók. Abban egyetértettek, hogy a magas gázár miatt a gáztüzelésű erőművek

versenyhátrányba kerültek (nem csak itthon, de Európában is), és hogy a következő években további gázos erőmű belépése gazdasági alapon nem valószínű. Abban is egyetértés mutatkozott, hogy hosszú távon az atomerőmű bővítése és a megújuló energiaforrások térnyerése befolyásolja majd a szerepüket. Arra vonatkozóan, hogy van-e szükség további gáztüzelésű erőműre, és ennek ösztönzésére, eltérő álláspontok jelentek meg.

❖ Hogyan ítéli meg a kiskereskedelmi szegmens fejlődési ütemét a szabadpiaci nyitás óta? Mik a további fejlődés előfeltételei?

A válaszadók egyöntetű véleménye szerint a nagykereskedelmi szegmensben jelenős fejlődés ment végbe, normál piaci fejlődés jellemezte Magyarországot, a verseny ebben a szegmensben megvalósult, jellemző piaci árreferencia hiányával is. A váltási hajlandóság magas. A további fejlődés feltétele az EU irányelveknek megfelelő működés, a transzparencia, és a diszkriminációmentes hálózati hozzáférés biztosítása. A KKV szektor árérzékenysége is nőtt, ennek megfelelően a váltási hajlandóság is.

A lakossági szegmensben minimális a verseny, a szolgáltató váltás csak nem konvencionális üzleti modelleknek köszönhető, bár a váltási hajlandóság itt is megfigyelhető. Nem konvencionális üzleti modell alatt azt értik, amikor a nyomott lakossági gázárakkal szektoron kívüli keresztfinanszírozással (Telecom) vagy nem transzparens forrás (EMFESZ) terhére lépnek be a piacra új szereplők. A további fejlődés előfeltétele a nyomott szabályozói ár megszüntetése, a kereskedőváltás költségeinek csökkentése és a nagyobb szabályozói kontroll a szolgáltató váltás akadályozását elkerülendő a lakossági piacon.

❖ A fent említetteken kívül a hazai piac fejleményei közül mely tényezőket tartja meghatározónak a 2015 utáni modell kialakítása szempontjából?

A jelenlegi piaci fejlemények közül meghatározó:

- a transzparens ár hiánya (nincs likvid kereskedelmi platform árjelzéssel);
- az ármozgató piactorzító hatású;
- a határkeresztező kapacitások allokációja rendeleti úton nem EU-konform;
- a kedvezőtlen iparági adók, beruházási környezet;
- az MVM Csoporton belül kialakuló tevékenység-koncentráció, mely a domináns nagykereskedői modellt kialakítását vetíti előre.

A verseny élénkítésére adott javaslatok:

- egyszerűsített kereskedői engedély (bejelentéshez kötött);
- napon belüli újranominálás, ex post egyensúlyi tranzakció bevezetése;

- megbízható napi operatív információk;
- a rendszerüzemeltetők napi együttműködését teljes egészében piaci alapra kell helyezni;
- kWh alapú elszámolás.

A 2015 utáni modell szempontjából meghatározó jelentőségű:

- a hazai termelés csökkenése (ösztönző rendszerrel mérsékelhető);
- az energiahatékonysági beruházások (tovább szűkítik a piacot);
- regionális együttműködés a szomszédokkal (nagyobb kereskedési zóna).

A modellváltás régiós előfeltételei

❖ Egyetért-e a megállapításokkal?

150.2. A kérdőívben leírt helyzetértékeléssel a válaszadók többsége egyetértett, ugyanakkor több szereplő árnyalta a képet. Az alábbi tényezők jelentek meg hangsúlyosan:

- A spot és olajindexált gázárak közötti különbség tartós fennmaradására nem lehet számítani. Ugyanakkor a kettős árazás középtávon a jövőben is biztosan fennmarad.
- Az USA nem konvencionális gázkitermelésének hatása az európai piacokra korlátozott, elsősorban a globális LNG piaci tendenciák függvénye, ennek a forrásnak a magyar piac szempontjából marginális jelentősége van.
- A gáztőzsdék likviditása Nyugat Európában is korlátozott, hiteles árjegyzés 3-6 hónapra történik. A jelenlegi túlkínálat tartósságának megítélésben a szereplők megosztottak.
- A nyugat-európai gázfogyasztók a Henry Hub és TTF árak összevetése alapján 3, legfeljebb 3,5-szeres felárat fizettek 2013 januárjában a földgázért az USA piacaihoz képest. A 4-5-szörös árkülönbség az olajbázisú és a Henry Hub árai közt mutatkoznak.

❖ Hogyan látja a középtávon az európai földgázpiaci keresleti-kínálati viszonyok alakulását? Milyen módon hat ez a lehetséges jövőbeni földgázpiaci modell-alternatívákra?

Az európai keresleti trend megítélésében a válaszok nem mutatnak egységes képet. Van, aki stagnáló, van, aki középtávon növekvő keresletet prognosztizál. A közép-kelet európai piacon a kereslet nem változik vagy csökken a válaszadók szerint, ez alól kivételt a balkáni piac jelenthet, ha megépül valamelyik nagy szállítóvezeték. A kínálati oldal mennyisége az EU saját forrásainak csökkenése miatt csökkenhet, az új infrastruktúrák és a jövőbeli LTC szerződések miatt pedig nőhet. Ezek a tendenciák csak indirekt módon befolyásolják a magyar modellválasztást.

- ❖ A jelenleg érvényes szerződéses gyakorlat és a piaci fejlemények alapján milyen szerződéses feltételeket tartana reálisnak egy esetleges jövőbeni LTC szerződés megkötésekor (mennyiség, időtartam, árazás)?

Ennél a kérdésnél a válaszadók ismét kiemelték az orosz fél álláspontja megismerésének szükségességét. Ennek hiányában természetesen a válaszok csak támpontul szolgálnak a szerződéses feltételek kívánatos módjának meghatározásában. Többen leszögezték, hogy az árazás módjának - hogy spot vagy olajindexált-e - kérdése másodlagos a mennyiség és a szerződésben biztosított rugalmasság kérdésköréhez képest.

A **mennyiség** vonatkozásában a válaszadók döntő többsége amellett érvelt, hogy maximum a lakossági piac méretének megfelelő mennyiséget kössenek le, de többen javasolták, hogy ennél kisebb mennyiség lenne célszerű (50-60%-a a lakossági fogyasztásnak). Volt, aki a mennyiségről nem, csak a többi szerződéses feltételről nyilatkozott, de fontos kiemelni, hogy **az ESZ piacnál nagyobb mennyiség lekötését senki sem javasolta.**

A szerződés **időtartamára** vonatkozóan eltérő álláspontok jelentek meg. Abban a többség egyetért, hogy rövid- vagy középtávra érdemes kötni, de hogy ez pontosan mit jelent, az nem körvonalazódott. 3, 5 és 10 éves időtáv is megjelent, a hosszabb távot összekötve a nagyobb szerződéses rugalmasság kikötésének igényével.

A szerződés **árazásának** kérdésében sokan hangsúlyozták, hogy nem az árképlet (olajhoz vagy spot árhoz indexált) a lényeges, hanem a szerződésbe beépített (legalább három évenkénti) egzakt árfelülvizsgálat. Ugyanakkor a legtöbben a spot és olajár indexálást egyaránt tartalmazó megoldást preferálnák.

További javaslat, hogy az átvételre való opcionális legyen beépítve. A LTC volumen a régiós keresleti és kínálati viszonyokat is vegye figyelembe.

- ❖ Mi a véleménye a Gas Target Model közép-európai alkalmazhatóságáról? Annak milyen előfeltételeit tartja fontosnak? Mik a regionális gázpiac kialakulásának akadályai?

A válaszadók szerint a megvalósítás legnagyobb akadálya a jelenlegi határkereszteső vezetéseken a kétirányúsítás hiánya. Az EU szabályrendszernek megfelelő működés a legtöbb feltételt biztosítja, de a TSO-k közötti szoros együttműködés elengedhetetlen, melynek kikényszerítése az elfogadott elvek mentén a regulátor feladata, amit Magyarország önmagában nem tud megvalósítani. Az együttműködés részleteinek kialakítása idő és költségigényes (egységes standardok, elszámolás, tarifarendszerek különbözősége, stb). Az az álláspont is megjelent, hogy a román piaccal közös kiegyensúlyozás csökkenti a nyugati irányú (fejlettebb piachoz való kapcsolódás lehetőségét, míg mások szerint épp a Balkán felé (mint érintetlen terület) való nyitás kínál új lehetőségeket.

- ❖ A fent említetteken kívül a globális, az európai és a régiós piac fejleményei közül mely tényezőket tartja meghatározónak a 2015 utáni modell kialakítása szempontjából?

A válaszadók egyöntetű véleménye szerint az EU 3. szabályozási csomagjának bevezetése önmagában is meghatározó lesz.

Megemlítették továbbá, hogy a gáz kitermelési technológiák fejlődésével összefüggő elérhető új termelői gázforrások beléptetésének lehetősége jelentősen megváltoztathatja a piaci környezetet.

Az Európai Unió szabályozási keretrendszere

- ❖ A fent említetteken kívül milyen, az infrastruktúrához történő hozzáféréssel kapcsolatos kérdés tárgyalását tartja szükségesnek a 2015 utáni gáz nagykereskedelmi modell kialakítása szempontjából?

A válaszadók az infrastruktúrához való diszkriminációmentes hozzáférést, az EU keretszabályok szerinti kapacitásallokációt és a transzparenciát emelték ki. Jelenlegi formájában több szabályozói intézkedés nem felel meg az EU előírásainak, első lépésben ezeket kell orvosolni.

További kiemelt kérdéskör a tárolói kapacitásokhoz való hozzáférés kérdésköre. A stratégiai tároló kapacitásainak és készleteinek piaci értékesítése jelen formájában piactorzító hatású, ennek megváltoztatására kell törekedni. Ugyanakkor a nem használt kapacitások piaci értékesíthetőségére szintén figyelemmel kell lenni.

Javasolják az elosztói rendszerhez való hozzáférési feltételek átgondolását és ezek szolgáltatásainak javítását, standardizálását, miután ezek kihatnak a nagykereskedelmi piacokra.

Nagykereskedelmi versenymodell

- ❖ A gázpiaci üzleti modell kulcskérdései pontban megadott szempontok alapján értékelje a nagykereskedelmi versenymodellt!

Az írásos vélemények egyöntetűen ezt a modellt tekintik az európai egységes energia piaci célok eléréséhez vezető, a jelenlegi európai szabályozásnak megfelelő, a hosszú távú európai elképzelések és a magyar fogyasztói érdekek szempontjából is a legjobb megoldásnak. Az árak kialakulása szempontjából ebben a modellben a kereslet és a kínálat viszonya határozza

meg az árat, az alkalmazkodás pedig a szabad infrastruktúra hozzáférési szabályok által biztosítottan történik. Az árjelzésekre való reagálás ugyanakkor rövidtávú optimalizációra ösztönzi a szereplőket, ami ellátásbiztonsági kockázatot hordoz, melynek szabályozói eszközökkel való csökkentése szükséges lehet (pl. fogyasztóvédelmi-, téli felkészülési előírások).

Többen kiemelték, hogy a kínálati oldal koncentrációja miatt a modell megvalósítása kétséges, általános vélemény szerint ez olyan országok számára alternatíva, ahol a forrásdiverzifikáció már megvalósult. Forrásdiverzifikáció fennállása esetén ugyanakkor a modell nem hordoz ellátásbiztonsági kockázatot. (Az ellátásbiztonság az arbitrázsokon keresztül és a stratégiai készletek fenntartásával valósul meg.)

Ebben a modellben az ár ellenőrzése csak ex-post módon valósul meg, az áringadozások elfogadása (melyet a kereslet és kínálat viszonya alakít) elengedhetetlen feltétel. A rászorulókat támogatása ebben a modellben csak a gázellátástól függetlenül valósulhat meg.

További kockázata a modellnek, hogy a piaci szereplők csak akkor fognak belépni, ha nincsenek előttük adminisztratív és tőkekorlátok, és a magyar piac tekintetében kiszámítható, vonzó üzleti lehetőséget látnak. A szabályozói és jogszabályi környezet ebben meghatározó. Fontos látni, hogy a már itt jelenlévő piaci szereplők kivonulása a modell megvalósítását ellehetetleníti, és a kormány mozgásterét egy orosz kormányközi nagy szerződés megkötésére szűkíti: ha senki sem akar hosszú távú szerződést kötni, minden ellátásbiztonsági kockázat az államra hull vissza, melyet a közös adóból kell fizetni.

❖ Mennyire megvalósítható a fenti modell? Mi kell ahhoz, hogy a piaci szereplők között tényleges verseny alakuljon ki a magyar nagykereskedelmi piacon?

A válaszadók kevés kivétellel arra az álláspontra helyezkedtek, hogy bár ez a modell a legtöbbször általánosan hosszú távon első helyen preferált, a 2015. évi bevezetését nem tartják megvalósíthatónak. Figyelemre méltó, hogy az új belépők, illetve a jelenleg kis piaci részesedéssel rendelkező szereplők azok, akik a modellt leginkább támogatják és a legkevésbé látják kockázatosnak a bevezetését.

A megvalósíthatóság legfontosabb feltételei: az infrastrukturális beruházások (SK-HU) időbeni elkészülése, a forrásdiverzifikáció, a likvid piactér kialakulása, a kiszámítható adó- és szabályozási környezet, a transzparencia és az egyenlő feltételek biztosítása.

Az új modell önmagában nem biztosítja a versenyt, és a hiányos feltételek melletti bevezetése nem hatékony piachoz vezet.

- ❖ Milyen kockázatokat lát a nagykereskedelmi versenymodell kapcsán?
- ❖ Kezelhetőnek tartja-e ezeket a kockázatokat? Milyen módon?

A normál piaci működés nem hordoz a válaszadók szerint fizikai ellátási kockázatot, válsághelyzetben viszont kiszáradhat egy piac. Ennek kezelésére tárolói forrásokat vagy hosszú távú kereskedelmi szerződéseket lehet feltételül szabni, hogy bizonyos volumeneket a kereskedők a magyarországi portfóliójuk ellátására kell, hogy allokáljanak/betároljanak.

Ebben a modellben árfluktuáció és esetleges árszintemelkedés is lehetséges. Szociális kockázat, hogy a jelenlegi stabil és szolgáltatóként azonos árszint megszűnik ezzel a modellel.

További kockázatként említették, hogy a modellváltás túl drasztikus változás a jelenlegi helyzethez képest, melyre a piaci szereplők nincsenek felkészülve, a felkészüléshez átmeneti idő (3-5 év) kell.

- ❖ A jelenlegi szabályozásban melyek a fenti modell megvalósításának legnagyobb akadályai?

A szabályozó hatóság függetlenségének hiányosságai, a költségeket nem tükröző ármegállapítás a legnagyobb akadályok.

A szabályozó jelenleg ezzel a modellel nem kompatibilis célok megvalósítására törekszik. Ebben a modellben ugyanis tartózkodni kell az állami beavatkozástól, a szabályozói hitelesség és a piaci hatások elfogadása alapfeltétel.

Szabályozott ESZ + versenypiac

- ❖ A gázpiaci üzleti modell kulcskérdései pontban megadott szempontok alapján értékelje a Szabályozott ESZ + versenypiac modellt!

Átmenetileg ezt a modellváltozatot támogatja a válaszadók többsége, hangsúlyozva, hogy hosszú távon (egyesek szerint minél rövidebb távon) a cél a nagykereskedelmi versenymodell megvalósítása. Ugyanakkor a modell bizonyos kérdéseinek tisztázatlansága miatt az egyes válaszadók különbözőképpen értelmezték a modellt. Az ESZ nagykereskedő kiválasztása kijelölés útján többek szerint EU-szabályozás-ellenes, ugyanakkor sok bizonytalanságot és időbeli ütemezési kockázatot lehet vele megtakarítani, mivel a többség véleménye szerint ez a szerep csakis állami tulajdonú vállalat számára vállalható a kockázatok nagysága miatt.

A másik változatban a kiválasztás módja a tendereztetés, melyet nem az ESZ nagykereskedő szerepének betöltésére, hanem az ESZ fogyasztói kör ellátására (adott, legalább 3 éves időtávra) kell kiírni. Kisebbségi véleményként felvetődött, hogy ebben a változatban LTC nélkül az ESZ nagykereskedőre lehet, hogy nincs is szükség. A pályáztatás feltételeit és időbeli ütemezését (a gyakorlati végrehajthatóság miatt) tisztázni szükséges. A beszerzési oldalon ugyanis nem képzelhető el elköteleződés az árszabályozási módok tisztázatlansága mellett. Az ESZ árak a válaszadók szerint tükröznie kell a tendernyertes árat, ill. a másik esetben a nagykereskedő ESZ hosszú távú szerződéses árát, illetve tartalmaznia kell a nagykereskedelmi árrést (szabályozó hatóság feladata).

Mivel az ESZ nagykereskedő portfóliója torzíthatja a szabad piaci versenyt, többen javasolják, hogy csak a tőzsdén értékesíthessen.

Az ESZ szolgáltatók szerződéskötési kötelezettsége a válaszadók egy része szerint indokolhatatlan, mások szerint nélkülözhetetlen.

Az ESZ ellátotti kör méretének (újra) meghatározását is felvetették a válaszadók.

❖ Mennyire megvalósítható a fenti modell? Lenne-e Ön ESZ nagykereskedő?

Az utóbbi kérdésre a legtöbben nem választottak, ketten határozott NEM-mel, a TIGÁZ bizonyos feltételek fennállása esetén (piaci alapú ár és árfolyam politika) megfontolná, hogy induljon egy ilyen tenderen. Abban egyetértés volt, hogy a beszerzési oldalon való elköteleződés egy bizonytalan kimenetelű tender előtt nem vállalható nagyságú kockázat.

❖ Milyen időtávra lenne célszerű kijelölni az ESZ nagykereskedőt?

A kérdésre adott válasz igen nagy szórást mutat. Abban egyetértettek a válaszadók, hogy ez évenkénti tendereztetés számottevő működési kockázatot épít az ESZ ellátási rendszerbe, ezért nem javasolt ennek az elemnek a megtartása. Az időtáv legalább 3-5 év legyen, ugyanakkor a modell alváltozatainak függvényében ez lehet akár 5-10 vagy 10-20 év is.

❖ Milyen kockázatokat lát a szabályozott ESZ + versenypiac modell kapcsán?

❖ Kezelhetőnek tartja-e ezeket a kockázatokat? Milyen módon?

A nagykereskedő domináns pozíciója a piaci versenyt is befolyásolhatja, ezt a hatást minimalizálni kell. Ennek egyik lehetséges módja a tőzsdén való értékesítés kötelezettsége.

Az ESZ árazása ebben az esetben is piaci alapon kell, hogy történjen (tenderen kialakuló ár, vagy a kijelölt nagykereskedő LTC szerződéses árának elismerése), minden állami beavatkozás a modell alkalmazhatóságát gátolja.

A szociális megfontolásokat ebben a modellben a nagyobb ellátásbiztonság jelenti, az árszabályozásról le kell választani a további szociális megfontolásokat.

Az ESZ nagykereskedő kereskedelmi kockázatát (mennyiségi kockázat) maximum az ESZ piac méretéig szabad növelni, de felmerült több olyan vélemény is, hogy ezt a kockázatot az ESZ szolgáltatóknak kell viselni, hiszen ők állnak közvetlen kapcsolatban a fogyasztókkal, a szolgáltatóváltásra így nekik van nagyobb ráhatásuk.

Domináns nagykereskedői modell

- ❖ A gázpiaci üzleti modell kulcskérdései pontban megadott szempontok alapján értékelje a Domináns nagykereskedői modellt!

A válaszadók ezt a modellt nem preferálják, elsősorban azért, mert elavult piaci struktúrát éleszt újra, mely az európai uniós szabályokkal sem összeegyeztethető. Bár ellátásbiztonsági szempontból kiváló, a likvid huhról és a versenyző hazai földgázpiacról le kell mondani, s így az ellátásbiztonságban elérhető hasznok nincsenek arányban a verseny hiányából adódó magasabb árakkal és beszerzési költségekkel. Ellentétes a forrásdiverzifikációs törekvésekkel, nem ösztönzi az energiatakarékos fogyasztást, nem támogatja a piaci modell irányába történő elmozdulást. Centralizált energiaszektor felé mutat, mivel a gázszektorban az állami jelenlét növelése az MVM-en keresztül a villamos energia piaci ellátási láncot is érinti.

- ❖ Mennyire megvalósítható a fenti modell?

Ehhez a modellhez hasonló modell jelenleg is megvalósul, az alternatív modellekhez képest jelentős gázpiaci többletköltségekkel és vélhetően EU-szabályozás-ellenes. Létjogosultsága az ismertett célokat tekintve megkérdőjelezhető. Mivel jelentős volumen-kockázatot hordoz a nagykereskedőnél, a nagyobb (3,5-4 Mrd köbméternél nagyobb) mennyiség lekötése csak a piaci árnál jóval alacsonyabb ár esetén javasolt.

Előnye, hogy országosan egységes árakat garantál, de hátránya, hogy ellehetetleníti a kiskereskedelmi versenyt, és az ellátás minősége, fejlődése csak erős állami/szabályozói beavatkozással biztosítható, ami nem optimális. Az ármentorium jellegű szabályozással az előny a nem rászoruló fogyasztóknál is lecsapódik, míg a rászorulóknak kevesebb jut. A nagykereskedelmi verseny is torzul, piaci mechanizmusok ennek a kezelésére inkább kevesebb, mint több sikerrel járnak a tapasztalat szerint (pl. gas release, JPE).

❖ Milyen kockázatokat lát a domináns nagykereskedői modell kapcsán?

A 8 Mrd m³ körüli szerződés egy szereplőre teszi a szerződés mennyiségi kockázatát. 3-4 Mrd m³ körül a kockázat mérsékelhető, de ekkor is csak állami szereplő jelölhető ki: ha az ESZ-re megkötött LTC ára magasabb a piaci árnál, vagy a fogyasztói árak is magasabbak lesznek, vagy veszteség keletkezik a nagykereskedőnél.

❖ Kezelhetőnek tartja-e ezeket a kockázatokat? Milyen módon?

A kockázatok mértékét a válaszadók többsége nem tartja kezelhető mértékűnek. Aki mégis kezelhetőnek tartja, az a szabályozó hatóság függetlenségének helyreállításával és a költségeket tükröző ármegállapítás újbóli bevezetésével képzelel el: az ESZ árszabályozásnak tükröznie kell a domináns nagykereskedő portfólióját. A piaci dominancia JPE eszközökkel esetleg orvosolható.

A nagykereskedő kijelölése EU jogszabályokkal ütközhet. Ugyanakkor a portfólió-tárgyalás nem lehetséges, amíg nem ismert, hogy milyen feltételeket ismernek el és a szabályozás milyen árakra kötelez.

Üzleti modell alternatívák közötti preferenciák összefoglalása

- ❖ Melyik modellváltozat áll az Ön / az Ön által képviselt vállalat szívéhez a legközelebb? Válaszát kérjük indokolja is!
- ❖ A fenti modelleken túlmenően milyen gáz nagykereskedelmi modell kialakítását tartaná célszerűnek 2015 után?

A válaszadók egyetértettek abban, hogy hosszú távon a nagykereskedelmi versenypiaci modell a Magyarország számára elérendő cél, 5 válaszadó ezt jelölte meg elsődleges preferenciaként (3-an másodlagos preferenciaként). Indoklásukban elsősorban a verseny által kialakuló transzparens ár, az állam szerepének piacfelügyeleti és szabályozói szerepkörben való megjelenése, és az európai energiapolitikai irányokkal való megfelelés jelent meg. Bár az állami beavatkozás lehetősége a végfelhasználói árak befolyásolására ebben a modellben a legcsekélyebb, a források elérhetősége és a tényleges gázpiaci tendenciákhoz való alkalmazkodás képessége Magyarország szempontjából itt adja meg azt a lényeges mozgásteret, ami az egyoldalú importfüggőséget enyhíteni képes.

Ugyanakkor a jelenlegi piaci körülmények és a gázpiacok átalakulása, az infrastrukturális adottságok, köztük a nagy nemzetközi szállítói vezetékek megvalósulásának bizonytalan volta és az ezekre való magyar befolyás korlátozott hatása miatt rövid és közép távon a piaci

szereplők szerint túl nagy kockázatot jelent a magyar piac szempontjából, ezért átmenetileg (elsődleges preferenciaként öten, másodlagosként is öten) az ESZ+ versenypiaci modell alkalmazását javasolják. Az ESZ+ versenypiac modell esetében a lehetséges megoldások közötti preferenciák megoszlanak, illetve különböző fontos feltételeket jelöltek meg a válaszadók a megvalósíthatóság feltételeként. Ezeknek a részletes elemzésére a tanácsadói anyagban térünk ki.

A domináns nagykereskedelmi modellt egyetlen válaszadó jelölte meg elsődleges preferenciaként, jó pár szereplőnek (főleg a kereskedőknek) azonban kompromisszumként sem fogadható el.

Több válaszadó részletesen körülírt saját modelljavaslatot is tett, ezúton is köszönetünket fejezzük ki nekik a munkájukért.

Tekintettel a kérdés konzultáció szempontjából kiemelt összefoglaló jelentőségére, a preferenciákat táblázatosan is összefoglaljuk.

Színkódok: zöld = preferált modell; sárga=átmenetileg elfogadható, másodlagos preferencia; piros= nem támogatja; szín nélkül= nem nyilvánít explicit véleményt

Név	1. nagyker versenypiac	2. ESZ+verseny	3. domináns nagykereskedői
GDF Suez Magyarország	ez a preferált, de csak 3 éves átmeneti periódus utáni bevezetéssel	átmeneti jelleggel, max 3 Mrd m ³ -es hosszú távú szerződéssel, mely az ESZ jogosult fogyasztók szükségletét fedezi.	
E.ON	jelenleg kockázatos; hosszú távon, ha van több forrás és a piac fejlettebb, ez a kívánatos	preferált, ha az ESZ nagykereskedő kijelölése tender keretében történik	
ETE- Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület	nem	csak a mai formában realitás	preferált, nagy szerződéssel, JPE eszközökkel kordában tartva
Főgáz		preferált, ha a kijelölt ESZ nagykereskedő általi kötelező forrásbiztosítás mellett az ESZ forrásválasztási szabadsága megmarad	
Magyar Telekom	preferált	átmenetileg megfelelő	nem
MEKSZ - Magyar Energiakereskedők Szövetsége		ezt tartja reálisnak	
MOL	2014/15-ben korai, de hosszú távon ez a legkedvezőbb, mert ez biztosítja a legkedvezőbb árat, a másik két modellel összevethető ellátási garancia mellett	átmenetileg ezt tartja megvalósíthatónak	nem
Nitrogénművek Zrt.	bármilyen modell is legyen, a határkeresztező kapacitások hozzáférhetősége alapfeltétel		
Shell Hungary	preferált		
TIGÁZ	preferált	átmenetileg, feltételekkel: csak ha az eladási ár összhangban van a vételi árral	nem
Centrex	2014/15-ben korai, csak olyan országban reális, ahol van forrásdiverzifikáció	preferált	centralizált energetikai ágazatot vázol fel.
MOL Energiakereskedő Zrt.	preferált		

Melléklet-1: Válaszadók listája

Név	szervezet	képviselet cégcsoport
GDF Suez Magyarország	energiavállalat	kereskedő, végfogyasztó, elosztó hálózat üzemeltető, ESZ
EON	energiavállalat	kereskedő, végfogyasztó, elosztó hálózat üzemeltető, ESZ, tárolói üzemeltető
ETE- Energiagazdálkodási Tudományos Egyesület	érdekképviselő	szakmai szervezet
Főgáz	energiavállalat	kereskedő, elosztó hálózat üzemeltető, ESZ
Magyar Telekom	telecom vállalat	új belépő kereskedő
MEKSZ - Magyar Energiakereskedők Szövetsége	érdekképviselő	kereskedő
MOL	energiavállalat	végfogyasztó, termelő, tárolói üzemeltető
Nitrogénművek Zrt.	fogyasztó	végfogyasztó
Shell Hungary	energiavállalat	kereskedő
TIGÁZ	energiavállalat	kereskedő, elosztó hálózat üzemeltető, ESZ
Centrex	kereskedő	kereskedő
MOL Energiakereskedő Zrt.	kereskedő	kereskedő